

Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji dla miasta Bydgoszczy

Wstęp	3
1. Podstawa formalno-prawna	5
2. Metodyka wyznaczania obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.....	6
Podział Miasta na jednostki struktury przestrzeni miejskiej.....	12
Przyjęte wskaźniki analizy zróżnicowania wewnątrzmijskiego	16
3. Diagnoza jednostek strukturalnych dla identyfikacji stanu kryzysowego. Identyfikacja zróżnicowania wewnątrzmijskiego	19
Sfera społeczna	19
Sfera gospodarcza	41
Sfera środowiskowa	48
4. Delimitacja obszaru zdegradowanego.....	54
5. Obszar rewitalizacji.....	79
Obszar rewitalizacji – syntetyczna charakterystyka potencjału i obszarów problemowych	85
6. Słowniczek najważniejszych pojęć	90
Spis rysunków	93
Spis tabel	94
Spis wykresów	95

Wstęp

Miasto Bydgoszcz prowadzi proces rewitalizacji na podstawie Ustawy z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji (Dz.U. 2015 r. poz.1777). Zgodnie z zapisami tej ustawy przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia procesu rewitalizacji stanowią zadania własne gminy.

Niniejszy dokument „Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji dla miasta Bydgoszczy” zawiera szczegółowy opis procesu wyznaczania obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, w tym analizę danych dotyczących zjawisk kryzysowych w sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i infrastrukturalnej, w podziale na jednostki strukturalne.

Głównym celem sporządzenia niniejszej diagnozy było wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji. Cele szczegółowe dotyczą:

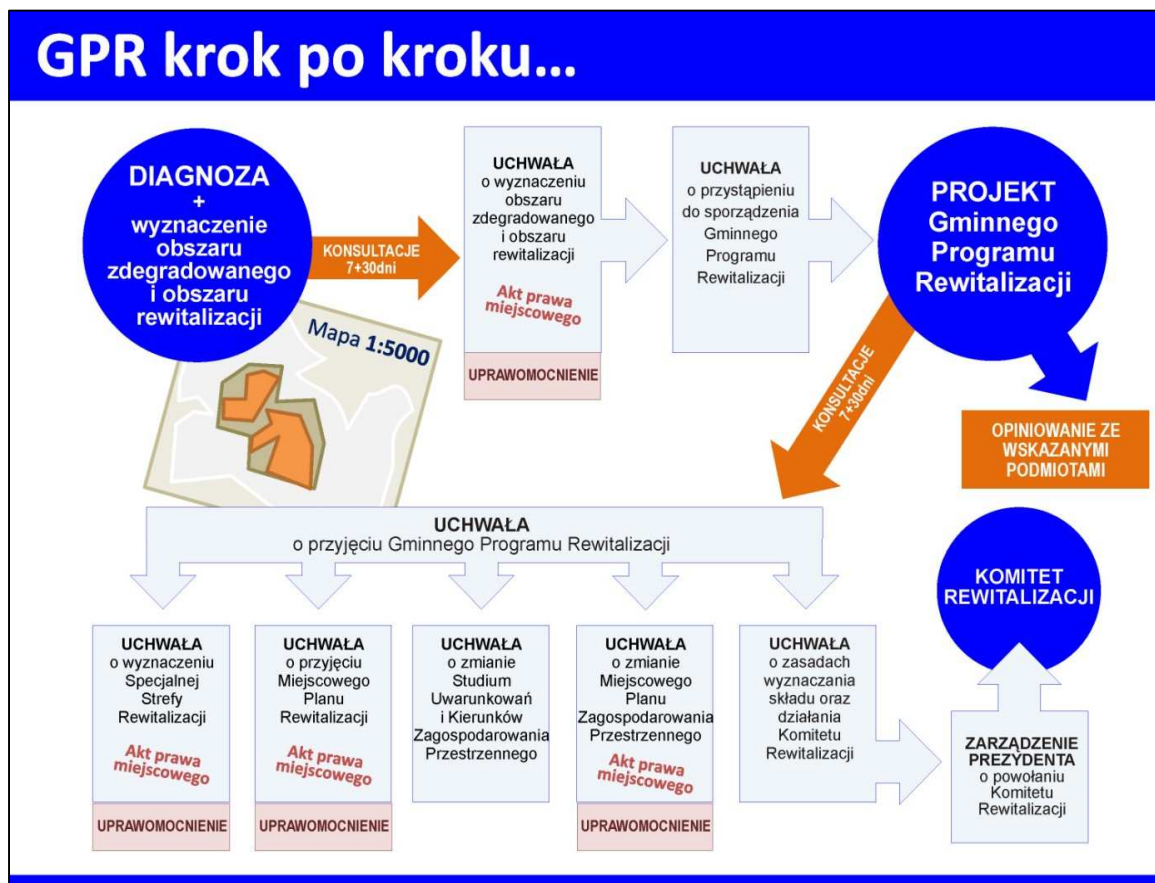
1. określenia stopnia zróżnicowania rozwoju jednostek strukturalnych (w oparciu o zaproponowane wskaźniki diagnostyczne charakteryzujące wyróżnione zakresy tematyczne),
2. określenia dla danej jednostki strukturalnej poziomu rozwoju oraz syntetycznej pozycji jednostki na tle pozostałych – wskazanie jednostek charakteryzujących się niekorzystnymi cechami na tle miasta w sferze społecznej, gospodarczej oraz środowiskowej,
3. wskazania dla danej jednostki strukturalnej jej mocnych i słabych stron (potencjałów rozwojowych i barier wzrostu),
4. identyfikacji i delimitacji poszczególnych obszarów kryzysowych tj. wyróżnienie skupisk jednorodnych grup jednostek strukturalnych borykających się z określonymi trudnościami i barierami rozwojowymi,
5. określenia cech charakterystycznych wyróżnionych obszarów problemowych.

Realizacja poszczególnych celów wymagała przeprowadzenia analizy zróżnicowania wewnątrzmijskiego w różnych sferach życia miasta, w oparciu o dane z jednostek organizacyjnych Urzędu Miasta Bydgoszczy realizujących zadania w zakresie ewidencji ludności, opieki społecznej, oświaty i wychowania, ewidencji działalności gospodarczej, gospodarki komunalnej i ochrony środowiska, gospodarki przestrzennej, a także w oparciu

o dane uzyskane z Komendy Miejskiej Policji w Bydgoszczy, Powiatowego Urzędu Pracy, Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego i innych.

Rezultatem przeprowadzonych analiz jest wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji - stworzenie warunków umożliwiających ukierunkowanie interwencji tematycznie i terytorialnie za pomocą optymalnie dobranych narzędzi.

Niniejsza diagnoza stanowi załącznik do wniosku o wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie miasta Bydgoszczy oraz podstawę do przeprowadzenia konsultacji społecznych tych obszarów. Jest także materiałem informacyjnym do uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Bydgoszczy, a w dalszej kolejności opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji (por. rys.1).

Rys. 1 Schemat przygotowania i uchwalania Gminnego Programu Rewitalizacji
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów Ministerstwa Rozwoju.

Diagnoza jest podstawą wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

1. Podstawa formalno-prawna

Podstawę do prowadzenia działań rewitalizacyjnych w mieście stanowią:

1. **Krajowa Polityka Miejska 2023** przyjęta przez Radę Ministrów 20 października 2015r.,
- wyznacza ramy pojęciowe i zasady programowania oraz prowadzenia działań rewitalizacyjnych.
2. **Ustawa z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji** (Dz.U. 2015 r. poz.1777) - określa reguły sporządzania gminnych programów rewitalizacji oraz zestaw fakultatywnych narzędzi wspomagających prowadzenie działań rewitalizacyjnych, których zastosowanie jest możliwe, gdy gmina spełni wymogi ustawowe.
3. **Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020** zatwierdzone przez Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 3 lipca 2015 r. - wyznaczają reguły sporządzania programów rewitalizacji oraz korzystania ze środków unijnych dedykowanych rewitalizacji i działaniom bezpośrednio z nią powiązanym.
4. **Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020** przyjęte przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego 27 stycznia 2016 r. - wyznaczają reguły opracowywania programów rewitalizacji, określają minimalne wymogi dla Programów Rewitalizacji, których spełnienie warunkuje udzielenie wsparcia lub preferencji w ramach priorytetów inwestycyjnych RPO WK-P.

2. Metodyka wyznaczania obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Miasto Bydgoszcz przystępując do przeprowadzenia rewitalizacji - na podstawie ustawy z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji (Dz.U. 2015 r. poz.1777) - zobowiązane jest do wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Podstawą wyznaczenia ww. obszarów jest przeprowadzenie diagnozy miasta, o której mowa w art.4. ust.1, pkt.1 ustawy o rewitalizacji.

Obszar gminy można wyznaczyć jako obszar zdegradowany, jeśli obszar ten znajduje się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

1. gospodarczej - w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw, lub
2. środowiskowej - w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
3. przestrzenno-funkcjonalnej - w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub
4. technicznej - w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz нефункционowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska¹.

Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub obrazują dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy.

---

¹ Na podstawie art. 9 ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

Obszar cechujący się szczególną koncentracją wyżej wymienionych zjawisk, obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, na którym gmina zamierza prowadzić rewitalizację z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, wyznacza się jako **obszar rewitalizacji**. Obszar ten nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. Obszar zdegradowany, jak również obszar rewitalizacji mogą być podzielone na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic. Przy wyznaczeniu obszaru rewitalizacji zaleca się priorytetyzację i koncentrację działań dla zwiększenia ich efektywności. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny przemysłowe (w tym poportowe i powydobywcze), powojenne lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji. Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji wyznacza Rada Miasta Bydgoszczy w drodze uchwały stanowiącej akt prawa miejscowego.

W związku z tym, że miasto Bydgoszcz jest uprawnione do ubiegania się o środki na projekty rewitalizacyjne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO W K-P), przy wyznaczaniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji należało uwzględnić również metodykę wskazaną przez Instytucję Zarządzającą RPO W K-P (tj. Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego) oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, zawartą w dokumencie „Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”²

Dla pełnego zdiagnozowania potencjału obszaru rewitalizacji wykorzystano wyniki badań przeprowadzonych w IV kwartale 2015 r. w trakcie tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) przez Bydgoską Lokalną Grupę Działania Dwie Rzeki (BLGD).

Charakterystyka poszczególnych metod partycypacyjnych, wdrażanych na etapie formułowania diagnozy oraz konsultacji LSR, jej wdrażania i ewaluacji:

1. Kwestionariusz ankiety on-line - celem kwestionariusza ankiety było wskazanie najważniejszych problemów danego obszaru badanego, identyfikacja grup defaworyzowanych oraz ustalenie hierarchii celów i proponowanych rozwiązań.

---

² Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, s. 35-37.

Kwestionariusz zawierał zarówno pytania zamknięte, wielokrotnego wyboru oraz pytania otwarte, umożliwiające swobodną wypowiedź respondenta. Ankieta została podzielona na osiem obszarów tematycznych: rynek pracy, przedsiębiorczość i gospodarka, wykluczenie społeczne, społeczeństwo obywatelskie oraz kultura, edukacja, sport i problemy osób niepełnosprawnych. Kwestionariusz został opublikowany on-line, a informację o możliwości jego wypełniania upowszechniano na spotkaniach konsultacyjnych, warsztatach, dyżurach oraz za pośrednictwem mediów społecznościowych i mailingu. Ankieta umożliwiła gromadzenie opinii przez ponad sześć tygodni prowadzenia konsultacji społecznych. Łącznie zgromadzono 183 wypełnione ankiety, których wyniki uwzględniono przy opracowywaniu diagnozy poszczególnych obszarów problemowych oraz budowaniu analizy SWOT zawartej w LSR, a następnie określeniu celów i wskaźników planowanych działań. Dzięki metodzie ankietowej udało się zebrać niezbędne dane do projektowania kolejnych metod włączenia społecznego oraz opracowania kolejnych rozdziałów LSR. Dzięki zastosowanej metodzie, możliwość wypowiedzi mieli potencjalnie wszyscy mieszkańcy obszaru objętego LSR, przedstawiciele społeczni oraz podmioty gospodarcze. Dodatkowo ankieta stanowiła formę partycypacji skierowaną do osób niemogących uczestniczyć w warsztatach lub konsultacjach otwartych.

2. Partycypacyjne warsztaty przyszłościowe - w każdej z wyodrębnionych jednostek urbanistycznych wchodzących w skład obszaru objętego LSR przeprowadzono konsultacje społeczne w postaci partycypacyjnych warsztatów przyszłościowych. Warsztaty odbywały się na obszarze danej jednostki i prowadzone były przez dwóch moderatorów. Warsztaty przebiegały zgodnie ze scenariuszem, który zakładał: etap definiowania potrzeb i problemów danej społeczności lokalnej, etap formułowania zasobów i potencjałów obszaru (w tym analiza SWOT) oraz etap ustalania celów, sposobów ich realizacji i identyfikacji grup docelowych, do których zaplanowane działania będą kierowane. Informacja o planowanych warsztatach upowszechniana była wielotorowo, zarówno poprzez bezpośrednie zaproszenia wysyłane drogą mailową, ogłoszenia rozpowszechniane w Bydgoszczy, jak i rozmowy telefoniczne oraz *face to face* z mieszkańcami i podmiotami funkcjonującymi na konsultowanym terenie. W celu zwiększenia efektywności procesu rekrutacji, zaangażowano lokalnych liderów mających wiedzę na temat funkcjonowania danej społeczności

lokalnej i cieszących się zaufaniem mieszkańców. Łącznie przeprowadzono siedem warsztatów partycypacyjnych dedykowanych danej jednostce urbanistycznej: 26.11.2015 r. - Śródmieście, 03.12.2015 r. - Okole, 07.12.2015 r. - Błonie, 10.12.2015 r. - Wilczak, 14.12.2015 r. - Bocianowo, 16.12.2015 r. - Fordon I, 17.12.2015 r. - Fordon II, w których łącznie wzięło udział 162 uczestników. W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele sektora społecznego, publicznego, gospodarczego oraz mieszkańcy, w tym grupy defaworyzowane. Podczas pięciogodzinnych spotkań partycypacyjnych wykorzystywano metodę warsztatową (warsztaty przyszłościowe), która pozwoliła na wskazanie problemów i potencjałów obszarów, a także określenie celów i działań, które powinny zostać podjęte dla ich realizacji. Metoda warsztatów i spotkań skierowana była w szczególności do grup defaworyzowanych i osób zagrożonych wykluczeniem na diagnozowanym obszarze, ale również do działających liderów społecznych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów gospodarczych i władz publicznych.

3. Punkt konsultacyjny i dyżury terenowe - kolejną formą umożliwiającą społeczności lokalnej partycypację w procesie określania zakresu i sposobu realizacji LSR były indywidualne dyżury konsultacyjne. Dyżury realizowano zarówno w postaci stacjonarnej (w siedzibie Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego), jak i w postaci terenowej – na obszarze jednostek urbanistycznych wchodzących w skład obszaru objętego LSR. Dyżury stacjonarne pełniono od poniedziałku do czwartku, w wymiarze min. czterech godzin. Narzędziem konsultacji stosowanym na dyżurach konsultacyjnych był scenariusz indywidualnego wywiadu pogłębionego. Scenariusz skonstruowano w taki sposób, aby odpowiadał poszczególnym obszarom merytorycznym, zarówno tym o charakterze podstawowym, jak i uzupełniającym. Moduły wywiadu umożliwiały wypowiedź na wybrany przez zainteresowanego temat, w zakresie najważniejszych problemów społeczności lokalnej, sposobów ich rozwiązywania. Łącznie na dyżurach przeprowadzono 23 konsultacje indywidualne w postaci wywiadów pogłębionych. Konkluzje i wnioski z materiałów sprawozdawczych włączone zostały do diagnozy i analizy SWOT zawartej w LSR. Konsultacje okazały się szczególnie wartościowe na etapie definiowania potrzeb i problemów, poszukiwania sposobów realizacji strategii oraz identyfikacji grup docelowych strategii. Stacjonarny punkt konsultacyjny oraz terenowe dyżury na obszarze realizacji LSR stanowiły

metodę partycypacyjną kierowaną głównie do mieszkańców obszaru, w tym grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (szczególnie dla tych osób, które nie czuły potrzeby uczestnictwa w warsztatach grupowych) oraz podmiotów społecznych i gospodarczych.

4. Panele ekspertów – panel ekspertów organizowano na wszystkich etapach przygotowywania LSR. Panel ekspertów stanowiło zgromadzenie osób kompetentnych w danej dziedzinie (np. rynek pracy, gospodarka, wykluczenie społeczne, kultura, wsparcie osób niepełnosprawnych itd.) oraz przedstawicieli sektora publicznego i członków zarządu BLGD. Zakres obowiązków ekspertów obejmował przygotowanie i przedyskutowanie diagnozy oraz analizy SWOT na podstawie zgromadzonych danych zastanych, przeprowadzonych badań pierwotnych (w tym indywidualnych wywiadów pogłębionych, wyników realizowanej ankiety i spotkań konsultacyjnych). Łącznie zorganizowano siedem paneli eksperckich, w trakcie których, na podstawie zgromadzonych materiałów i konsultacji społecznych określono, definiowano potrzeby i problemy obszaru, wskazywano cele i wskaźniki planowanych działań, wypracowano zasady wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru oraz opracowano zasady monitorowania i ewaluacji. Panele ekspertów realizowano na każdym etapie opracowywania LSR: 12.11.2015 r., 19.11.2015 r., 21.12.2015 r., 04.02.2016 r., 15.02.2016 r., 18.02.2016 r. oraz panel zamykający proces konsultacji 22.02.2016 r. (łącznie 115 uczestników).
5. Indywidualne wywiady pogłębione i zogniskowane wywiady grupowe - eksperci oraz osoby opracowujące LSR opierały swoje diagnozy na realizowanych badaniach własnych, z zastosowaniem wywiadu indywidualnego, zogniskowanego wywiadu grupowego oraz obserwacji. Przeprowadzono badania z przedsiębiorcami, instytucjami rynku pracy, osobami wykluczonymi społecznie i korzystającymi z pomocy społecznej oraz osobami niepełnosprawnymi, liderami społecznymi i menedżerami kultury. Wnioski i wskazania z tak realizowanych konsultacji zawarto w poszczególnych rozdziałach diagnozy obszaru objętego LSR.
6. Konsultacje pisemne, on-line, otwarte spotkanie konsultacyjne - na kolejnym etapie tworzenia strategii, jej pełną wersję poddano konsultacjom społecznym, zarówno z mieszkańcami obszaru LSR, jak i członkami - przedstawicielami instytucjonalnymi władz samorządowych, liderami społeczności lokalnych, przedstawicielami organizacji

pozarządowych oraz reprezentantami sektora gospodarczego. Konsultacje odbywały się także drogą elektroniczną (konsultacje on-line, pisemne w formie formularza konsultacji), wielotorowo: poprzez rozesłanie propozycji strategii drogą mailową, upowszechnienie za pośrednictwem mediów społecznościowych, a materiał upubliczniono także na oficjalnej stronie BLGD oraz portalu stacja-konsultacja.pl. W ramach konsultacji gromadzono pisemne opinie za pośrednictwem formularza konsultacyjnego. Strategię upubliczniono 16.02.2016 r. W kolejnym etapie zorganizowano spotkanie z Członkami Rady BLGD i ekspertami w zakresie procedur i kryteriów wyboru operacji i grantów (18.02.2016 r.).

7. W dniu 19.02.2016 r. zorganizowano otwarte spotkanie konsultacyjne w sprawie treści i założeń całej LSR. Na tym etapie, szczególnie dyskutowano cele i wskaźniki działań planowanych w ramach LSR-u, plan działania oraz zasady wyboru operacji i kryteriów wyboru, zasady monitoringu i ewaluacji. Proces konsultacji proponowanej strategii zamknął panel ekspertów zorganizowany 22.02.2016 r., na którym dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji i nadano ostateczny kształt strategii. Na każdym kluczowym etapie prac nad opracowywaniem LSR wykorzystano co najmniej cztery partycypacyjne metody konsultacji z udziałem: mieszkańców, sektora gospodarczego, sektora publicznego, sektora społecznego, reprezentantów grup defaworyzowanych. Zebrane w trakcie konsultacji opinie i wnioski omawiano na poszczególnych panelach eksperckich i spotkaniach organów BLGD. Dla zgłaszanych wniosków eksperci i członkowie organów BLGD przedłożyli rekomendację, co do odrzucenia lub przyjęcia oraz propozycji konkretnego zapisu do LSR³.

W kontekście diagnozy Starego Fordonu wykorzystano wyniki warsztatów przyszłościowych z przedstawicielami lokalnej społeczności (mieszkańcy, przedsiębiorcy, NGO) przeprowadzonych od 1 do 30 czerwca 2015 r. w Starym Fordonie. Efektem warsztatów jest powstała w listopadzie 2015r. Społeczna Strategia Rewitalizacji Starego Fordonu.

Powyższe jest owocem projektu partnerskiego Miasta Bydgoszczy oraz Fundacji dla Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego i Pracowni Zrównoważonego Rozwoju „Rynek w Starym Fordonie – powrót do miejsca spotkań” w ramach programu „Obywatele dla

---

³ Vide: <http://lgd.bydgoszcz.pl/images/LSRwersja25.02.2016.pdf>.

demokracji” finansowanego z funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W ramach projektu mieszkańcy, lokalni przedsiębiorcy, przedstawiciele lokalnych NGO, radni, urzędnicy miejscy i eksperci badali przyczyny zamierania życia społecznego i gospodarczego w Starym Fordonie. W ramach projektu – w pustostanie należącym do Miasta - powstała świetlica społeczna pn. Cafe Rynek, w której mieszkańcy mają dostęp do bezpłatnego Internetu i sprzętu komputerowego. Miejsce to stało się inkubatorem nowych inicjatyw oraz platformą współpracy z Urzędem Miasta Bydgoszczy.

Podział miasta na jednostki struktury przestrzeni miejskiej

Zgodnie z wytycznymi zawartymi w dokumencie „Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego” na lata 2014-2020, podstawą wyznaczenia obszaru zdegradowanego i rewitalizacji **jest podział miasta na jednostki struktury przestrzeni miejskiej (jednostki strukturalne)**⁴.

Celem przeprowadzenia analizy, miasto podzielono na jednostki strukturalne, dla których dokonano diagnozy problemów, o których mowa w rozdziale 2 niniejszego dokumentu

(definicja obszaru zdegradowanego).

Wykorzystano różne źródła informacji przestrzennej, takie jak:

1. dotychczasowy podział Bydgoszczy – 42 jednostki urbanistyczne (podział miasta dla celów planistycznych, studialnych i programowych, Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy, Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Bydgoszczy na lata 2007-2015),
2. istniejące i historyczne granice osiedli – aktualnie 29 rad osiedli, jednostek pomocniczych samorządu terytorialnego, stanowiących jedną z większych i relatywnie efektywnych struktur obywatelskiej i samorządowej aktywności,

---

⁴ Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 z dnia 27 stycznia 2016 r., s. 35.

3. jednostki GUS (obwody spisowe i obręby statystyczne) – 6 obwodów spisowych, jednostki o dużej powierzchni. Podział ten nie spełnia warunku, że żadna z jednostek strukturalnych nie zajmuje ponad 20% powierzchni miasta,
4. kataster nieruchomości,
5. dostępne mapy miasta (historyczne i topograficzne).

Na potrzeby wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jednostki strukturalne zostały wyznaczone wg założeń:

- a. żadna z jednostek strukturalnych nie zajmuje ponad 20% powierzchni miasta,
- b. żadna z jednostek strukturalnych nie koncentruje ponad 30% mieszkańców miasta,
- c. dla jednostek strukturalnych istnieje możliwość pozyskania danych (pochodzących z uwiarygodnionych źródeł, zarówno na potrzeby delimitacji, jak i późniejszego monitoringu), stanowiących podstawę do określenia stopnia stanu kryzysowego,
- d. suma powierzchni wydzielonych jednostek strukturalnych równa jest powierzchni miasta,
- e. liczba i wielkość jednostek strukturalnych trafnie odzwierciedla znane i powszechnie dostrzegane różnicowania w przestrzeni społeczno-gospodarczej gminy,
- f. mieszkańcy jednostek strukturalnych intuicyjnie potrafią określić przynależność do danej jednostki.

Wyodrębnione jednostki strukturalne to obszary stosunkowo nieduże, możliwie jednorodne pod względem funkcjonalnym oraz morfologicznym i społecznym. Ich zaletą jest to, że stanowią naturalne jednostki dla zbierania i przedstawiania wielu informacji, a także podejmowania działań rewitalizacyjnych. Precyzując kształt jednostek wzięto pod uwagę także naturalne bariery (rzeki, cieki, wody, skarpy itp.) oraz sieci dróg.

W rezultacie otrzymano następujący podział miasta na 29 jednostek strukturalnych (rys.2, tabela 1).

Rys. 2 Jednostki strukturalne
 Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszcz

Tabela 1. Zestawienie liczby ludności i powierzchni w poszczególnych jednostkach strukturalnych

Lp.	Jednostka strukturalna	Liczba mieszkańców*	Udział mieszkańców w ogólnej liczbie mieszkańców [%]	Powierzchnia [ha]	Udział powierzchni w ogólnej powierzchni miasta [%]
1	Bartodzieje	21627	6,57	202,68	1,15
2	Bielawy - Skrzetusko	10099	3,07	168,73	0,96
3	Błonie	13770	4,18	128,35	0,73
4	Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto	29802	9,05	405,14	2,30
5	Brdujście	1257	0,38	383,43	2,18
6	Bydgoszcz Wschód-Siernieczek	2456	0,75	571,98	3,25
7	Czyżkówko	8083	2,46	359,77	2,04
8	Flisy	918	0,28	143,95	0,82
9	Glinki-Rupienica	5786	1,76	219,70	1,25
10	Górzyskowo - Biedaszkowo - Lotnisko	8549	2,60	607,18	3,45
11	Jachcice - Rynkowo	3714	1,13	898,14	5,10
12	Kapuściska	22105	6,71	341,43	1,94
13	Leśne - Las Gdański - Myślęcinek - Zawisza	12894	3,92	2554,59	14,52
14	Łęgnowo (Łęgnowo I)	1873	0,57	2256,78	12,83
15	Łęgnowo Wieś (Łęgnowo II - Wypaleniska)	894	0,27	1272,53	7,23
16	Miedzyń-Prądy	11744	3,57	608,98	3,46
17	Fordon I	31018	9,42	981,11	5,58
18	Okole	10388	3,16	191,22	1,09
19	Osowa Góra	13307	4,04	481,35	2,74
20	Piaski	2375	0,72	251,44	1,43
21	Smukała-Oplawiec-Janowo	1891	0,57	842,16	4,79
22	Stary Fordon	2079	0,63	157,30	0,89
23	Szwederowo - Bielice	29330	8,91	282,93	1,61
24	Fordon II	32212	9,78	1147,92	6,52
25	Fordon III	464	0,14	784,06	4,46
26	Wilczak-Jary	9682	2,94	181,35	1,03
27	Wyżyny	27246	8,28	209,38	1,19
28	Wzgórze Wolności - Babia Wieś	12072	3,67	218,19	1,24
29	Zimne Wody- Czersko Polskie	1569	0,48	741,95	4,22
	Suma	329 204,00		17593,73	

*zameldowania na pobyt stały

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Bydgoszczy oraz Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Bydgoszczy. Stan na 31.XII.2015 r.

Przyjęte wskaźniki analizy zróżnicowania wewnątrzmijskiego

Przeprowadzenie analizy wskaźnikowej dla wydzielonych jednostek strukturalnych pozwoliło na analizę wybranych cech przestrzeni i określenie stopnia ich degradacji. Ujęcie sumaryczne stopnia degradacji w poszczególnych jednostkach strukturalnych (na bazie wyników analiz poszczególnych wskaźników) umożliwiło następnie delimitację obszaru zdegradowanego.

Diagnoza sytuacji w poszczególnych jednostkach strukturalnych opierała się na następujących założeniach:

1. do analizy jednostki strukturalnej wybrano pięć wskaźników z listy wskaźników stanu kryzysowego w dużych miastach, zaprezentowanych w załączniku nr 3 do *Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020* (w tabeli 5)⁵,
2. trzy wybrane wskaźniki dotyczą sfery społecznej, w zakresie tematycznym, o którym mowa w definicji stanu kryzysowego⁶,
3. jeden wskaźnik dotyczy sfery gospodarczej,
4. jeden wskaźnik dotyczy sfery środowiskowej.

Dla wszystkich jednostek strukturalnych obliczono wartości średnie dla całej gminy.

Za **obszar zdegradowany** uznano te jednostki strukturalne, w których co najmniej 3 z 5 wybranych wskaźników przyjęły wartości mniej korzystne od średnich wartości dla gminy.

Ponadto, dwa ze wskaźników przyjmujących wartość mniej korzystną od średniej wartości dla gminy są wskaźnikami spoza sfery społecznej – dot. sfery gospodarczej oraz środowiskowej.

Listę wskaźników wybranych do analizy jednostek strukturalnych przedstawiają poniższe tabele (tabela 2 oraz tabela 2a).

---

⁵ Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, s. 79-85.

⁶ Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, s. 5.

Tabela 2. Lista wybranych wskaźników stanu kryzysowego dla jednostek: Bartodzieje, Bielawy – Skrzetusko, Błonie, Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Brdujście, Bydgoszcz Wschód-Siernieczek, Czyżkówko, Górzyskowo - Biedaszkowo - Lotnisko, Jachcice – Rynkowo, Kapuściska, Leśne - Las Gdański - Myślęcinek – Zawisza, Miedzyń-Prądy, Fordon I, Okole, Osowa Góra, Smukała-Oplawiec-Janowo, Stary Fordon, Szwederowo – Bielice, Fordon II, Fordon III, Wilczak-Jary, Wyżyny, Wzgórze Wolności - Babia Wieś, Zimne Wody-Czersko Polskie

Sfera	Cecha szczegółowa sfery	Wskaźnik	Źródła danych
Społeczna	Problemy rynku pracy	Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12-m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym	Powiatowy Urząd Pracy Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Bydgoszczy
	Samowystarczalność ekonomiczna ludności i gospodarstw domowych	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Bydgoszczy
	Skuteczność kształcenia dzieci na poziomie podstawowym / Aktywność edukacyjna młodzieży w wieku 13-18 lat	Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze)	Wydział Edukacji i Sportu Urzędu Miasta Bydgoszczy
Gospodarcza	Klimat aktywności gospodarczej	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze	Centralna Ewidencja Działalności Gospodarczej, Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Bydgoszczy
Środowiskowa	Przyrodnicze warunki lokalnej egzystencji	Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów szkodliwych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru	Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Bydgoszczy, Wydział Mienia i Geodezji, Miejska Pracownia Urbanistyczna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Załącznika 3, tab.5 do Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 z dnia 27 stycznia 2016 r., s. 79

Tabela 2a. Lista wybranych wskaźników stanu kryzysowego dla jednostek: Flisy, Glinki - Rupienica, Łęgnowo, Łęgnowo Wieś oraz Piaski (na ich terenie nie funkcjonuje szkoła podstawowa)

Sfera	Cecha szczegółowa sfery	Wskaźnik	Źródła danych
Społeczna	Problemy rynku pracy	Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12-m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym	Powiatowy Urząd Pracy Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Bydgoszczy
	Samowystarczalność ekonomiczna ludności i gospodarstw domowych	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Bydgoszczy
	Zagrożenie przestępczością, w tym wśród młodocianych	Liczba przestępstw młodocianych (popętnionych na danym obszarze) na 1000 mieszkańców	Komenda Miejska Policji w Bydgoszczy
Gospodarcza	Klimat aktywności gospodarczej	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze	Centralna Ewidencja Działalności Gospodarczej, Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Bydgoszczy
Środowiskowa	Przyrodnicze warunki lokalnej egzystencji	Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów szkodliwych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru	Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Bydgoszczy, Wydział Mienia i Geodezji, Miejska Pracownia Urbanistyczna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Załącznika 3, tab.5 do Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 z dnia 27 stycznia 2016 r., s. 79

Wszystkie użyte do analizy stanu kryzysowego wskaźniki są mierzalne, pochodzą ze źródeł powszechnie uważanych za wiarygodne⁷, cechują się możliwością systematycznego pozyskiwania danych. Źródłem informacji są jednostki statutowo odpowiedzialne za realizację zadań w zakresie analizowanego problemu, tj. Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej, Powiatowy Urząd Pracy, Miejska Pracownia Urbanistyczna, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Bydgoszczy, Wydział Edukacji i Sportu Urzędu Miasta Bydgoszczy, Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Bydgoszczy (obecnie Wydział Gospodarki Komunalnej), Wydział Mienia i Geodezji Urzędu Miasta Bydgoszczy, Komenda Miejska Policji. Dane przedstawiają stan na 31 grudnia 2015 r.

Szczegółowe dane dotyczące wskaźników i analizy prowadzone w poszczególnych jednostkach strukturalnych przedstawione zostały w rozdziale 3 niniejszego dokumentu.

---

⁷ Główny Urząd Statystyczny lub jednostka statutowo odpowiedzialna za realizację zadań w danej dziedzinie.

3. Diagnoza jednostek strukturalnych dla identyfikacji stanu kryzysowego. Identyfikacja zróżnicowania wewnątrzmijskiego

Miasto Bydgoszcz decydując się na podjęcie działań rewitalizacyjnych przeprowadziło analizę sytuacji społeczno-gospodarczej gminy pod kątem występowania koncentracji zjawisk kryzysowych.

Identyfikacja stanu kryzysowego dotyczyła pięciu sfer życia Miasta: sfery społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej oraz infrastrukturalnej.

Sfera społeczna

Wśród wskazanych sfer i negatywnych zjawisk, które powinny być podstawą pogłębionej analizy są problemy społeczne takie jak: bezrobocie, ubóstwo, przestępczość oraz niski poziom edukacji.

Nawarstwiający się negatywne zjawiska społeczne stanowią jednocześnie najważniejszy powód wyznaczenia danego obszaru miasta jako obszaru zdegradowanego.

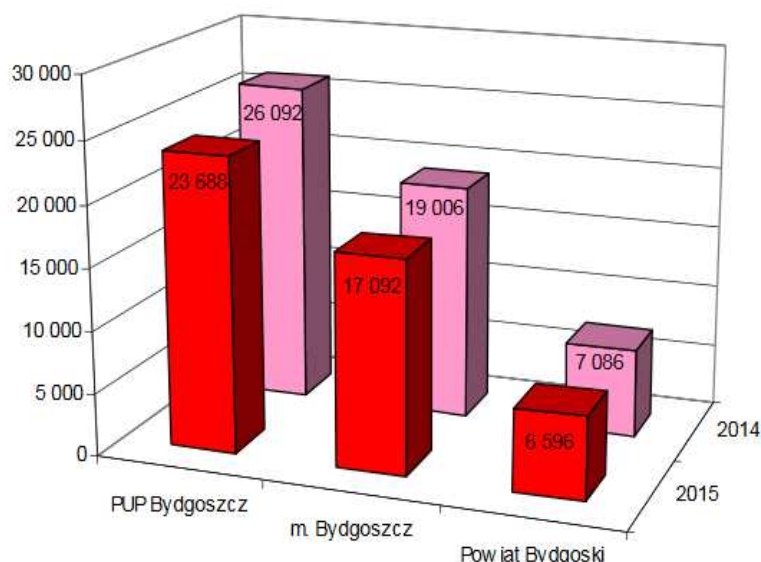
Problemy rynku pracy

W opracowaniu „Raport o polskich metropoliach 2015” autorstwa PwC wskazano: „W końcu roku 2014 bezrobocie rejestrowane utrzymywało się na wysokim poziomie (ponad 6%) w 3 metropoliach Polski wschodniej oraz w Łodzi, Szczecinie i Bydgoszczy. Mimo dynamicznego spadku w ciągu ostatnich 10 lat, jest to nadal oznaką poważnych wyzwań rozwojowych w tych miastach.”⁸

W 2015 r. sytuacja społeczna Bydgoszczy w stosunku do roku 2014 uległa poprawie - o 27% (3.311 osób) spadła liczba osób bezrobotnych. Spadek ten nastąpił wśród wszystkich grup wiekowych i zawodowych, a także wśród osób niepełnosprawnych. Skutkiem tego zmalała stopa bezrobocia dla Bydgoszczy i wyniosła 5,4% (przy średniej dla kraju 9,8%). W stosunku do 2014 r. nastąpił spadek o 2 pkt. proc. Wartość stopy bezrobocia osiągnięta w mieście Bydgoszczy była najniższa w województwie kujawsko-pomorskim.

---

⁸ <http://www.pwc.pl/pl/pdf/miasta/raport-o-metropoliach-bydgoszcz-2015.pdf>.

Wykres 1. Liczba bezrobotnych w 2014 r. i 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne PUP Bydgoszcz 2016 na podstawie MPiPS-01 Sprawozdanie o rynku pracy za 2015 i 2014 r.

Korzystnym zjawiskiem jest także zgłoszenie przez pracodawców do Powiatowego Urzędu Pracy w 2015 r. 23.347 wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej (wzrost o ponad 17%). W stosunku do roku 2014 nastąpił spadek planowanych zwolnień grupowych z przyczyn dotyczących zakładów pracy.

Do negatywnych zjawisk na rynku pracy w 2015 r. zaliczyć można spadek o 2% liczby podjęć pracy przez bezrobotnych w ramach zatrudnienia niesubsydiowanego i nieznaczne zmniejszenie oferty na staże i prace społecznie użyteczne. Środki finansowe PUP przeznaczone na realizację aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu w Bydgoszczy i Powiecie Bydgoskim wzrosły w odniesieniu do roku poprzedniego o 39,5%. Kwota środków na aktywizację zawodową niepełnosprawnych wzrosła o 7% i objęto nią 188 osób.

W 2015 r. pracodawcy najczęściej poszukiwali robotników przemysłowych i rzemieślników. Zgłosili oni 7.026 wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej, co stanowiło 28,2% zapotrzebowania w 2015 r. Ponadto w tym okresie licznie poszukiwani byli pracownicy wykonujący proste prace. Pracodawcy zgłosili w tej grupie zawodów 4.165 miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej, co stanowiło 16,7% ogólnego zapotrzebowania. Oferty pracy dla pracowników usług i sprzedawców stanowiły 16% analizowanego zapotrzebowania zgłoszonego w okresie 2015 roku. Licznie poszukiwani byli również operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń. Pracodawcy zgłosili w okresie 2015 r. 2.630 wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej, co stanowiło 10,6% łącznego zapotrzebowania.

Tabela 3. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP Bydgoszcz w 2015 r. wg wielkich grup zawodów

Wielkie grupy zawodów	Bydgoszcz - powiat	Bezrobotni ogółem			Bezrobotni abolwenci (stan na koniec okresu)	Bezrobotni długotrwale (stan na koniec okresu)	Średniomiesięczna liczba bezrobotnych
		Napływ w okresie	Odływ w okresie	Stan na koniec okresu			
Siły zbrojne	grodzki	7	9	0	0	0	3
	ziemski	2	2	0	0	0	0
Kierownicy	grodzki	184	204	123	2	51	130
	ziemski	38	33	22	0	6	24
Specjaliści	grodzki	2554	2854	1215	85	471	1371
	ziemski	654	699	297	24	94	324
Technicy i inny średni personel	grodzki	1801	2106	1122	32	552	1269
	ziemski	650	726	374	12	179	406
Pracownicy biurowi	grodzki	734	823	441	6	209	494
	ziemski	210	230	114	3	49	127
Pracownicy usług i sprzedawcy	grodzki	2692	3250	1688	28	889	1977
	ziemski	1016	1221	727	20	422	790
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	grodzki	83	88	76	1	35	77
	ziemski	69	85	72	0	45	69
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	grodzki	2821	3424	2007	12	1058	2342
	ziemski	1350	1605	943	9	510	1020
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	grodzki	788	996	546	2	276	639
	ziemski	304	360	207	1	115	227
Pracownicy wykonujący prace proste	grodzki	1517	1805	1066	9	599	1194
	ziemski	460	548	34	4	192	346

Źródło: Opracowanie własne PUP Bydgoszcz 2016 na podstawie danych udostępnionych przez Departament Rynku Pracy Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, 04.03.2016 r.

Tabela. 4 Osoby bezrobotne wg najliczniej reprezentowanych elementarnych grup zawodów w końcu 2015r.

Kod	Elementarne grupy zawodów	Liczba bezrobotnych (stan na koniec 2015 roku)		
		Bydgoszcz - powiat grodzki	Bydgoszcz - powiat ziemski	OGÓŁEM
5223	Sprzedawcy sklepowi (ekspedienci)	928	393	1321
9112	Pomoce i sprzętaczk biurowe, hotelowe i pokrewne	297	66	363
7222	Ślusarze i pokrewni	213	122	335
3314	Średni personel do spraw statystyki i dziedzin pokrewnych	210	89	299
9329	Robotnicy wykonujący prace proste w przemyśle gdzie indziej niesklasyfikowani	186	88	274
5153	Gospodarze budynków	139	105	244
7112	Murarze i pokrewni	133	102	235

Kod	Elementarne grupy zawodów	Liczba bezrobotnych (stan na koniec 2015 roku)		
		Bydgoszcz - powiat grodzki	Bydgoszcz - powiat ziemski	OGÓŁEM
5120	Kucharze	128	99	227
7231	Mechanicy pojazdów samochodowych	128	83	211
7512	Piekarze, cukiernicy i pokrewni	139	67	206
7531	Krawcy, kuśnierze, kapelusznicy i pokrewni	122	74	196
4110	Pracownicy obsługi biurowej	146	38	184
9313	Robotnicy wykonujący prace proste w budownictwie ogólnym	147	35	182
7131	Malarze budowlani i pokrewni	141	37	178
5141	Fryzjerzy	108	56	164
7522	Stolarze meblowi i pokrewni	106	47	153
7223	Ustawiacze i operatorzy obrabiarek do metali i pokrewni	109	43	152
7533	Szwaczki, hafciarki i pokrewni	96	45	141
9629	Pracownicy wykonujący prace proste gdzie indziej niesklasyfikowani	129	brak danych	129
4321	Magazynierzy i pokrewni	122	brak danych	122
2359	Specjaliści nauczania i wychowania gdzie indziej niesklasyfikowani	96	brak danych	96
5413	Pracownicy ochrony osób i mienia	96	brak danych	96
7412	Elektromechanicy i elektrycy	brak danych	46	46
3115	Technicy mechanicy	brak danych	45	45
7233	Mechanicy maszyn i urządzeń rolniczych i przemysłowych	brak danych	35	35

Źródło: Opracowanie własne PUP Bydgoszcz 2016 na podstawie danych udostępnionych przez Departament Rynku Pracy Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, 04.03.2016 r.

Wśród mieszkańców Bydgoszczy zarejestrowanych w PUP Bydgoszcz, według stanu na koniec 2015 r., do grup zawodów o najwyższym wskaźniku długotrwałego bezrobocia należeli: zaopatrzeniowcy, introligatorzy i pokrewni, kaletnicy, rymarze i pokrewni.

Analizując wartość wskaźnika dostępności ofert pracy w 2015 r. dla Bydgoszczy można zauważyć, że w wyjątkowo trudnej sytuacji znalazły się osoby bezrobotne w zawodach: technicy technologii żywności, średni personel do spraw statystyki i dziedzin pokrewnych, biolodzy i pokrewni, technicy rolnictwa i pokrewni, a także filolodzy i tłumacze.

Wśród zawodów poszukiwanych na lokalnym rynku pracy wyróżnić można zawody maksymalnie deficytowe. Są to zawody, w których w danym okresie sprawozdawczym występują miejsca pracy, a nie dokonano rejestracji osób bezrobotnych. W PUP Bydgoszcz w roku 2015 odnotowano 8 tego rodzaju grup zawodów (3 w Bydgoszczy i 5 w powiecie). 4 z wymienionych grup zawodowych dotyczyły obszaru IT, tj.: projektanci aplikacji sieciowych i multimediiów, specjaliści do spraw baz danych i sieci komputerowych gdzie

indziej niesklasyfikowani, administratorzy systemów komputerowych, technicy sieci internetowych.

Tabela 5. Ranking zawodów deficytowych w Bydgoszczy w 2015 r.

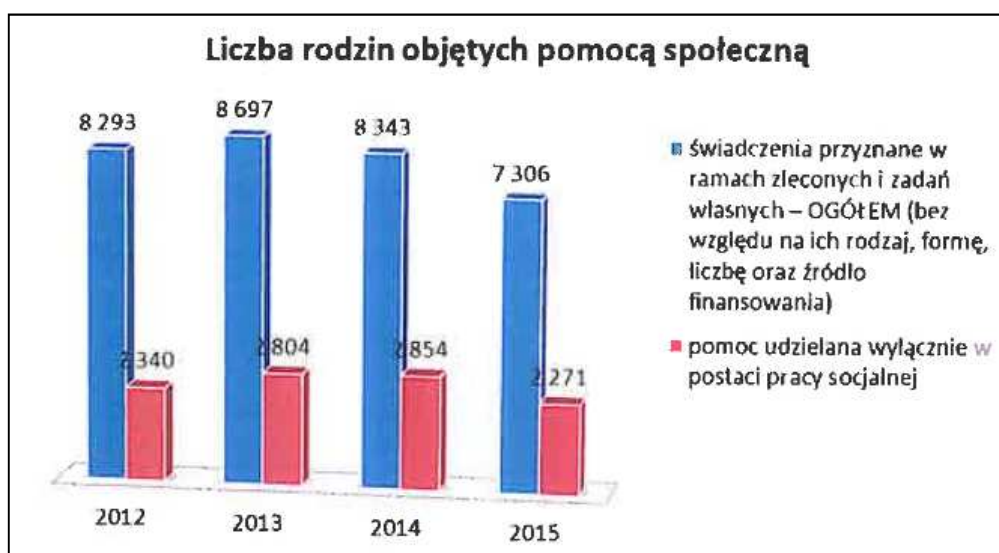
Bydgoszcz - powiat grodzki		Bydgoszcz - powiat ziemski	
1346	Kierownicy w instytucjach finansowych i ubezpieczeniowych	7314	Ceramicy i pokrewni
4222	Pracownicy centrów obsługi telefonicznej (pracownicy call center)	3439	Średni personel w zakresie działalności artystycznej i kulturalnej gdzie indziej niesklasyfikowany
2521	Projektanci i administratorzy baz danych	6112	Sadownicy
3339	Pośrednicy usług biznesowych gdzie indziej niesklasyfikowani	2514	Programiści aplikacji
4227	Ankieeterzy	8344	Kierowcy operatorzy wózków jezdniowych
2212	Lekarze specjaliści (ze specjalizacją II stopnia lub tytułem specjalisty)	5312	Asystenci nauczycieli
9411	Pracownicy przygotowujący posiłki typu fast food	8332	Kierowcy samochodów ciężarowych
2523	Specjaliści do spraw sieci komputerowych	2523	Specjaliści do spraw sieci komputerowych
5249	Pracownicy sprzedaży i pokrewni gdzie indziej niesklasyfikowani		
9111	Pomoce domowe i sprzątaczk		
9334	Układacze towarów na półkach		
5244	Sprzedawcy (konsultanci) w centrach sprzedaży telefonicznej / internetowej		
7511	Masarze, robotnicy w przetwórstwie ryb i pokrewni		
2440	Specjaliści do spraw rynku nieruchomości		
2320	Nauczyciele kształcenia zawodowego		
1330	Kierownicy do spraw technologii informatycznych i telekomunikacyjnych		

Źródło: Opracowanie własne PUP Bydgoszcz 2016 na podstawie danych udostępnionych przez Departament Rynku Pracy Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, 04.03.2016 r.

Samowystarczalność ekonomiczna ludności i gospodarstw domowych

Obowiązek udzielania pomocy osobom w trudnej sytuacji życiowej wynika z uregulowań prawnych. Nakładają one na władze miasta szereg zadań, a jednostką organizującą podstawową pomoc społeczną dla mieszkańców Bydgoszczy jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (MOPS). Udzielaniem pomocy finansowej (dożywianie, zasiłki stałe, okresowe i celowe), świadczeniem usług oraz pracą socjalną zajmują się pracownicy socjalni sześciu Rejonowych Ośrodków Pomocy Społecznej (ROPS: Bartodzieje, Błonie, Fordon, Śródmieście, Szwederowo, Wyżyny).

W 2015 r. z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bydgoszczy korzystało 7.306 rodzin (łącznie 14.954 osób, czyli około 4,5% bydgoszczan). Najczęściej były to rodziny z dziećmi oraz osoby samotne, emeryci i renciści. Należy dodać, że na terenie miasta mieszka 572 dzieci wychowywanych przez rodziny zastępcze.

Wykres 2. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną
Źródła: Dane własne MOPS w Bydgoszczy

Zły stan zdrowia, trudna sytuacja na rynku pracy, czy uzależnienie od środków psychoaktywnych to główne powody problemów osób zwracających się o pomoc do MOPS w Bydgoszczy. Alkoholizm zdiagnozowano w prawie 400 rodzinach (u 658 osób). Wsparciem objętych zostało 4.345 rodzin (8.664 osób), znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej. Pozostałe powody korzystania z pomocy społecznej to głównie bezrobocie (7.153 osób korzystających) i niepełnosprawność (6.019 osób).

Tabela 6. Zestawienie przyznanych przez wszystkie bydgoskie ROPS świadczeń w 2015 r. wg powodów przyznania pomocy

Przyczyna świadczenia	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	4345	8664
Bezrobocie	2965	7153
Niepełnosprawność	3529	6019
długotrwała lub ciężka choroba	1621	2594
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, w tym:	1649	5598
- rodziny niepełne	1229	3594
- rodziny wielodzietne	379	2130
Alkoholizm	398	658
Narkomania	34	64
potrzeba ochrony macierzyństwa, w tym:	517	2284
- wielodzietność	226	1272
Bezdomność	616	673
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	155	194
przemoc w rodzinie	277	773
zdarzenia losowe	13	30

Źródło: Dane własne MOPS w Bydgoszczy

Poza udzielaniem zasiłków pieniężnych pokrywano także koszty posiłków dla dzieci w szkołach i realizowano usługi opiekuńcze dla osób starszych i chorych (w większości samotnych). Ponadto, wiele osób niepełnosprawnych zostało objętych aktywizacją zawodową i społeczną. Aktywnie działały również środowiskowe domy samopomocy i cztery jadłodajnie – dwie w Śródmieściu, jedna na Czyżkówku oraz jedna w Fordonie.

W Bydgoszczy działa także Centrum Pomocy dla Bezdomnych Mężczyzn oraz Centrum Pomocy dla Bezdomnych Kobiet i Matek z Dziećmi.

Na terenie miasta aktywnie prowadzi swoją działalność Bydgoski Ośrodek Rehabilitacji, Terapii Uzależnień i Profilaktyki BORPA. Prowadzi on – prócz terapii - liczne programy służące profilaktyce uzależnień:

1. programy dla dzieci szkół podstawowych - zajęcia socjoterapeutyczne oraz ogólnorozwojowe,
2. programy dla młodzieży szkół gimnazjalnych i średnich - zajęcia grupowe, warsztatowe zwiększające umiejętności interpersonalne i społeczne,

3. programy interwencyjne - kryzysy rozwojowe, relacyjne, społeczne, używanie substancji psychoaktywnych oraz program redukcji urazów i szkód,
4. programy dla rodziców - Akademia Rodzica, indywidualne poradnictwo, konsultacje, grupy wsparcia rodziców,
5. programy interwencyjne dla rodziców i wychowanków,
6. programy szkoleniowe dla instytucji, placówek oświatowo-wychowawczych, studentów w formie warsztatowo-treningowej.

W zakresie pomocy osobom uzależnionym BORPA współpracuje z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, organizacjami pozarządowymi, szkołami i sądem rodzinnym na rzecz tych środowisk. W Bydgoszczy działa całodobowo Punkt Pomocy Osobom Nietrzeźwym. Mieści się on przy ul. Fordońskiej 422 i prowadzony jest przez Polski Komitet Pomocy Społecznej.

Tabela 7. Liczba środowisk (uzależnieni oraz ich rodziny) objętych pomocą MOPS w Bydgoszczy

Rok	Problem alkoholowy	Problem narkotykowy
I - X 2005 r.	572	9
I - X 2006 r.	448	15
I - X 2007 r.	505	26
I - X 2008 r.	405	11
I - X 2009 r.	470	11
I - X 2010 r.	425	15
I - X 2011 r.	411	20
I - X 2012 r.	415	16
I - X 2013 r.	406	25
I - X 2014 r.	479	36
I - X 2015 r.	335	30

Źródło: Zestawienie własne na podstawie danych uzyskanych z MOPS oraz BORPA

Przemoc w rodzinie – w poszczególnych latach zarejestrowano następującą liczbę interwencji związanych z przemocą domową, której sprawcy często znajdują się pod wpływem alkoholu:

Tabela 8. Liczba interwencji związanych z przemocą domową w latach 2006-2014

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba przypadków	1010	813	739	698	691	612	441	672	838

Źródło: Zestawienie własne na podstawie danych uzyskanych z MOPS oraz BORPA

W łącznej liczbie interwencji przeprowadzonych w 2014 r. jej sprawcami było 485 osób znajdujących się pod wpływem alkoholu. W okresie od stycznia do października 2015 r. odnotowano 649 osób – sprawców przemocy domowej (w tym 407 pod wpływem alkoholu). Z informacji przekazanych przez Policję wynika, iż ponad 50% sprawców przemocy to osoby znajdujące się pod wpływem alkoholu.

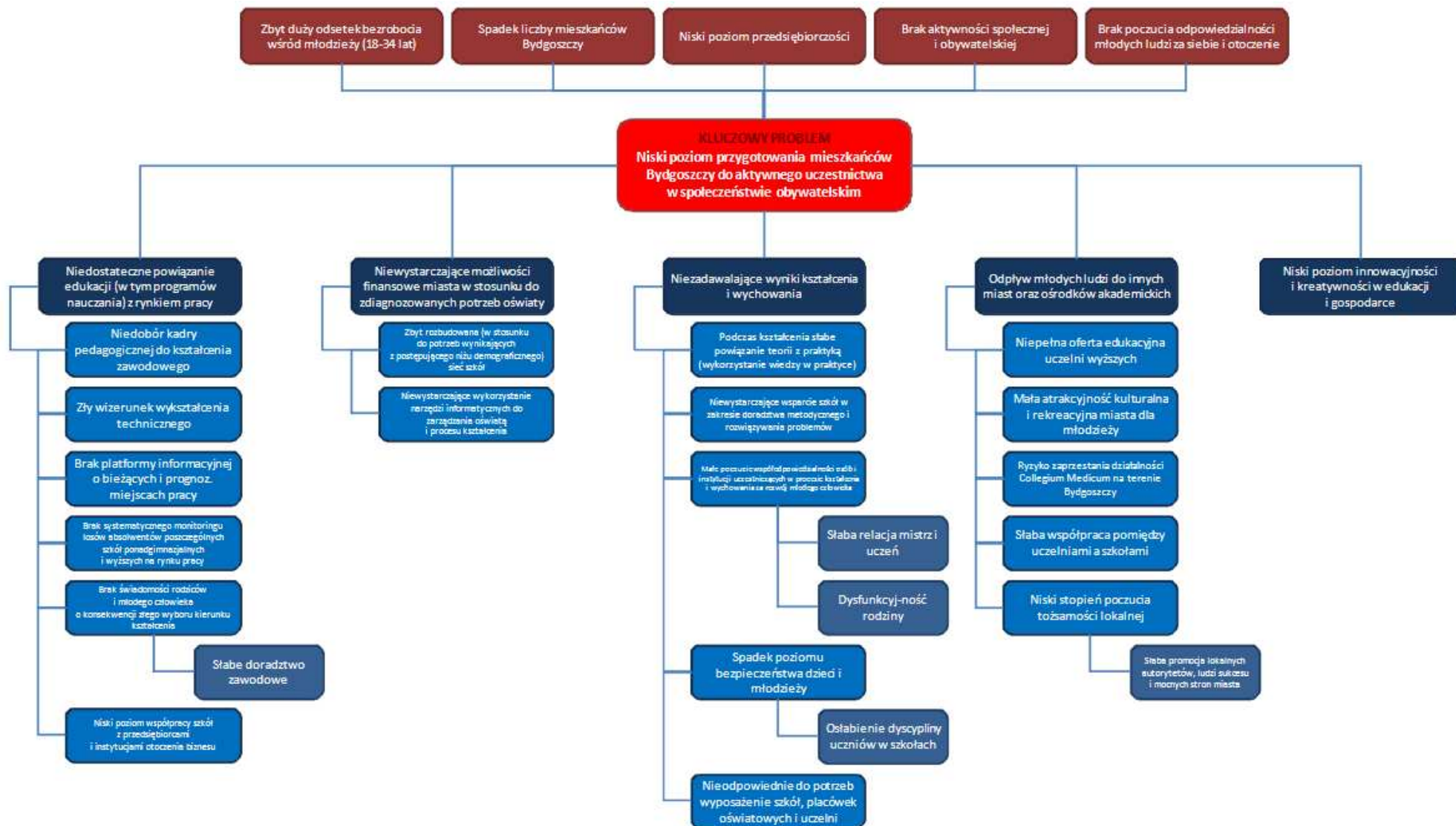
Skuteczność kształcenia dzieci na poziomie podstawowym - sprawdzian szóstoklasisty

Od roku 2013 obowiązuje dokument pn. Strategia Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020. Dokument powstał poprzez włączenie w proces jego tworzenia wszystkich środowisk edukacyjnych. W tym celu powołana została grupa planowania strategicznego, w skład której weszli przedstawiciele różnorodnych środowisk, związanych z procesem edukacji. Zespół strategiczny zyskał powszechne uznanie, z uwagi na swoją reprezentatywność, szeroki przekrój zawodowy uczestników, wysokie kompetencje, wiedzę i duże doświadczenie członków zespołu. Podczas tworzenia dokumentu wykorzystano stosowaną w krajach Unii Europejskiej Metodę Aktywnego Planowania Strategii (MAPS).

Cele Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020:

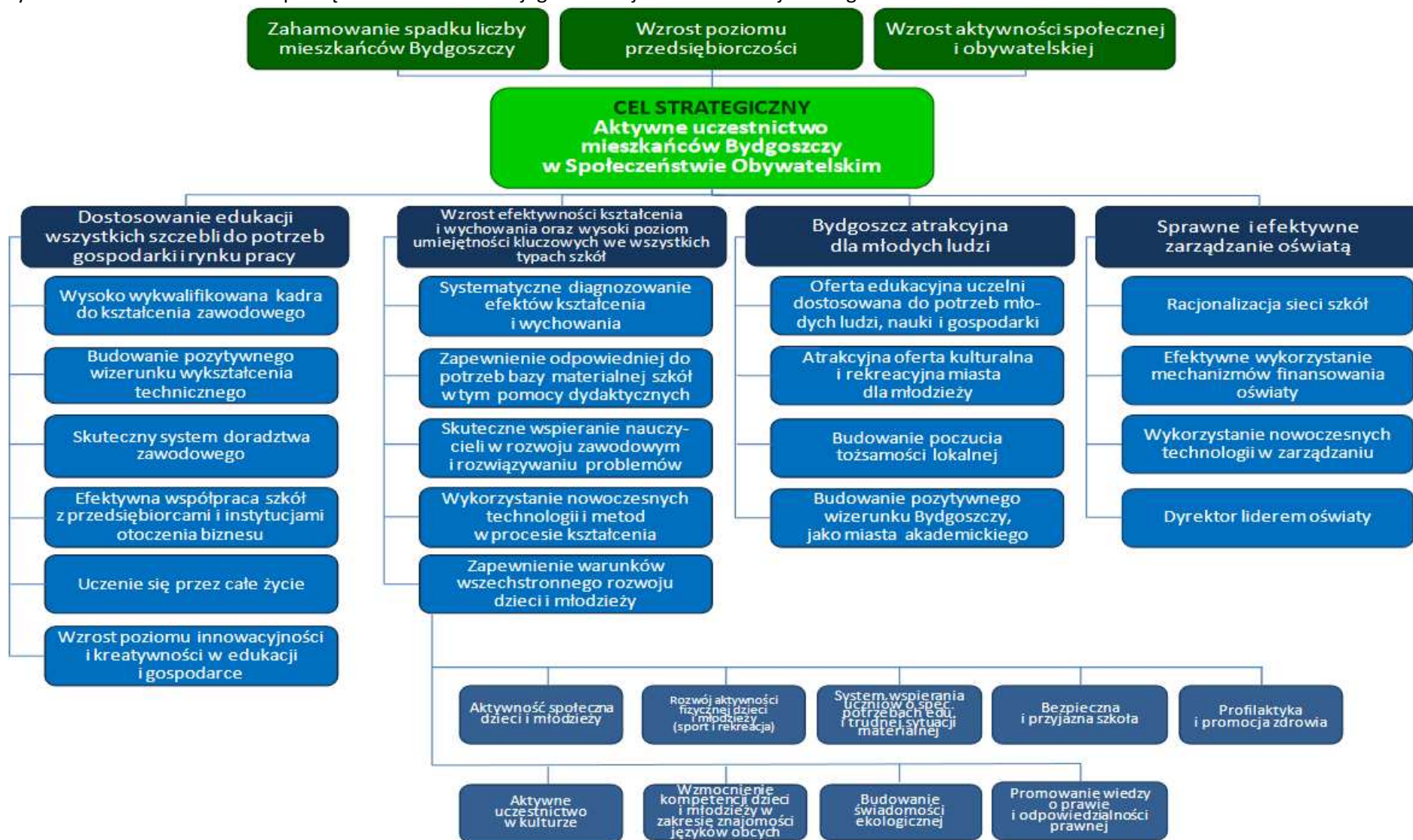
1. dostosowanie edukacji wszystkich szczebli do potrzeb gospodarki i rynku pracy,
2. wzrost efektywności kształcenia i wychowania oraz wysoki poziom kompetencji kluczowych we wszystkich typach szkół,
3. Bydgoszcz atrakcyjna dla młodych ludzi,
4. sprawne i efektywne zarządzanie oświatą.

Rys. 3 Analiza problemów: struktura powiązań przyczynowo-skutkowych.

Źródło: Strategia Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020

Rys. 4 Analiza celów: struktura powiązań - cel i środek do jego realizacji. Okres realizacji strategii 2013-2020.

Źródło: Strategia Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020

W roku szkolnym 2014/2015 w szkołach podstawowych uczyło się 17.046 uczniów. Na terenie Bydgoszczy funkcjonuje 18 samodzielnych szkół podstawowych i 29 w zespołach szkół.

Najprostszym sposobem analizowania wyników osiąganych przez szkołę w danym roku jest badanie rozkładu średnich wyników uzyskanych przez placówkę. Działanie takie uzyskuje się dzieląc sumę punktów uzyskanych na egzaminie lub sprawdzianie przez liczbę uczniów szkoły.⁹

W roku 2015 sprawdzian szóstoklasisty przeprowadzony został w szkołach podstawowych po raz czternasty. Jest to egzamin zewnętrzny badający u uczniów szóstej klasy poziom umiejętności opisanych w standardach wymagań egzaminacyjnych. W Bydgoszczy w 2015 roku egzamin ten zdawało 2.552 szóstoklasistów. Uczniowie w bydgoskich szkołach podstawowych osiągnęli średnie wyniki wyższe niż wyniki uczniów szkół w województwie kujawsko-pomorskim, natomiast na tym samym poziomie co wyniki dla szkół w kraju.

Potwierdza to „Raport o polskich metropoliach 2015” sporządzony przez firmę PwC. Przy średnim poziomie dla 12 miast równym 100, wskaźnik dla Bydgoszczy w zakresie jakości edukacji szacuje się na poziomie 66,5¹⁰. O ile więc syntetyczny wskaźnik obrazujący jakość usług edukacyjnych przyjmuje w przypadku Bydgoszczy niską wartość (zaniżoną jedynie z powodu uzyskania niskiej - wśród analizowanych 12 miast - liczbę punktów zdobytych w rankingu uczelni wyższych przez bydgoskie uczelnie), to wskaźniki obrazujące sytuację szkolnictwa gimnazjalnego, ponadgimnazjalnego i podstawowego (zdawalność odpowiednich egzaminów) przedstawiają się stosunkowo dobrze. Kształtują się one bowiem na poziomie bliskim średniej dla analizowanych miast.

Wskaźnik wyniku sprawdzianu szóstoklasisty świadczy nie tylko o poziomie kształcenia, ale również o warunkach stwarzanych uczniom zamieszkałym w danej jednostce strukturalnej miasta.

Nawarstwiające się negatywne zjawiska społeczne stanowią podstawę wyznaczenia danego obszaru miasta jako obszaru zdegradowanego.

---

⁹ Informacja na temat stanu realizacji zadań oświatowych Miasta Bydgoszczy w roku szkolnym 2014/2015, Załącznik do Uchwały nr XIX/295/15 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 28 października 2015, s. 40)

¹⁰ <http://www.pwc.pl/pl/pdf/miasta/raport-o-metropoliach-bydgoszcz-2015.pdf>.

Dla zobrazowania zjawisk kryzysowych w sferze społecznej wybrano trzy wskaźniki z listy wskaźników zaprezentowanych w załączniku 3 (tabela 5) *Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020*¹¹:

Dla jednostek Bartodzieje, Bielawy – Skrzetusko, Błonie, Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Brdujście, Bydgoszcz Wschód-Siernieczek, Czyżkówko, Górzyskowo - Biedaszkowo – Lotnisko, Jachcice – Rynkowo, Kapuściska, Leśne - Las Gdański - Myślęcinek – Zawisza, Miedzyń-Prądy, Fordon I, Okole, Osowa Góra, Smukała-Opławiec-Janowo, Stary Fordon, Szwederowo – Bielice, Fordon II, Fordon III, Wilczak-Jary, Wyżyny, Wzgórze Wolności - Babia Wieś, Zimne Wody- Czersko Polskie (tabela 9):

1. stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12-m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym,
2. udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze,
3. wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na danym obszarze).

Dla jednostek Flisy, Glinki – Rupienica, Łęgnowo, Łęgnowo Wieś, Piaski - na terenie tych jednostek nie funkcjonuje szkoła podstawowa (tabela 9a):

1. stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12-m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym,
2. udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze,
3. liczba przestępstw młodocianych (popelnionych na danym obszarze) na 1000 mieszkańców.

---

¹¹ Załącznik 3, tab.5 do Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 z dnia 27 stycznia 2016 r., s. 79.

Zróznicowanie wartości poszczególnych wskaźników obrazujących zjawiska kryzysowe w sferze społecznej w poszczególnych jednostkach strukturalnych przedstawiono w tabeli 9 i tabeli 9a oraz na poniższych wykresach i mapach.

Tabela 9. Wskaźniki dla ujawnienia stanu kryzysowego sfery społecznej w jednostkach strukturalnych

Sfera		Społeczna		
Cecha szczegółowa sfery	Problemy rynku pracy	Samowystarczalność ekonomiczna ludności i gospodarstw domowych	Skuteczność kształcenia dzieci na poziomie podstawowym	
Wskaźnik obrazujący cechę	Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze (w %)	Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze) (w %)	
Jednostka strukturalna miasta	1	2	3	
1	Bartodzieje	0,02	3,32	72,00
2	Bielawy-Skrzetusko	0,02	5,41	69,00
3	Błonie	0,03	4,34	73,00
4	Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto	0,04	12,92	55,50
5	Brdujście	0,06	13,68	70,00
6	Bydgoszcz Wschód-Siernieczek	0,05	16,2	56,00
7	Czyżkówko	0,02	4,28	69,00
8	Górzyskowo-Biedaszkowo-Lotnisko	0,02	6,22	73,00
9	Jachcice-Rynkowo	0,02	7,22	68,00
10	Kapuściska	0,02	3,69	62,00
11	Leśne-Las Gdański-Mysłęcinek-Zawisza	0,02	3,75	69,00
12	Miedzyń-Prądy	0,02	3,3	63,00
13	Fordon I	0,02	2,56	60,00
14	Okole	0,03	10,85	58,00
15	Osowa Góra	0,02	3,57	75,00
16	Smukała-Oplawiec-Janowo	0,03	4,92	65,00
17	Stary Fordon	0,08	14,81	57,50
18	Szwederowo-Bielice	0,02	5,68	62,00
19	Fordon II	0,01	1,96	73,00
20	Fordon III	0,03	3,66	74,00
21	Wilczak-Jary	0,04	8,32	64,00
22	Wyżyny	0,02	1,46	69,00
23	Wzgórze Wolności-Babia Wieś	0,03	5,49	65,00
24	Zimne Wody-Czersko Polskie	0,05	12,94	56,00
	Średnia dla miasta	0,03	6,50	65,75

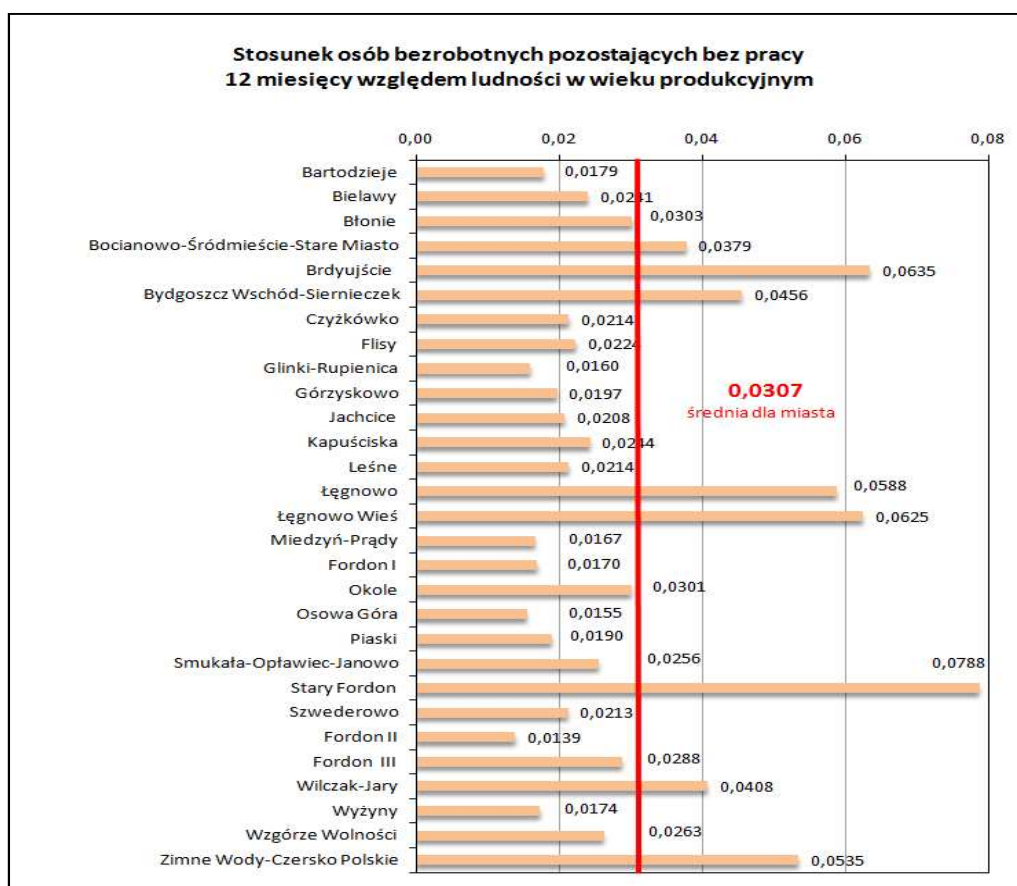
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miasta Bydgoszczy, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz Powiatowego Urzędu Pracy w Bydgoszczy Stan na 31.XII.2015 r.

Tabela 9a. Wskaźniki dla ujawnienia stanu kryzysowego sfery społecznej w jednostkach strukturalnych

Sfera	Społeczna			
	Cecha szczegółowa sfery	Problemy rynku pracy	Samowystarczalność ekonomiczna ludności i gospodarstw domowych	Zagrożenie przestępczością, w tym wśród młodocianych
Wskaźnik obrazujący cechę		Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze (w %)	Liczba przestępstw młodocianych (popelnionych na danym obszarze) na 1000 mieszkańców
Jednostka strukturalna miasta	1	2	3	
1 Flisy	0,02	2,18	0,00	
2 Glinki-Rupienica	0,02	1,85	0,35	
3 Łęgnowo (Łęgnowo I)	0,06	11,96	1,07	
4 Łęgnowo Wieś (Łęgnowo II - Wypaleniska)	0,06	7,72	0,00	
5 Piaski	0,02	4,17	0,84	
Średnia dla miasta	0,03	6,50	1,80	

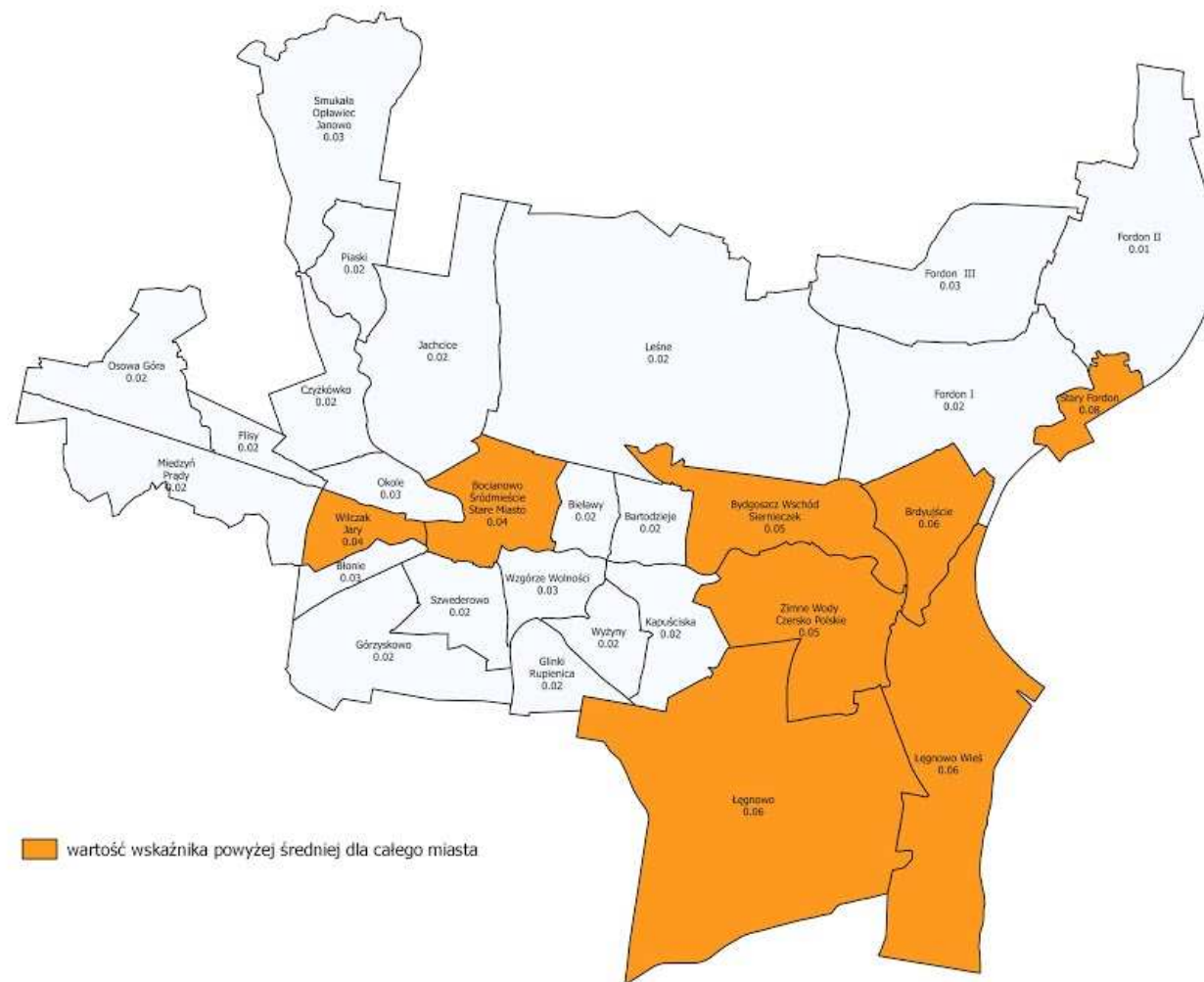
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miasta Bydgoszczy, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, Powiatowego Urzędu Pracy w Bydgoszczy oraz Komendy Miejskiej Policji w Bydgoszczy Stan na 31.XII.2015 r.

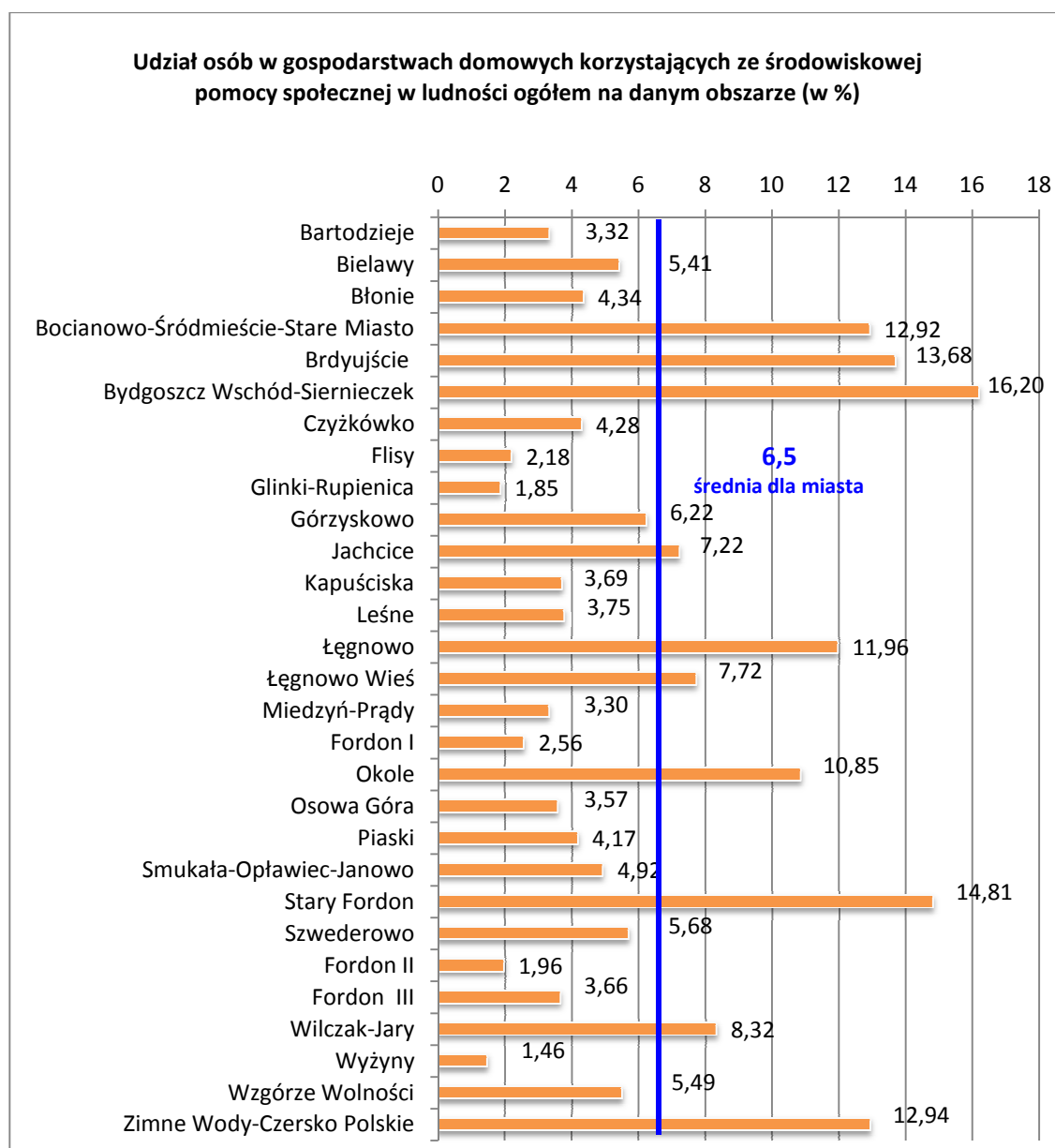
Wykres 3. Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 miesięcy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Miasta Bydgoszczy, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz Powiatowego Urzędu Pracy w Bydgoszczy. Stan na 31.XII.2015 r.

Wskaźnik osób długotrwale bezrobotnych (pozostających ponad 12 miesięcy bez pracy) w jednostkach strukturalnych miasta jest mocno zróżnicowany. W ośmiu jednostkach spośród 29 wskaźnik ten przekroczył średnią dla miasta (3,07%). Najtrudniejsza sytuacja w tym zakresie jest w jednostce Stary Fordon (7,88%). Duże natężenie analizowanego zjawiska można zaobserwować w jednostkach o małej liczbie mieszkańców położonych we wschodniej części miasta: Brdyujście, Łęgnowo Wieś, Łęgnowo, Zimne Wody-Czersko Polskie. Spośród jednostek o dużej liczbie mieszkańców najmocniej dotknięte bezrobociem długotrwałym jest Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto. Najkorzystniejszą sytuację w tym zakresie odnotowano w następujących jednostkach: Fordon II, Osowa Góra i Glinki-Rupienica.

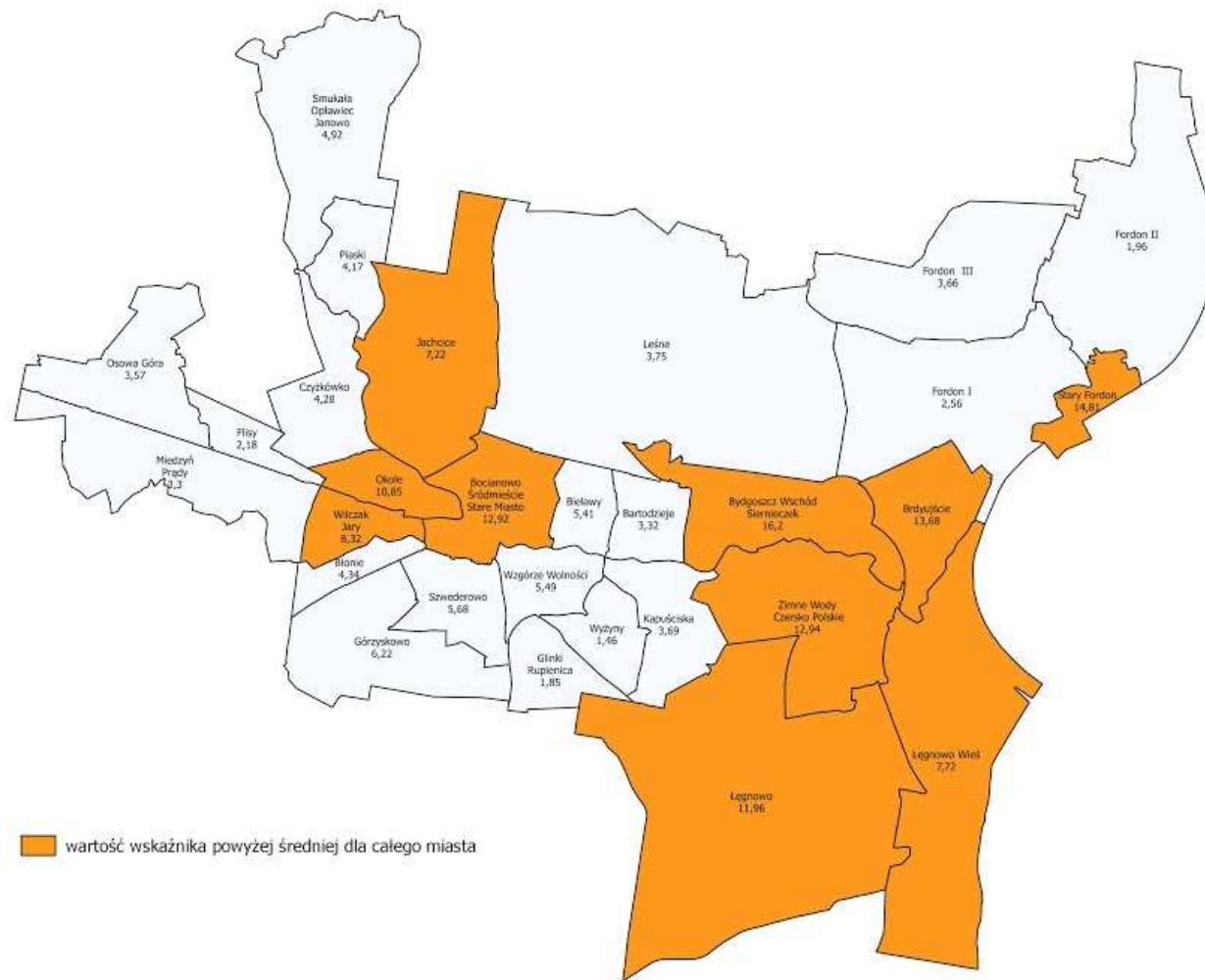
Rys. 5 Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12-m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym
 Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

Wykres 4. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze (w %)

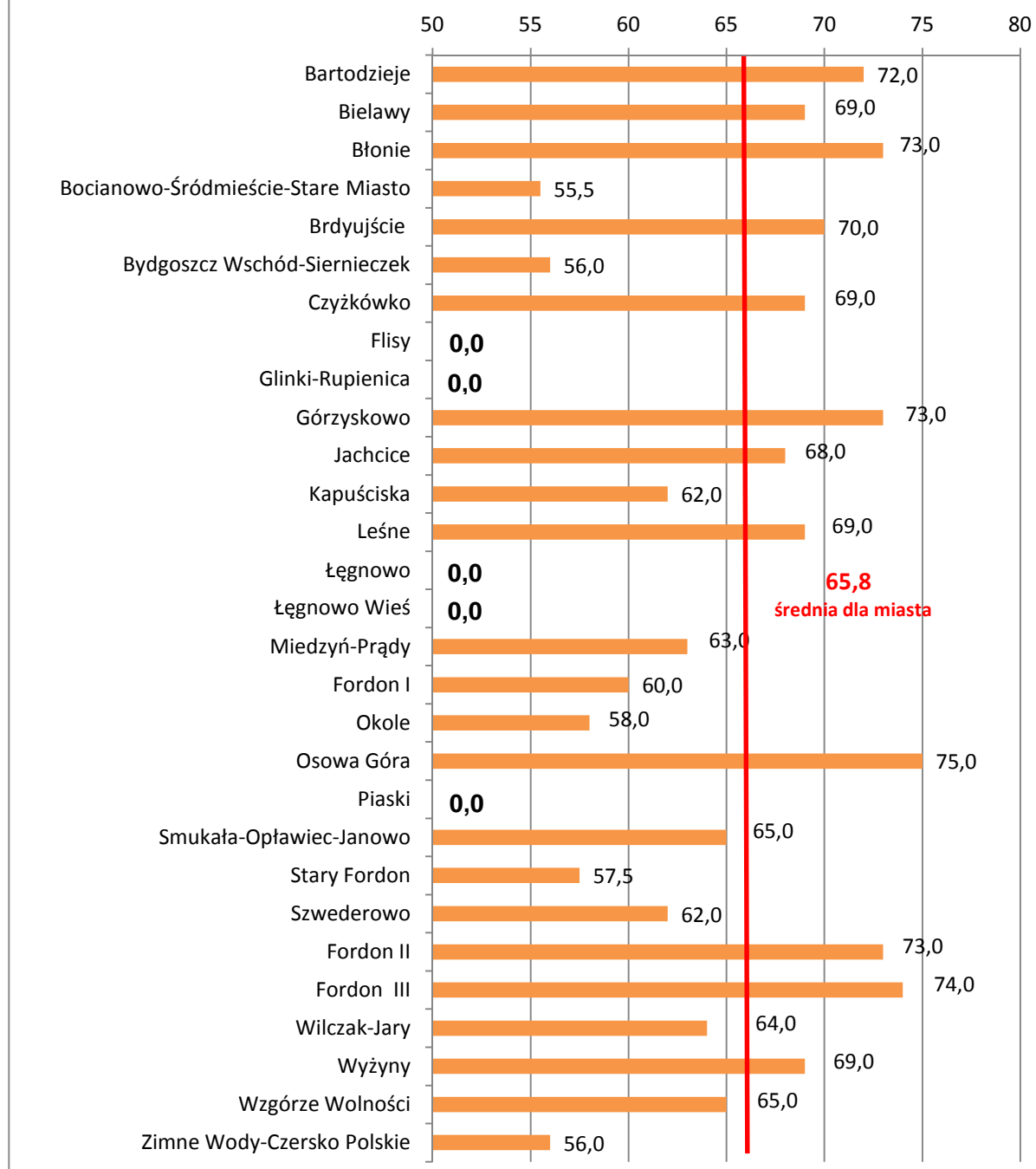
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Bydgoszczy oraz Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Stan na 31.XII.2015 r.

Jednostką dotkniętą w największym stopniu problemem ubóstwa jest Bydgoszcz Wschód-Sierniecinek (16,2%). Zjawisko to występuje w minimalnym stopniu na terenie Wyżyn (1,46%), Glinki-Rupienica i Fordon II. W dziesięciu jednostkach wskaźnik ten przekroczył średnią dla miasta (6,5%). Jednostkami w wysokim stopniu ubóstwa są: Stary Fordon, Brdyujście, Zimne Wody-Czersko Polskie oraz Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto. Spośród wymienionych jednostek jedynie ta ostatnia zamieszkiwana jest przez dużą liczbę osób.

Rys. 6 Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze
 Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

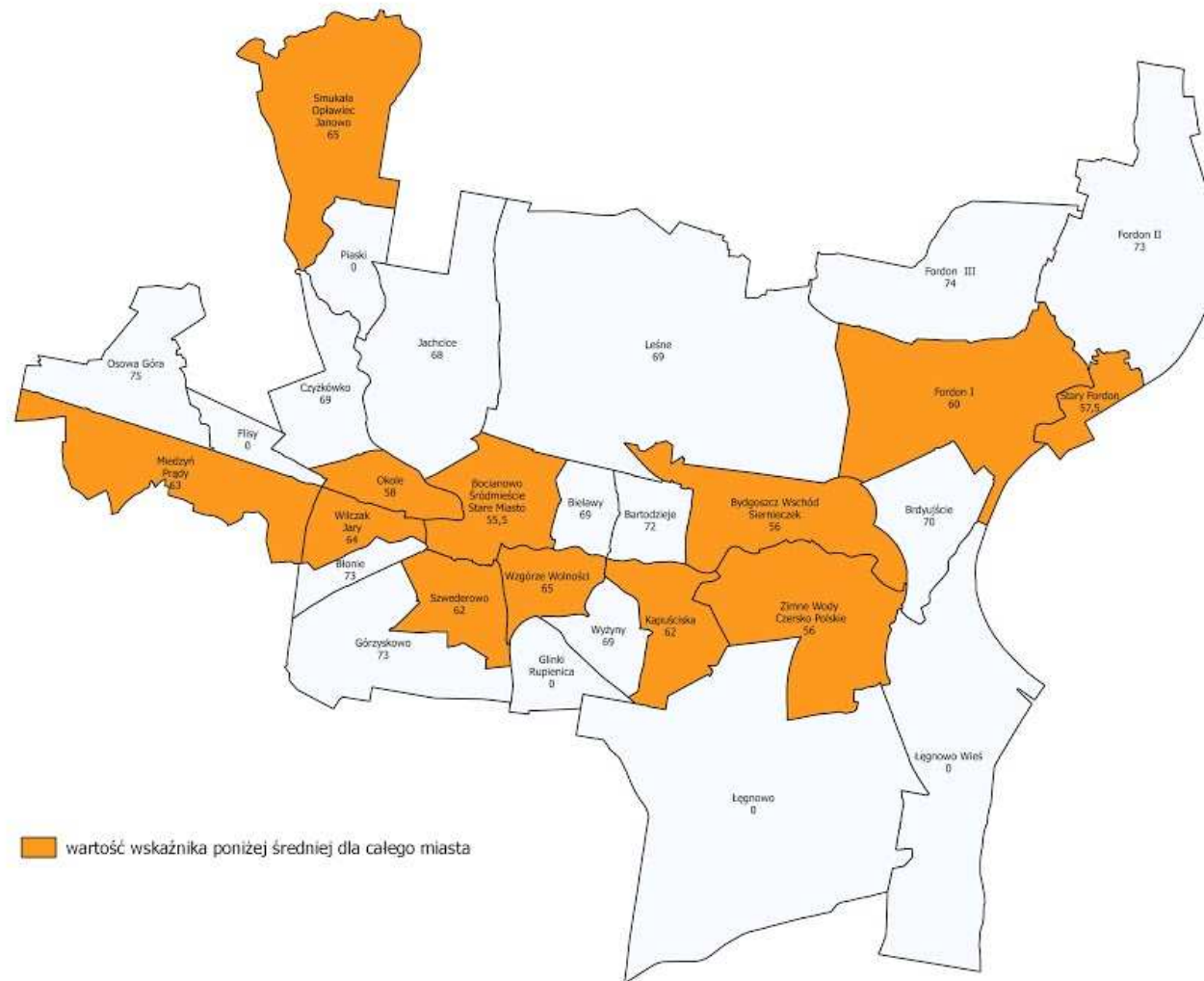
**Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty
(w placówkach działających na danym obszarze)**

Wykres 5. Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na danym obszarze [%])
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Bydgoszczy. Stan na 31.XII.2015 r.

W połowie zdiagnozowanych tym wskaźnikiem jednostek poziom wyników sprawdzianu odbiegał od średniej dla miasta (65,8 pkt.). Najgorsze wyniki uzyskali szóstoklasiści zamieszkali na terenie Bocianowa-Śródmieścia-Starego Miasta (55,5 pkt.). Tylko minimalnie lepsze wyniki osiągnęli uczniowie z następujących jednostek: Bydgoszcz Wschód-Siernieczek, Zimne Wody-Czersko Polskie oraz Stary Fordon. Najlepsze rezultaty osiągnęli uczniowie z Osowej Góry (75 pkt.) oraz z Fordonu III, Fordonu II, Błonia i Górzyskowo. Wynik zerowy w pięciu jednostkach oznacza, iż na ich terenie nie funkcjonuje żadna szkoła podstawowa.

Biorąc powyższe pod uwagę, dla jednostek Flisy, Glinki - Rupienica, Łęgnowo, Łęgnowo Wieś oraz Piaski przeanalizowano wskaźnik badający sferę społeczną tj. zagrożenie przestępczością, w tym wśród młodocianych. Analiza wykazała, że na tym terenie wskaźnik ten nie przyjmuje wartości mniej korzystnych od średniej dla gminy.

Rys. 7 Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na danym obszarze w %)
 Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

Sfera gospodarcza

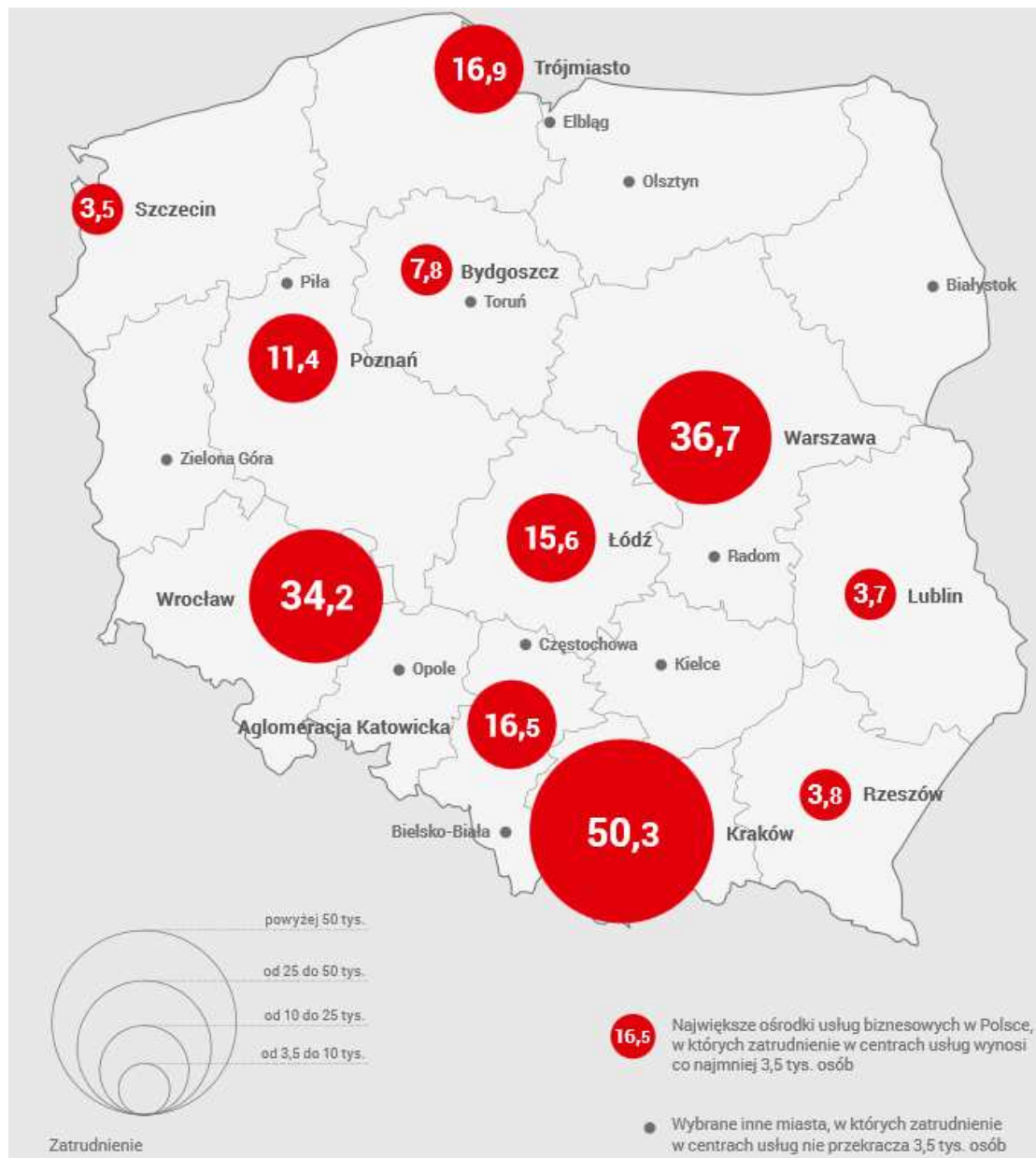
Bydgoszcz jest ośrodkiem o największym potencjale gospodarczym w regionie kujawsko-pomorskim. Występuje tu silna struktura społeczno-gospodarcza wynikająca z dostępu do pracowników, infrastruktury społecznej i komunikacyjnej, zróżnicowanej oferty uczelni wyższych. Nie brakuje też możliwości pracy i kooperacji z lokalnymi firmami, wśród których dominuje sektor MŚP skoncentrowany na handlu i usługach. Podmioty Ekonomii Społecznej (PES) oraz osoby chcące rozpocząć działalność gospodarczą mają tu sprzyjające otoczenie do realizacji swoich działań. Stosunkowo silna reprezentacja instytucji otoczenia biznesu daje im stały dostęp do usług wspierających rozwój biznesu, w tym do informacji gospodarczej o potencjalnych kooperantach. Zakres działalności PES jest jednak wciąż mały. Niewielki udział w ich funkcjonowaniu ma na razie działalność gospodarcza i rynkowe powiązania z lokalnymi firmami¹².

W 2015 r. wskaźnik nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej w systemie REGON w Bydgoszczy, przypadających na 10 tys. mieszkańców wzrósł w porównaniu z 2014 r. z 95,59 do 104,27. Dodatkowo, pozytywnie na ogólną liczbę podmiotów gospodarczych wpływa spadek liczby firm wykreślonych z rejestru. Szczególny wzrost liczby nowych przedsiębiorców odnotowuje się w branży medycznej, natomiast spadek dotyczy sektora kreatywnego. Coraz więcej powstaje też w Bydgoszczy nowych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych (w 2015 r. zarejestrowanych zostało dwukrotnie więcej niż w 2014 r.).

Ważnym potencjałem dla miasta jest również rozwój sektora nowoczesnych usług biznesowych.

---

¹² Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki”, s. 15., Vide: <http://lgd.bydgoszcz.pl/images/LSRwersja25.02.2016.pdf>.

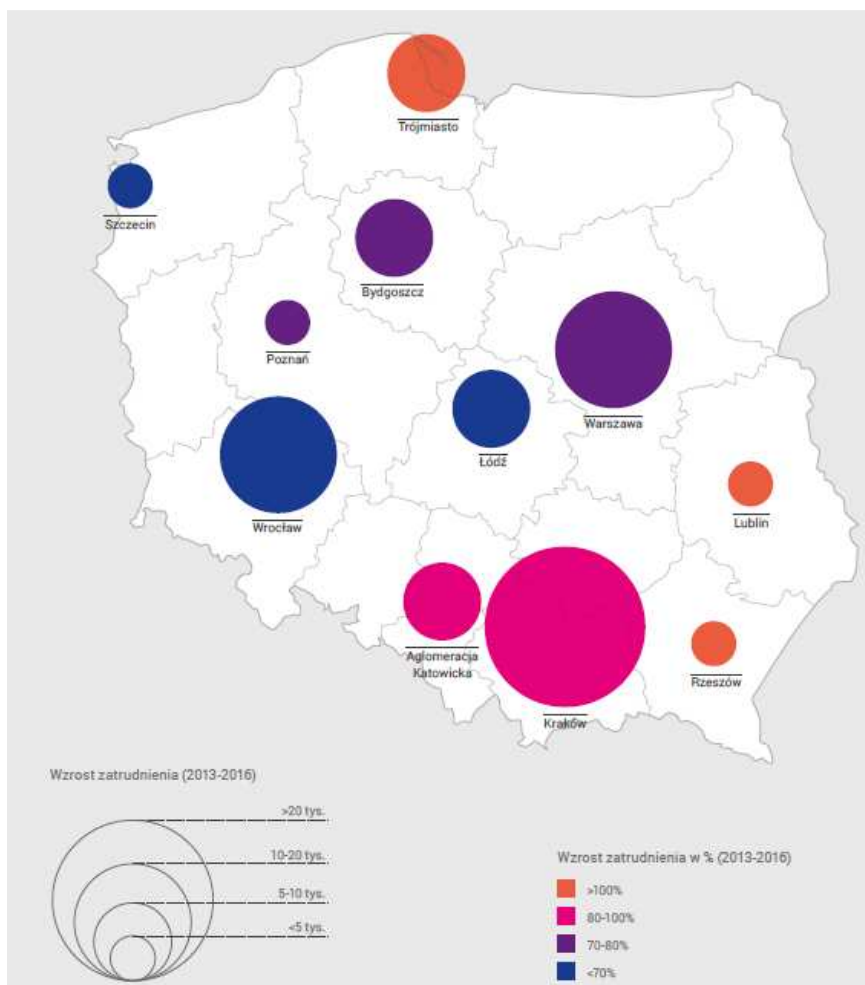

Rys. 8 Zatrudnienie w centrach outsourcingu procesów biznesowych (BPO), centrach usług wspólnych (SSC), centrach IT oraz centrach badawczo-rozwojowych (R&D) w poszczególnych ośrodkach biznesowych

Źródło: Opracowanie własne ABSL ¹³

Nowoczesne usługi biznesowe w Bydgoszczy oferują m.in.: Atos, Nokia Networks, iQor, SDL, UniCall Communication Group, Mobica oraz Teleplan. Za większość zatrudnienia w sektorze odpowiadają centra zagraniczne.

¹³ Raport Związków Liderów Sektora Usług Biznesowych (ABSL): http://absl.pl/documents/2011212/0/Raport_ABSL_2016_PL.pdf/f2553eeb-7fec-48b1-98d7-b82c9b213ed9.

Rys. 9 Zmiany zatrudnienia w zagranicznych centrach usług w Polsce w latach 2013-2016
 Źródło: Opracowanie własne ABSL¹⁴

W raporcie PwC „Raport o polskich metropoliach 2015” zbadano w Bydgoszczy stosunek mieszkańców miasta do gospodarki rynkowej. użytym do pomiaru wskaźnikiem jest zarejestrowany odsetek osób prowadzących działalność gospodarczą. Okazało się, że wskaźnik przyjmuje dla Bydgoszczy wartości poniżej średniej wszystkich analizowanych w raporcie miast, głównie z powodu relatywnie niskiej aktywności ekonomicznej mieszkańców. Raport wskazał, że wyzwaniem dla miasta będzie zachęcenie mieszkańców i stworzenie im warunków do zakładania własnej działalności gospodarczej. Wskaźnik dla Bydgoszczy w zakresie stosunku do gospodarki rynkowej wynosi 92,9 przy średnim poziomie dla 12 miast równym 100¹⁵.

¹⁴ Raport Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych (ABSL):
http://absl.pl/documents/2011212/0/Raport_ABSL_2016_PL.pdf/f2553eeb-7fec-48b1-98d7-b82c9b213ed9.

¹⁵ <http://www.pwc.pl/pl/pdf/miasta/raport-o-metropoliach-bydgoszcz-2015.pdf>.

Podsumowując można stwierdzić, że gospodarka miasta wykazuje tendencję rozwojową. Jednakże, osiągnięte wskaźniki dotyczące liczby podmiotów gospodarczych świadczą o tym, że dynamika wzrostu nie jest zbyt wielka.

W obszarze gospodarczym zidentyfikowano w mieście kilka podstawowych problemów, które negatywnie wpływają na rozwój firm i ich aktywność biznesowo-społeczną. Są to:

1. niewystarczające kwalifikacje pracowników,
2. niski poziom postaw przedsiębiorczych,
3. niewystarczający udział Podmiotów Ekonomii Społecznej w gospodarce lokalnej,
4. niski poziom współpracy organizacji pozarządowych, w tym podmiotów ekonomii społecznej z przedsiębiorcami,
5. duże uzależnienie tempa rozwoju sektora gospodarczego w Bydgoszczy od dostępności funduszy unijnych (w szczególności dot. MŚP)¹⁶.

Zróznicowanie wskaźnika obrazującego klimat aktywności gospodarczej w poszczególnych jednostkach strukturalnych miasta przedstawia poniższa tabela, wykres oraz mapa.

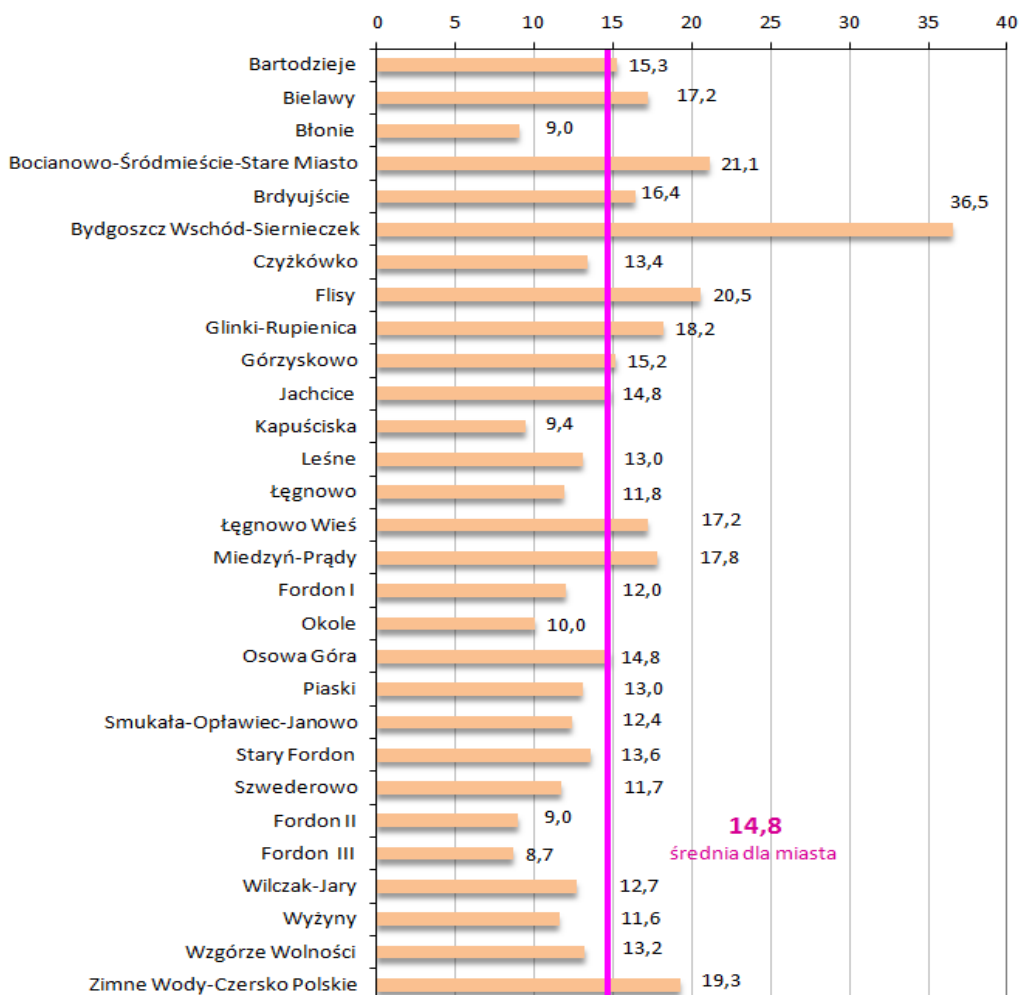
¹⁶ Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Bydgoska Lokalna Grupa Działania „Dwie Rzeki”, s. 17., Vide: <http://lgd.bydgoszcz.pl/images/LSRwersja25.02.2016.pdf>.

Tabela 10. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze

	Sfera	Gospodarcza
	Cecha szczegółowa sfery	Klimat aktywności gospodarczej
	Wskaźnik obrazujący cechę	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
	Jednostka strukturalna Miasta	
1	Bartodzieje	15,3
2	Bielawy-Skrzetusko	17,2
3	Błonie	9,0
4	Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto	21,1
5	Brdujście	16,4
6	Bydgoszcz Wschód-Siernieczek	36,5
7	Czyżkówko	13,4
8	Flisy	20,5
9	Glinki-Rupienica	18,2
10	Górzyskowo-Biedaszkowo-Lotnisko	15,2
11	Jachcice - Rynkowo	14,8
12	Kapuściska	9,4
13	Leśne-Las Gdański-Mysłęcinek-Zawisza	13,0
14	Łęgnowo (Łęgnowo I)	11,8
15	Łęgnowo Wieś (Łęgnowo II - Wypaleniska)	17,2
16	Miedzyń-Prądy	17,8
17	Fordon I	12,0
18	Okole	10,0
19	Osowa Góra	14,8
20	Piaski	13,0
21	Smukała-Opławiec-Janowo	12,4
22	Stary Fordon	13,6
23	Szwederowo-Bielice	11,7
24	Fordon II	9,0
25	Fordon III	8,7
26	Wilczak-Jary	12,7
27	Wyżyny	11,6
28	Wzgórze Wolności-Babia Wieś	13,2
29	Zimne Wody-Czersko Polskie	19,3
	Średnia dla Miasta	14,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Bydgoszczy oraz Centralnej Ewidencji Działalności Gospodarczej. Stan na 31.XII.2015 r.

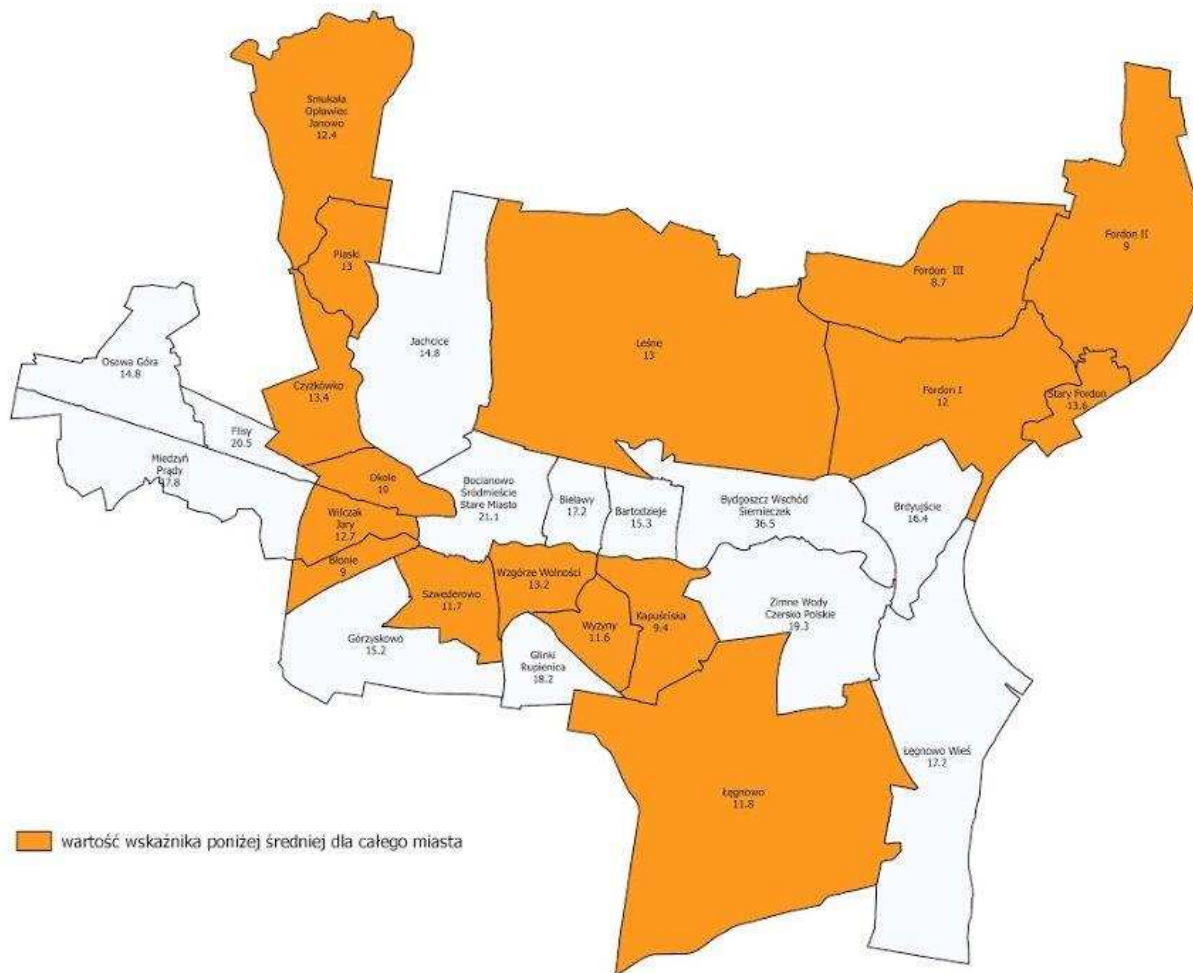
Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze

Wykres 6 Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Bydgoszczy oraz Centralnej Ewidencji Działalności Gospodarczej. Stan na 31.XII.2015

Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 osób w wieku produkcyjnym świadczy o poziomie przedsiębiorczości mieszkańców w poszczególnych jednostkach strukturalnych miasta. Najlepszy wynik został osiągnięty na terenie Bydgoszcz Wschód-Siernieczeck (36,5), co wynika ze specyfiki tej jednostki. Na jej obszarze występuje duże nasycenie podmiotami gospodarczymi i niewielka liczba mieszkańców. Średni poziom przedsiębiorczości dla miasta (14,8) został przekroczony w zaledwie 11 jednostkach.

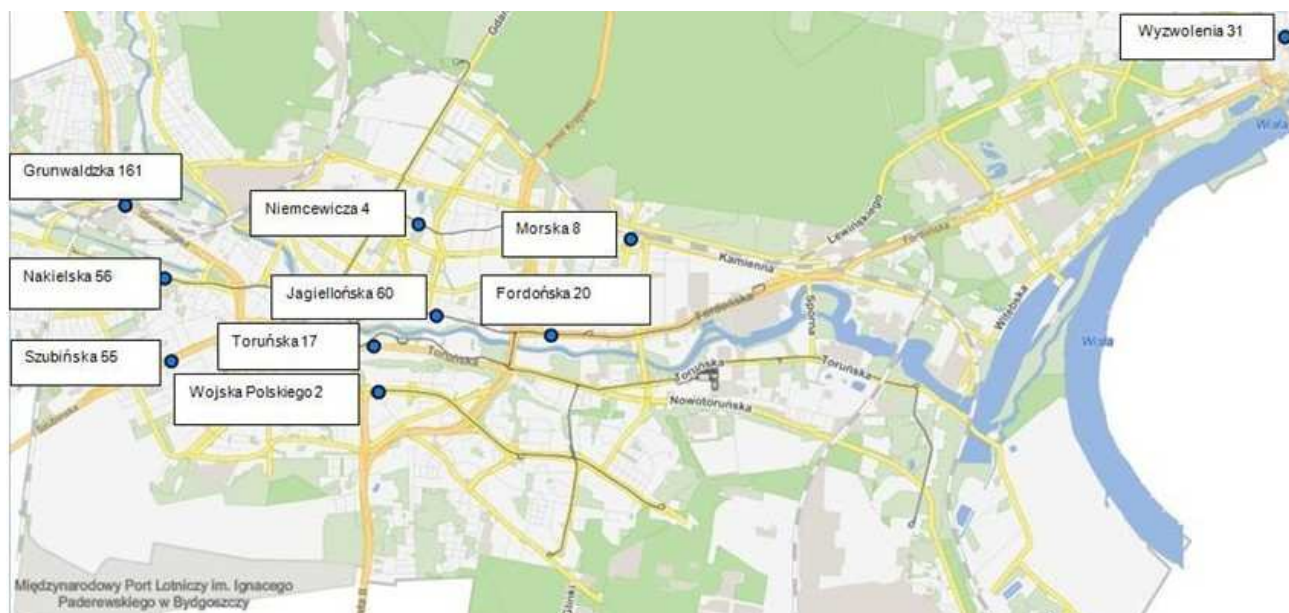
Rys. 10 Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
 Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

Sfera środowiskowa

Jakość wody do picia i na potrzeby gospodarcze w Bydgoszczy zakresie parametrów fizyko-chemicznych i bakteriologicznych z ujęcia powierzchniowego i wód podziemnych spełnia wymagania norm sanitarnych, określonych w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 13 listopada 2015 roku (Dz. U.2015poz. 1989). W IV kwartale 2015 roku udział wód głębinowych w zaopatrzeniu wynosił ok. 32,3 %. Jakość wody w sieci kontrolowana jest przez Laboratorium Miejskich Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w 187 punktach na sieci wodociągowej (136-punkty kontrolne na końcówkach sieci wodociągowej + 51 punkty monitoringowe). Na podstawie badań kontrolnych wody, Sanepid wystawia co miesiąc ocenę przydatności wody do picia¹⁷.

Innym istotnym symptomem jakości życia w sferze środowiskowej jest poziom hałasu, na który narażeni są mieszkańcy. W Bydgoszczy działa system stałego całorocznego wielopunktowego monitoringu hałasu.

W czerwcu 2012 r. uruchomiono system stałego, automatycznego monitorowania hałasu. System obejmuje 10 stacji pomiarowych zlokalizowanych na terenie miasta, z których dane przesyłane są do bazy i publikowane na portalu mapy akustycznej. Mierniki zostały zlokalizowane na elewacjach budynków wymienionych w tabeli 12 oraz na rys. 8.

Rys. 11 Lokalizacja stacji pomiarowych na terenie Bydgoszczy

Źródło: <http://www.mapy.bydgoszcz.pl/emonitoringapp/>

¹⁷ <http://bip.mwik.bydgoszcz.pl/attachments/article/6/Komunikat%20za%20IV%20kwarta%20C5%82%202015.pdf>.

Uzyskane wyniki pomiarów stanowią źródło informacji na temat rzeczywistego poziomu hałasu i mogą zostać wykorzystane do weryfikacji kolejnej mapy akustycznej w 2017 r. Pomiar wykonywany jest zgodnie ze standardami ISO 1996-2:2007. W 2015 r. po raz drugi wykonano analizę wyników monitoringu hałasu drogowego zarejestrowanych na ww. stacjach monitoringowych (zebrane w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2014 r.) Z porównania wyników monitoringu realizowanego w okresie 2012/2013 z danymi z 2014 r. wynika, że w pięciu przypadkach poziom hałasu nie uległ znaczącym zmianom, ale w czterech obniżył się. Jedna stacja zarejestrowała w roku 2014 wyższe wartości hałasu niż w okresie poprzednim. Wyniki te wskazują na stopniową poprawę klimatu akustycznego miasta w roku 2014¹⁸.

Tabela 11. Porównanie wyników monitoringu hałasu w kolejnych latach z wynikami Mapy akustycznej miasta Bydgoszczy (wartości średniorocznego wskaźnika LDWN dla wszystkich mierników)

Nr miernika	ulica	LDWN					
		mapa akust.	monitoring 2012/2013	monitoring 2014	różnica (2-1)	różnica (3-1)	różnica (3-2)
		1	2	3	4	5	6
1	Wojska Polskiego 2	73,2	73,4	69,3	0,2	-3,9	-4,1
2	Szubińska 55	70,2	75,3	71,4	5,1	1,2	-3,9
3	Morska 8	66,6	68,2	69,2	1,6	2,6	1,0
4	Niemcewiczka 4	66,3	65,3	64,1	-1,0	-2,2	-1,2
5	Nakielska 56	72,9	74,3	74,5	1,4	1,6	0,2
6	Jagiellońska 60	74,2	73,5	73,3	-0,7	-0,9	-0,2
7	Grunwaldzka 161	72,9	72,7	67,8	-0,2	-5,1	-4,9
8	Wyzwolenia 31	63,7	66,1	68,8	2,4	5,1	2,7
9	Toruńska 17	73,6	74,4	74,6	0,8	1,0	0,2
10	Fordońska 20	73,0	75,4	75,7	2,4	2,7	0,3

Źródło: <http://www.mapy.bydgoszcz.pl/emonitoringapp/>

Na terenach silnie zurbanizowanych i gęsto zaludnionych lokalna społeczność jest szczególnie narażona na nadmierne stężenia zanieczyszczeń powietrza spowodowanego m.in. emisją szkodliwych substancji (m.in. pyłu zawieszonego PM10, który jest jednym z najważniejszych zanieczyszczeń pod względem szkodliwości dla zdrowia ludzkiego

¹⁸ Za: <http://www.mapy.bydgoszcz.pl/emonitoringapp/>.

występujących w powietrzu). Obecnie niska emisja jest poważnym problemem ekologicznym i zdrowotnym mieszkańców większości polskich miast.

Problem ten zauważalny jest także na terenie Bydgoszczy. Do lokalnych źródeł emisji pyłowo-gazowych należą indywidualne domowe paleniska węglowe, kotłownie domowe rozproszone na terenie miasta, kotłownie lokalne węglowe oraz pojazdy samochodowe. Emitory zanieczyszczeń (kominy i inne źródła emisji) znajdują się na niskiej wysokości 10-40 m. Zanieczyszczenia wprowadzane do powietrza na tej wysokości kumulują się w miejscu powstania, w najbliższym otoczeniu (zazwyczaj są to miejsca zwartej zabudowy mieszkalnej), a skutki odczuwają najbardziej okoliczni mieszkańcy.

Do głównych źródeł ogrzewania na paliwa stałe można zaliczyć: kotłownie, piece etażowe (ogrzewające cały lokal), piece typu trzon kuchenny (tzw. angiela), westfalki, piece kaflowe, piece typu koza na drewno i kominki.

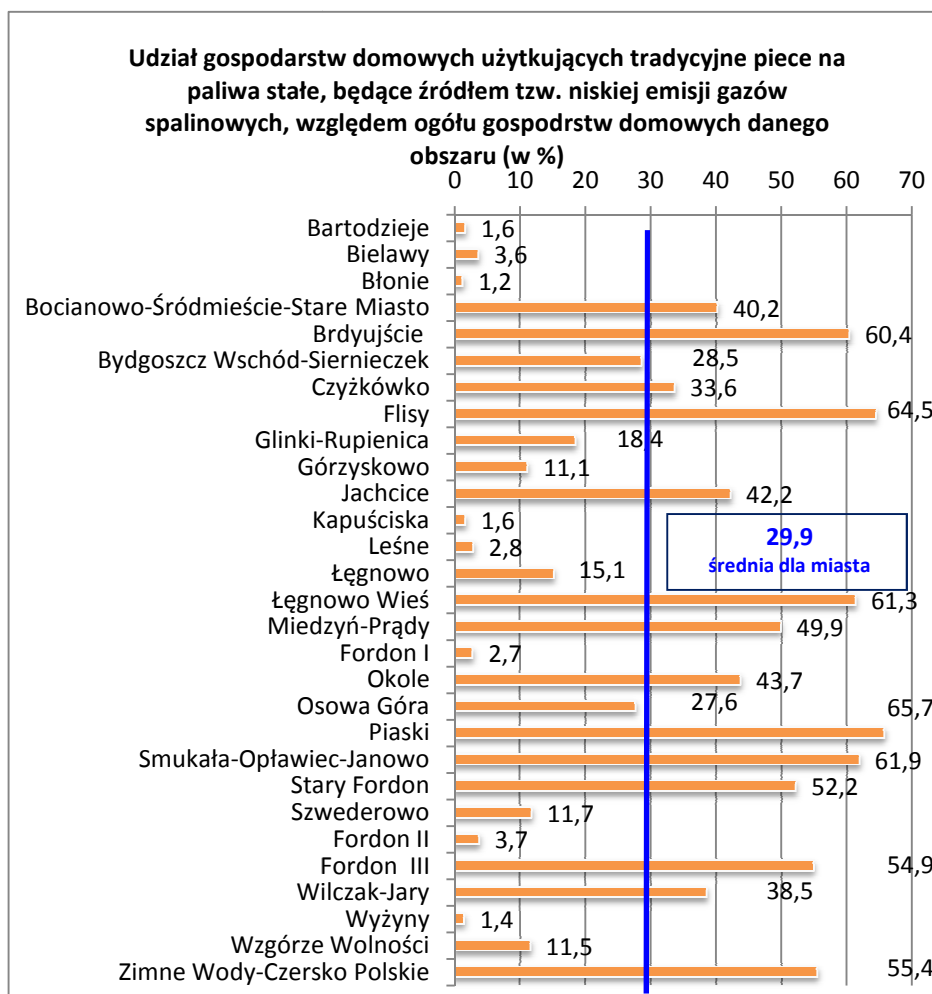
W 2015 r. w Bydgoszczy przeprowadzono obszarową inwentaryzację źródeł niskiej emisji na terenie miasta. W efekcie tych prac uzyskano informacje na temat typów i ilości źródeł ogrzewania występujących w zinwentaryzowanych budynkach oraz wielkości zużycia paliw stałych. Szczegółowe dane na ten temat zawiera „Raport z inwentaryzacji pieców, kotłowni i kominków na paliwa stałe na terenie Bydgoszczy”.

Na podstawie danych z prac inwentaryzacyjnych oraz materiałów własnych Wydziału Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska (obecnie Wydział Gospodarki Komunalnej), Wydziału Mienia i Geodezji oraz Miejskiej Pracowni Urbanistycznej przedstawiono zróżnicowanie wewnątrzmijskie udziału gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych w jednostce strukturalnej (por. tabela 12 wykres 7 , rys.9).

Tabela 12. Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru.

Sfera	Środowiskowa
Cecha szczegółowa sfery	Przyrodnicze warunki lokalnej egzystencji
Wskaźnik obrazujący cechę	Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru (w %)
Jednostka strukturalna Miasta	
1 Bartodzieje	1,6
2 Bielawy-Skrzetusko	3,6
3 Błonie	1,2
4 Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto	40,2
5 Brdyujście	60,4
6 Bydgoszcz Wschód-Siernieczek	28,5
7 Czyżkówko	33,6
8 Flisy	64,5
9 Glinki-Rupienica	18,4
10 Górzyskowo-Biedaszkowo-Lotnisko	11,1
11 Jachcice-Rynkowo	42,2
12 Kapuściska	1,6
13 Leśne-Las Gdański-Mysłęcinek-Zawisza	2,8
14 Łęgnowo (Łęgnowo I)	15,1
15 Łęgnowo Wieś (Łęgnowo II -Wypaleniska)	61,3
16 Miedzyń-Prądy	49,9
17 Fordon I	2,7
18 Okole	43,7
19 Osowa Góra	27,6
20 Piaski	65,7
21 Smukała-Optawiec-Janowo	61,9
22 Stary Fordon	52,2
23 Szwederowo-Bielice	11,7
24 Fordon II	3,7
25 Fordon III	54,9
26 Wilczak-Jary	38,5
27 Wyżyny	1,4
28 Wzgórze Wolności-Babia Wieś	11,5
29 Zimne Wody-Czersko Polskie	55,4
Średnia dla Miasta	29,9

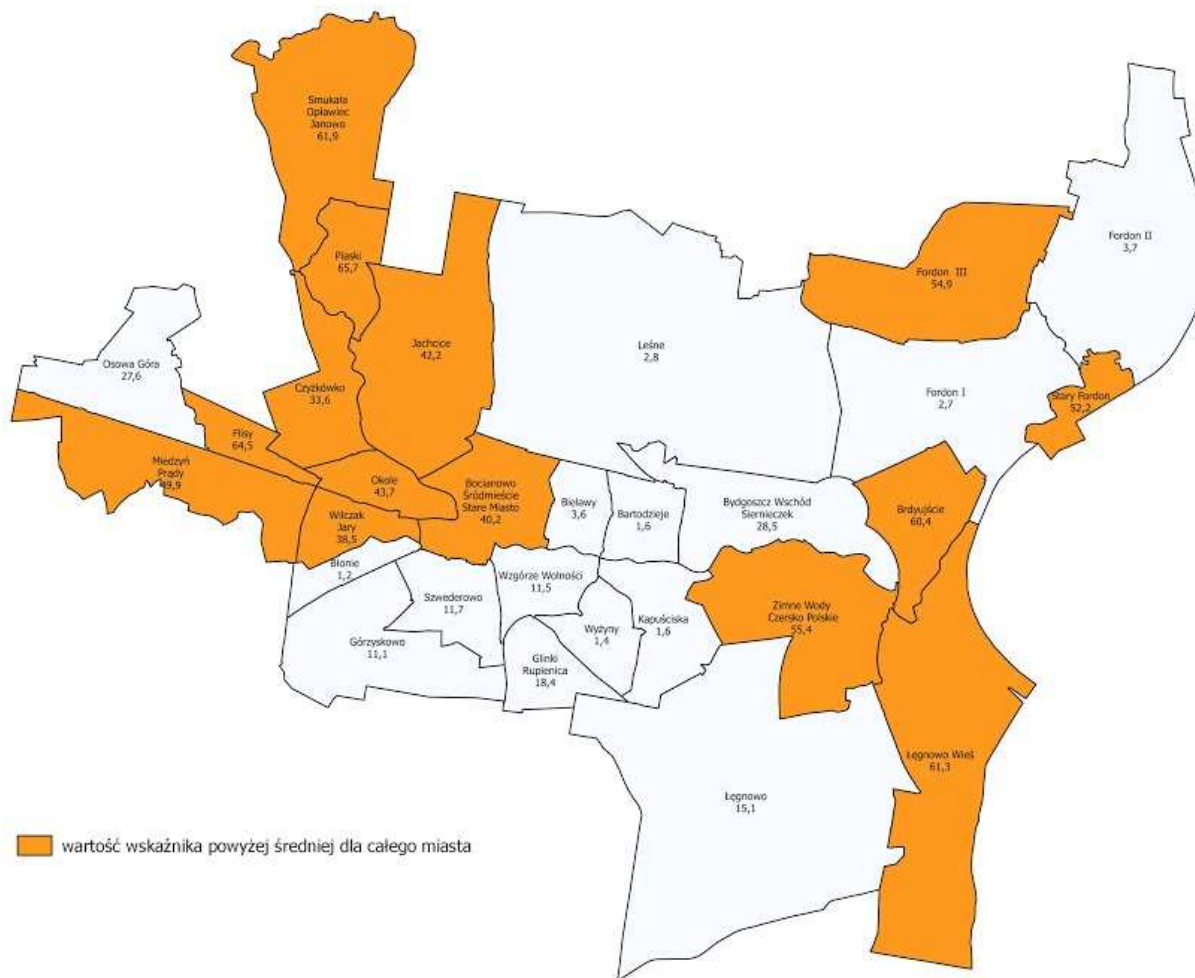
Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Raportu z inwentaryzacji pieców, kotłowni i kominków na paliwa stałe na terenie Bydgoszczy”, Bydgoszcz 2015 r.

Wykres 7. Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru (w %).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Bydgoszczy. Stan na 31.XII.2015 r.

Wskaźnik udziału gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece związany jest z charakterem zabudowy danej jednostki strukturalnej miasta. Wyniki tej diagnozy jednoznacznie wskazują, że w jednostkach, w których dominuje zabudowa jednorodzinna oraz kamienice czynszowe, sytuacja w tym zakresie jest najmniej korzystna. Jednostki z dominującą zabudową jednorodziną tj.: Piaski (65,7%), Flisy, Smukała-Opławiec-Janowo (61,9%) osiągnęły najgorsze wskaźniki. Jednostki o zwartej starej zabudowie również notują wyniki gorsze od średniej dla miasta (29,9%). Przykładem są: Stary Fordon, Okole i Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto. Ogółem niekorzystne wyniki, powyżej średniej dla miasta, odnotowano w 14 jednostkach. Problem niskiej emisji występuje w znikomym stopniu na terenie jednostek charakteryzujących się wielorodzinną zabudową blokową: Błonie (1,2%), Wyżyny, Bartodzieje i Kapuściska.

Rys. 12 Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru

Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

4. Delimitacja obszaru zdegradowanego

Biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonej analizy i diagnozy miasta oraz wytyczne Instytucji Zarządzającej¹⁹ w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, za obszar zdegradowany w mieście uznano te jednostki, w których przynajmniej 3 z 5 wybranych do analizy wskaźników stanu kryzysowego przyjęły wartości mniej korzystne od średnich wartości dla miasta i przynajmniej jednym ze wskaźników przyjmujących wartość mniej korzystną od średniej wartości dla Miasta jest wskaźnik spoza sfery społecznej.

Poniżej, w zestawieniu tabelarycznym przedstawiono wskaźniki, dla których występują niekorzystne wartości w stosunku do wartości średniej dla miasta.

Tabela 13 Wskaźniki, dla których występują niekorzystne wartości w stosunku do wartości średniej dla miasta

	Jednostka strukturalna Miasta	Analizowane wskaźniki dla których występują niekorzystne odchylenia w stosunku do wartości średniej dla Miasta
1	Bartodzieje	-
2	Bielawy – Skrzetusko	-
3	Błonie	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
4	Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto	Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze) Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru
5	Brdujście	Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze

¹⁹ Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, s. 36.

	Jednostka strukturalna Miasta	Analizowane wskaźniki dla których występują niekorzystne odchylenia w stosunku do wartości średniej dla Miasta
		Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru
6	Bydgoszcz Wschód-Siernieczek	Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze)
7	Czyżkówko	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru
8	Flisy	Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru
9	Glinki-Rupienica	-
10	Górzyskowo – Biedaszkowo - Lotnisko	-
11	Jachcice - Rynkowo	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru
12	Kapuściska	Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze) Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
13	Leśne - Las Gdański - Myślęcinek - Zawisza	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
14	Łęgnowo (Łęgnowo I)	Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i

	Jednostka strukturalna Miasta	Analizowane wskaźniki dla których występują niekorzystne odchylenia w stosunku do wartości średniej dla Miasta
		<p>dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym</p> <p>Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze</p> <p>Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze</p>
15	Łęgnowo Wieś (Łęgnowo II - Wypaleniska)	<p>Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym</p> <p>Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze</p> <p>Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru</p>
16	Miedzyń-Prądy	<p>Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze)</p> <p>Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru</p>
17	Fordon I	<p>Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze)</p> <p>Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze</p>
18	Okole	<p>Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze</p> <p>Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze)</p> <p>Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze</p> <p>Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru</p>
19	Osowa Góra	-

	Jednostka strukturalna Miasta	Analizowane wskaźniki dla których występują niekorzystne odchylenia w stosunku do wartości średniej dla Miasta
20	Piaski	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru
21	Smukała-Optawiec-Janowo	Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze) Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru
22	Stary Fordon	Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze) Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru
23	Szwederowo - Bielice	Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze) Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
24	Fordon II	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
25	Fordon III	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na

	Jednostka strukturalna Miasta	Analizowane wskaźniki dla których występują niekorzystne odchylenia w stosunku do wartości średniej dla Miasta
		paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru
26	Wilczak-Jary	<p>Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym</p> <p>Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze</p> <p>Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze)</p> <p>Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze</p> <p>Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru.</p>
27	Wyżyny	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
28	Wzgórze Wolności - Babia Wieś	<p>Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze)</p> <p>Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze</p>
29	Zimne Wody- Czersko Polskie	<p>Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym</p> <p>Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze</p> <p>Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na tym obszarze)</p> <p>Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru</p>
Jednostki, w których 5 z 5 analizowanych wskaźników przyjmują wartości mniej korzystne od średniej dla gminy		
Jednostki, w których 4 z 5 analizowanych wskaźników przyjmują wartości mniej korzystne od średniej dla gminy		
Jednostki, w których 3 z 5 analizowanych wskaźników przyjmują wartości mniej korzystne od średniej dla gminy		
Jednostki, w których 3 z 5 analizowanych wskaźników przyjmują wartości mniej korzystne od średniej dla gminy, jednakże żaden z nich nie dotyczy wskaźnika spoza sfery społecznej		

Źródło: Opracowanie własne

Biorąc powyższe pod uwagę, jako obszar zdegradowany wskazano 9 jednostek strukturalnych:

- 1) Stary Fordon
- 2) Wilczak-Jary
- 3) Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto
- 4) Okole
- 5) Zimne Wody-Czersko Polskie
- 6) Smukała-Opławiec-Janowo
- 7) Brdyujście
- 8) Łęgnowo
- 9) Łęgnowo Wieś

Tabela 14. Zestawienie jednostek strukturalnych wskazanych jako obszar zdegradowany - powierzchnia i ludność

L.p.	Jednostka strukturalna	Liczba mieszkańców*	Udział mieszkańców w ogólnej liczbie mieszkańców [%] Miasta*	Powierzchnia [ha]	Udział powierzchni jednostki strukturalnej w ogólnej powierzchni miasta [%]
1	Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto	29 802,00	9,05	405,14	2,30
2	Okole	10 388,00	3,16	191,22	1,09
3	Wilczak-Jary	9 682,00	2,94	181,35	1,03
4	Smukała-Opławiec-Janowo	1 891,00	0,57	842,16	4,79
5	Stary Fordon	2 079,00	0,63	157,30	0,89
6	Brdyujście	1 257,00	0,38	383,43	2,18
7	Łęgnowo	1 873,00	0,57	2 256,78	12,83
8	Łęgnowo Wieś	894,00	0,27	1 272,53	7,23
9	Zimne Wody-Czersko Polskie	1 569,00	0,48	741,95	4,22
	SUMA	59 435,00	17,21	6 461,86	36,56

*zameldowania na pobyt stały

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Bydgoszczy oraz Miejskiej Pracowni Urbanistycznej. Stan na 31.XII.2015 r.

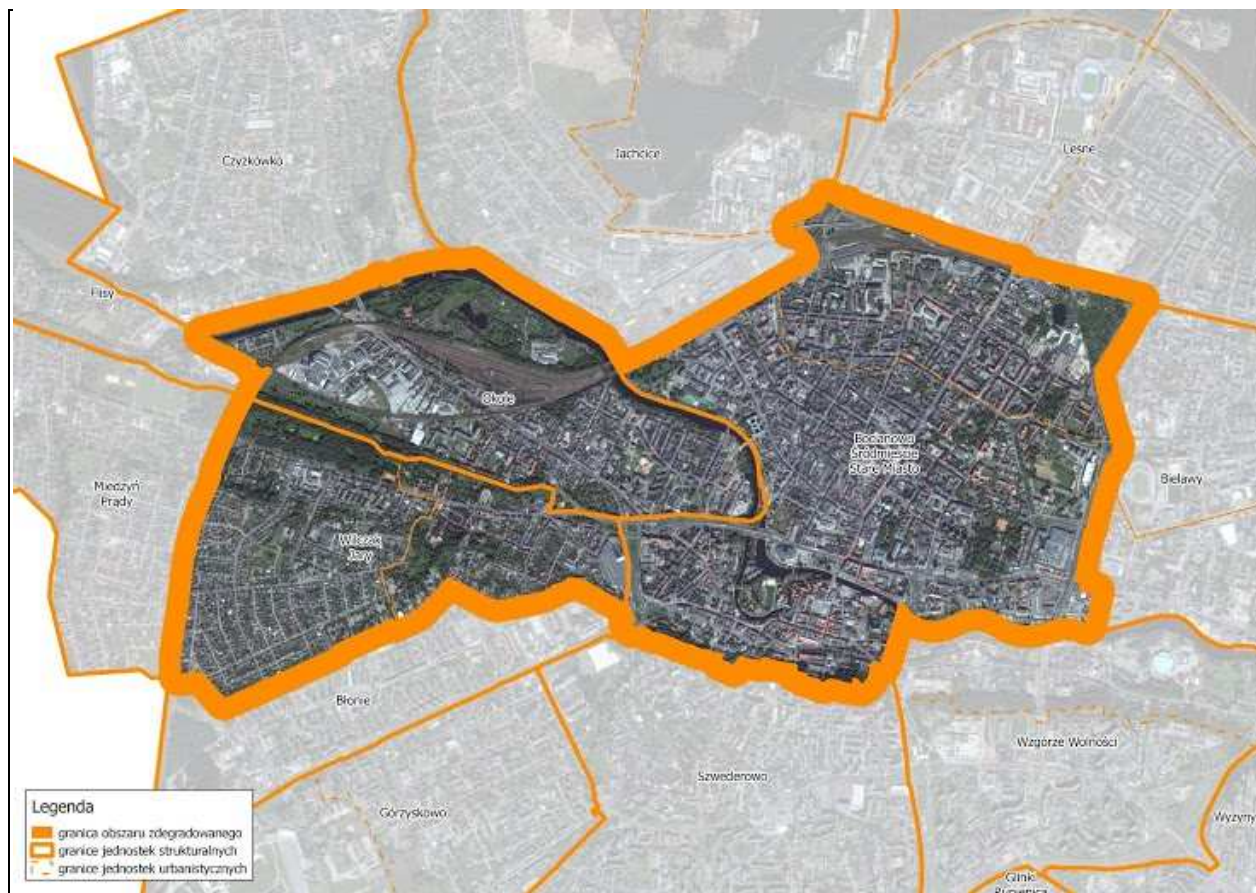
Na podstawie przeprowadzanej analizy i diagnozy Miasta, wskazane obszary zdegradowane ze względu na ich położenie oraz wzajemne oddziaływanie, podzielono na następujące podobszary:

1. Podobszar Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary
2. Podobszar Stary Fordon
3. Podobszar Zimne Wody-Czersko Polskie, Brdyujście, Łęgnowo, Łęgnowo Wieś
4. Podobszar Smukała-Opławiec-Janowo

Poniższy rysunek przedstawia wyznaczone obszary zdegradowane w podziale na podobszary.

Charakterystyka obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji Podobszar 1. Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary

Rys. 14 Podobszar Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary
Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

Wskazany podobzszar obejmuje swym zasięgiem przestrzennym trzy jednostki strukturalne stworzone z pięciu jednostek urbanistycznych.

Podobzszar	Jednostka strukturalna	Jednostka urbanistyczna	Rada osiedla
Bocianowo- Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary	1. Bocianowo- Śródmieście-Stare Miasto, 2. Okole, 3. Wilczak-Jary	1. Bocianowo 2. 2. Śródmieście- Stare Miasto, 3. Okole, 4. Wilczak, 5. Jary	1. Bocianowo- Śródmieście-Stare Miasto 2. Okole, 3. Wilczak-Jary

W omawianym podobzszarze dominującą funkcję przejawia jednostka strukturalna Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, gdzie od kilku lat obserwowany jest znaczący spadek liczby mieszkańców. W latach 2008-2015 z obszaru tego wyprowadziło się około 7,5 tys. osób - największa dynamika spadku w skali miasta. Ważnym problemem społecznym obszaru jest zdecydowanie większy niż średni w mieście stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 12 m-cy względem ludności w wieku produkcyjnym oraz udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. O gorszym niż w innych dzielnicach stanie zamożności mieszkańców świadczyć też może stosunkowo duża liczba postępowań eksmisyjnych i eksmisji z lokali mieszkalnych. Dodatkowo, w obszarze tym odnotowuje się niską skuteczność kształcenia na poziomie podstawowym (zdawalność egzaminów zewnętrznych). Charakterystyczną cechą obszaru jest także zdegradowana w dużym stopniu substancja mieszkaniowa, w wielu gospodarstwach domowych użytkowane są trakcyjne piece na paliwa stałe. Ponadto, na omawianym terenie znajduje się wiele budynków i budowli, których stan konstrukcji ogranicza lub uniemożliwia ich użytkowanie. Znaczna część zabudowy to budynki wybudowane przez 1945 rokiem, część z nich wpisana jest do gminnej ewidencji zabytków i wymaga pilnych remontów.

Trzonem wyznaczanego obszaru zdegradowanego jest jednostka urbanistyczna **Śródmieście**. Jest to centralna część miasta, ukształtowana w wyniku historycznego rozwoju, której układ i wizerunek są konsekwencją wielu procesów społecznych, gospodarczych oraz politycznych. W strukturze obszaru wyróżnić można dwie charakterystyczne strefy związane z historią i rozwojem tego obszaru:

- strefę staromiejską obejmującą obszar miasta lokacyjnego (Stare Miasto) wraz z Wyspą Młyńską i tzw. Wenecją Bydgoską położoną malowniczo w zakolu rzeki Brdy i tzw. Brdy Młyńskiej,

- strefę XIX wiecznego Śródmieścia (Nowe Miasto) podzielonego ulicą Gdańską na część wschodnią i zachodnią. Zachodnia część Śródmieścia to tzw. dzielnica kolejowa, której centrum stanowi Plac Piastowski. Część wschodnia to obszar tzw. „dzielnic willowej” (charakter zabudowy i rozplanowania dzielnicy zgodnie z założeniami koncepcji miast-ogrodów Ebeneзера Howarda, duży udział zieleni parkowej), czy też tzw. „dzielnicy muzycznej” (lokalizacja instytucji kultury).

Śródmieście jest obszarem koncentracji usług o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym w zakresie administracji rządowej, samorządowej, finansowej i gospodarczej, ale również nauki i szkolnictwa wyższego (Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Collegium Medicum UMK, Wyższa Szkoła Gospodarki), kultury, zdrowia i sportu oraz usług komercyjnych. Teren charakteryzuje się zwartą, pierzejową zabudową mieszkaniowo-usługową, ze znacznym udziałem budynków wartościowych historycznie w porównaniu do innych jednostek urbanistycznych Bydgoszczy. Niemal 70% zabudowy obszaru pochodzi sprzed 1945 r. Jest to też jednostka o największej liczbie zabytków w mieście (ponad 200 obiektów). Duża część z nich to zabytkowe wille i kamienice, ale też kościoły. Ponadto należy podkreślić dużą rolę zieleni parkowej i terenów rekreacji, głównie we wschodniej części Śródmieścia i w rejonie Starego Miasta. Skupia się tu życie kulturalno-rozrywkowe mieszkańców Bydgoszczy. Każdego roku organizowane są liczne imprezy kulturalne. Istotną rolę odgrywa w tym Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego, Galeria Miejska bwa, Miejskie Centrum Kultury, Opera Nova oraz tzw. „dzielnica muzyczna”, gdzie zlokalizowany jest Teatr, Filharmonia i kompleks szkół muzycznych.

Krajobraz staromiejski wyróżnia malownicze położenie nad Brdą i jej kanałami. Wynika z tego stosunkowo duża liczba bulwarów oraz budowli stojących w bezpośrednim sąsiedztwie rzek. Ważną osią tej jednostki jest też jedna z najbardziej reprezentacyjnych ulic Bydgoszczy - ul. Gdańska, przy której zostały usytuowane liczne instytucje, jednostki handlowo-usługowe i oświatowe. Ulica ta ma charakter w większości eklektyczny, natomiast ulice do niej prostopadłe wyróżniają się dzięki kamienicom zbudowanym w stylu secesyjnym (teren tzw. „secesji bydgoskiej”). W strukturze analizowanej jednostki znajdują się obszary, które w poprzedniej perspektywie UE (2007-2013) były objęte działaniami rewitalizacyjnymi (ul. Dworcowa, Wyspa Młyńska, nabrzeża rzeki Brdy).

Północną część podobszaru zdegradowanego zajmuje jednostka urbanistyczna **Bocianowo**. Historycznie i funkcjonalnie jest ono ściśle powiązane ze Śródmieściem. Podobnie jak Śródmieście, Bocianowo podzielić można na dwie części:

- zachodnią (na zachód od ulicy Gdańskiej) – obszar historycznego Bocianowa ze zwartą zabudową kwartałową i koncentracją funkcji mieszkaniowej oraz handlowo-usługowej,
- wschodnią (na wschód od ulicy Gdańskiej) – obszar mieszkalnictwa z bardziej rozproszoną zabudową, usług i handlu oraz szkolnictwa wyższego (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego).

Historycznie rozwój Bocianowa związany był z lokalizacją dworca kolejowego w drugiej poł. XIX w. na północ od miasta lokacyjnego i rozwojem tzw. „dzielnicy kolejowej”. Rozplanowanie dzielnicy opierało się tu na koncepcji prostopadłej siatki ulic z równomiernym podziałem parceli i dominacją wielorodzinnych kamienic czynszowych. Zgodnie z tymi założeniami wytyczono obecne ulice: Sienkiewicza, Rycerską, Raławicką i Bocianowo, gdzie zamieszkali głównie pracownicy kolei i robotnicy. Pod koniec XIX w. w dzielnicy tej zlokalizowano kompleks charakterystycznych budynków w konstrukcji szkieletowej, o niskim standardzie, przeznaczonych dla szeregowych żołnierzy zwany potocznie „Londynkiem”. Dawna zabudowa koszarowa zlokalizowana na końcu ulicy Pomorskiej została przeznaczona na mieszkania. Obecnie rejon tzw. „Londynka” jest obszarem o dużych problemach społecznych, znacznej degradacji zabudowy i jej otoczenia oraz uznawany za jeden z najbardziej niebezpiecznych w mieście.

W XX w. w zachodniej części Bocianowa powstało kilka ważnych dla miasta zakładów przemysłowych: Fabryka Chleba Szwedzkiego (późniejsza „Jutrzenka”) oraz Fabryka Obuwia Weynerowskiego (późniejsza „Kobra”), a w późniejszym okresie Zakłady Urządzeń Okrętowych „Famor” – obecnie na ich terenie trwa proces przekształceń przestrzenno-funkcjonalnych. Aktualnie jednostka ta spełnia głównie funkcję mieszkaniową, handlowo-usługową. Bocianowo to także obszar występowania terenów składowych, magazynowych, kolejowych oraz obiektów i obszarów poprzemysłowych związanych z jego historyczną funkcją. W strukturze obszaru wyróżnić można wartościową zabudowę historyczną ukształtowaną w formie zwartych uporządkowanych kwartałów. Szczególnie wartościowe układy tworzą kamienice m.in. przy ulicach: Gdańskiej, Mickiewicza, 20 stycznia 1920 roku, Zamoyskiego, Paderewskiego. Wartościowe budynki mieszkalne (historyczne kamienice) o

znacznej degradacji skoncentrowane są głównie w zachodniej części Bocianowa i zajmują praktycznie cały jego obszar (zły stan elewacji, substandardy, degradacja całych kwartałów). Sposób zabudowy i zagospodarowania terenu (zwarta zabudowa mieszkaniowo-usługowa, zwłaszcza w zachodniej części jednostki) skutkuje bardzo niewielkim udziałem zieleni urządzonej oraz infrastruktury sportowo-rekreacyjnej. Dostępne tereny rekreacji w granicach tej części jednostki to głównie niewielki Plac Kościuszki. Znacznie lepszy dostęp do terenów zieleni urządzonej posiada wschodnia część obszaru gdzie zlokalizowany jest Ogród Botaniczny UKW, a w niedalekim sąsiedztwie śródmiejskie parki.

Północno-zachodnią część podobszaru zdegradowanego zajmuje jednostka strukturalna/urbanistyczna **Okole**. W jednostce tej występują liczne i nawarstwiający się negatywne zjawiska społeczno-gospodarcze (wysoki poziom ubóstwa, niska aktywność gospodarcza mieszkańców, słabe efekty procesu kształcenia dzieci na poziomie podstawowym). Okole charakteryzuje się także dużym udziałem budynków wybudowanych przez 1945 rokiem. Ważnym problemem jest też znaczny udział zdegradowanej zabudowy i pustostanów, zwłaszcza przy ul. Grunwaldzkiej, czy ul. Królowej Jadwigi (co wiąże się również z brakiem poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców w tym rejonie). Okole położone jest nad Kanałem Bydgoskim, w widłach Kanału Bydgoskiego, Starego Kanału oraz rzeki Brdy. Najważniejszymi osiami jednostki są: ul. Grunwaldzka, linia kolejowa dzieląca cały obszar na część zachodnią i wschodnią oraz jeden z najcenniejszych zabytków nie tylko Okola, ale również całego Miasta, Stary Kanał Bydgoski. Historia i rozwój Okola są ściśle związane z wybudowanym w 1774 roku Kanałem Bydgoskim oraz działającymi na tym terenie fabrykami m.in. Garbarnia Buchholza (w późniejszym okresie fabryka obuwia „Kobra”), fabryka sygnałów kolejowych C. Fiebrandta (w późniejszym okresie BZE Belma) oraz Polska Spółka Akcyjna „Persil”. W czasach historycznych przed rozbiorem Okole było dzierżawionym folwarkiem miejskim (m.in. przez rodzinę Petersonów). Mimo że jednostka ta stała się integralną częścią miasta dosyć późno (1920 rok) miała duży wpływ na rozwój przemysłu i komunikacji (drogi wodne i kolejowe) w Bydgoszczy.

Obecnie jednostka ta pełni głównie funkcję mieszkaniową oraz częściowo przemysłową. Tereny przemysłowe znajdują się w zachodniej części obszaru, natomiast część wschodnią zajmuje zwarta zabudowa mieszkaniowa z XIX i początku XX wieku. Na terenie Okola zlokalizowanych jest kilka ważnych zakładów przemysłowych i przedsiębiorstw m.in. Atos Origin, Unilever oraz instytucji (Kujawsko-Pomorski Urząd Skarbowy). W ostatnich latach

powstała tu również nowa przestrzeń dla biznesu tj. Biznes Park przy ul. Kraszewskiego. We wschodniej części Okola nad rzeką Brdą, na dawnych terenach garbarni Buchholza od kilkunastu lat swoją działalność prowadzi Wyższa Szkoła Gospodarki. Na powierzchni około 8 ha powstał kampus Uczelni wraz z terenami sportowo-rekreacyjnymi dostępny również dla mieszkańców Okola. W części północnej, w pobliżu rzeki Brdy znajdują się dwa kompleksy ogrodów działkowych „Związkowiec” i „Przy Torze”.

Z dzielnicą Okole nierozzerwalnie związany jest Kanał Bydgoski (tzw. Stary Kanał Bydgoski). Pełni on wiele ważnych społecznie funkcji. Jest świadkiem historii, miejscem rekreacji codziennej mieszkańców i celem wizyt gości odwiedzających miasto oraz miejscem integracji lokalnej społeczności. Dzięki wcześniejszym działaniom rewitalizacyjnym kanał ten wraz z okalającymi go terenami zieleni stanowi główny obszar rekreacyjny tej części miasta. Na terenie tego drugiego co do wielkości bydgoskiego parku (tzw. Plant nad Kanałem Bydgoskim) znajdują się trzy zabytkowe, odrestaurowane śluzy miejskie – śluza IV, V i VI, dostępne dla zwiedzających. Ponadto zlokalizowano tam m.in. alejki, plac zabaw dla dzieci, ścieżki rowerowe, korty tenisowe oraz stanowiska dla wędkarzy. Jest to też park o największej w Bydgoszczy liczbie drzew będących pomnikami przyrody (głównie olchy i topole czarne oraz wiązy szypułkowe).

Na Okolu zlokalizowane są również usługi kulturalne i rozrywkowe: Multikino, Muzeum Kanału Bydgoskiego, Akademicka Przestrzeń Kulturalna z Muzeum Fotografii. Znajduje się też tutaj najstarsza bydgoska nekropolia – Cmentarz Starofarny. Charakter i wyjątkowość Okola kształtują: stylowa zabudowa czynszowa, cenna zabudowa hydrotechniczna (Kanał Bydgoski, śluzy) oraz historyczna zieleń parkowa (Planty nad Kanałem Bydgoskim).

W skład wyznaczonego podobszaru wchodzi jednostka strukturalna **Wilczak-Jary**. Pod względem liczby osób pozostających trwale bez pracy jednostka ta jest w gronie ośmiu dzielnic, w których poziom bezrobocia jest wyższy od średniej dla miasta. Podobnie przedstawia się sytuacja dotycząca wykluczenia społecznego, co świadczy o tym, że również w aspekcie społecznym jednostka ta wymaga podjęcia działań rewitalizacyjnych.

Wilczak położony jest nad tzw. Starym Kanałem Bydgoskim i sąsiaduje bezpośrednio z Okolem i Starym Miastem. Dawniej Wilczak był terenem rzemieślniczo-przemysłowym, gdzie lokalizowano wiele drobnych zakładów rzemieślniczych oraz fabryk. Obecnie Wilczak jest osiedlem o charakterze mieszkaniowo-przemysłowym. Charakteryzuje się zróżnicowanym

ukształtowaniem terenu. Zabudowa osiedla rozciąga się wzdłuż tzw. Starego Kanału Bydgoskiego na dolnym tarasie oraz w południowej części na górnym tarasie. Oba poziomy oddziela Zbocze Bydgoskie o wysokości względnej ok. 18-20 m. Dolny taras zajmują tereny parkowe nad Kanałem Bydgoskim oraz ul. Nakielska z zabudową kamienic. Na górnym tarasie znajduje się zwarta zabudowa z XIX i początku XX wieku oraz zabudowa jednorodzinna. We wschodniej części jednostki znajduje się Centrum Handlowe „Rondo” natomiast w zachodniej części zlokalizowana jest Fabryka Obrabiarek do Drewna (FOD, dawna fabryka maszyn Carla Blumwego), funkcjonująca w tym miejscu nieprzerwanie od 1865 r. i włączona do nowopowstałego szlaku turystycznego TEH₂O (Szlak Wody, Przemysłu i Rzemiosła). Na terenie osiedla zlokalizowany jest neogotycki kościół Miłosierdzia Bożego przy ul. Nakielskiej. Funkcjonują tu także placówki oświatowe m.in. licea ogólnokształcące, szkoły średnie, zawodowe i policealne oraz gimnazjum niepubliczne. Substancja mieszkaniowa Wilczaka jest w znacznym stopniu zdegradowana, wymaga remontów i modernizacji. W wielu gospodarstwach domowych użytkowane są tradycyjne piece na paliwa stałe, z czym wiąże się występujące w nasilonym stopniu zjawisko niskiej emisji.

Historycznie z Wilczakiem związana jest jednostka urbanistyczna **Jary**. Do obecnej jednostki urbanistycznej należy zachodni fragment gminy Wilczak włączonej do miasta w 1920 roku. Obecnie pod względem administracyjnym Jary łącznie z Wilczakiem tworzą jednostkę pomocniczą samorządu Miasta Bydgoszczy jako osiedle Wilczak-Jary (Rada Osiedla). Pod względem położenia geograficznego Jary należą do tych samych jednostek struktury fizyczno-geograficznej co Wilczak. Większa część osiedla została rozplanowana na górnym tarasie. Jary są osiedlem o charakterze mieszkaniowym. Dolny taras zajmują tereny zieleni urządzonej (Park nad Kanałem Bydgoskim) oraz tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej wzdłuż ul. Nakielskiej. Na górnym tarasie znajdują się w większości osiedla domów jednorodzinnych, a w części centralnej opuszczone wyrobiska (stawy) po działającej wcześniej przy ul. Czerwonego Krzyża cegielni. Jeden ze stawów został poddany rekultywacji, a jego otoczenie przekształcono na tereny parkowe (Park Księżycowy).

Na terenie osiedla funkcjonuje kilka placówek oświatowych oraz ośrodki zdrowia. W 2014 roku przy Zespole Szkół Mechanicznych nr 2 powstało Centrum Demonstracyjne Odnawialnych Źródeł Energii - pierwszy w Bydgoszczy budynek pasywny. W południowej części osiedla zlokalizowany jest kościół pw. Chrystusa Króla oraz cmentarz parafialny pw. Św. Trójcy.

Podobszar Stary Fordon

Rys. 15 Podobszar Stary Fordon

Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

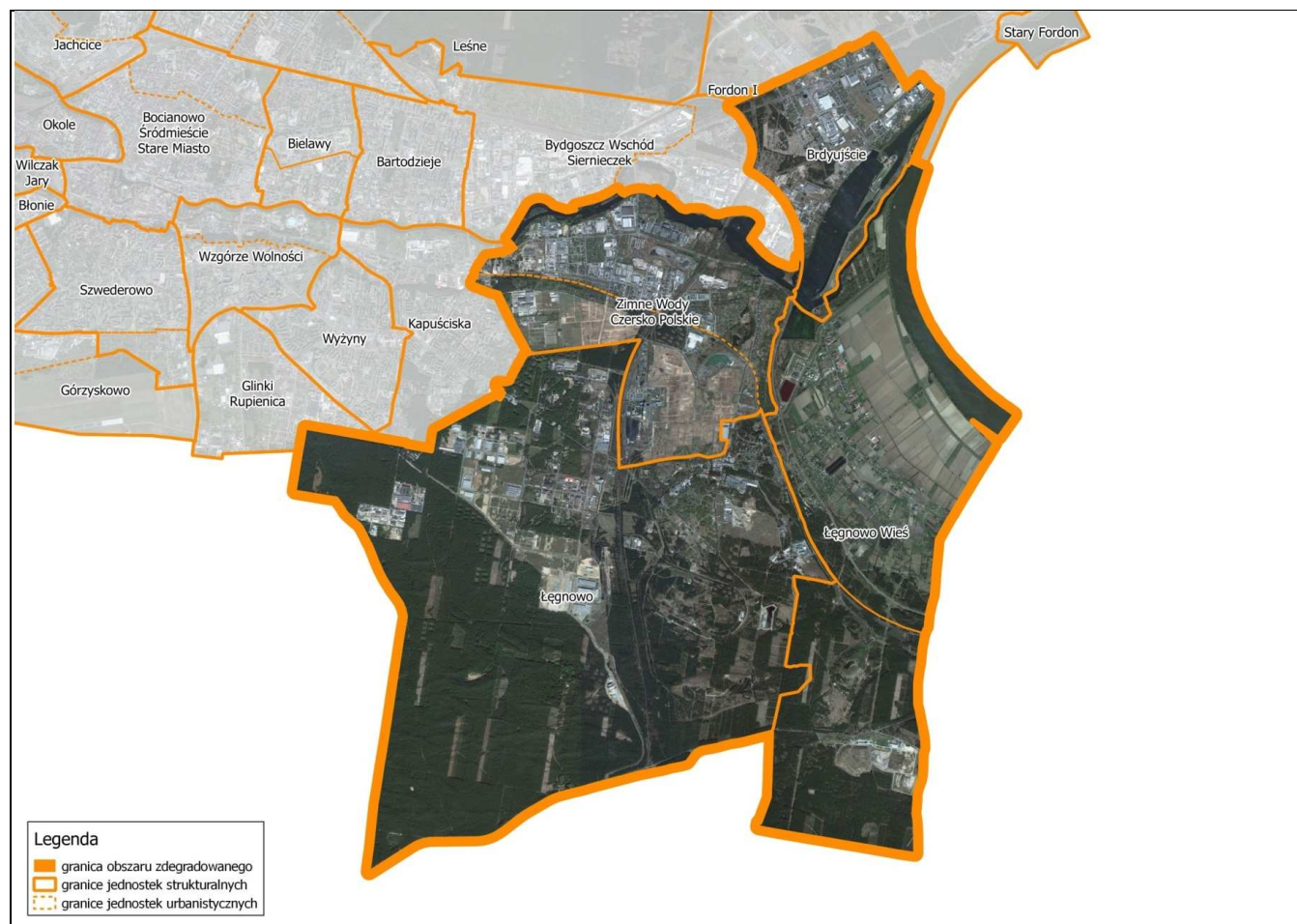
Podobszar	Jednostka strukturalna	Jednostka urbanistyczna	Rada osiedla
Stary Fordon	1. Stary Fordon	1. Fordon I 2. Fordon II	1. Stary Fordon

Wyznaczony podobszar zdegradowany obejmuje swym zakresem przestrzennym części większych jednostek urbanistycznych Fordon I i Fordon II.

W **Starym Fordonie** zaobserwować można nawarstwianie problemów zarówno w sferze społeczno-gospodarczej jak i przestrzennej oraz infrastrukturalnej. Spośród pięciu analizowanych wskaźników obrazujących zjawiska kryzysowe wszystkie wskaźniki osiągnęły wartości mniej korzystne od średniej dla miasta. O ile w przeszłości Stary Fordon miał charakter rzemieślniczo-przemysłowy (cegielnia, tartak, papiernia, fabryka cukiernicza, żwirowania, rzeźnia), obecnie poziom przedsiębiorczości mieszkańców jest dość niski. Narastającym problemem jest najwyższy w mieście wskaźnik bezrobocia długotrwałego. Niekorzystnie przedstawia się też sytuacja w zakresie skuteczności kształcenia dzieci na poziomie podstawowym, czego efektem jest średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty.

W strukturze zabudowy Starego Fordonu występuje znaczny udział budynków wybudowanych przed 1945 r. oraz niewielki procent zieleni urządzonej w m² przypadający na mieszkańca. Stary Fordon ma również słabo rozwiniętą infrastrukturę społeczną, natomiast wysoki kapitał społeczny. Stary Fordon jest jednostką strukturalną miasta leżącą nad Wisłą, na wschodnim skraju Bydgoszczy. Do roku 1973 Fordon był samodzielnym miastem. Cechą szczególną jednostki jest zachowana historyczna zabudowa dawnego miasteczka, wymagająca działań rewitalizacyjnych. Odnosi się to zarówno do zabudowy mieszkaniowej, jak i infrastruktury drogowej (duży odsetek ulic o nieutwardzonej nawierzchni). Dzięki dawnej koegzystencji trzech kultur (Polacy, Niemcy i Żydzi), w obecnym wizerunku jednostki można wyodrębnić charakterystyczne sakralne (dwa kościoły, synagoga żydowska, dwa cmentarze) oraz obiekty użyteczności publicznej (np. dawna szkoła żydowska). Centrum Starego Fordonu stanowi rynek z pierzejową zabudową i charakterystyczną zabudową zakładu karnego. Jeden z budynków zakładu to dawna komora celna. Pobierane tam cło wiślane było ważnym elementem krajowego systemu celnego (m.in. kontrola towarów wiezionych z Gdańska). Ważnym elementem w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej osiedla jest rzeka Wisła wraz z cennymi przyrodniczo terenami nadzeczynymi (obszar Natura 2000 - Dolina Dolnej Wisły, tereny łąkowe i ostoje wielu chronionych gatunków ptaków). Jest to szczególny odcinek rzeki, gdzie zmienia ona swój bieg na południkowy w kierunku Bałtyku. Obecnie tereny te są dostępne dla mieszkańców dzielnicy w niewielkim zakresie. Istotne jest zatem zagospodarowanie i udostępnienie tych terenów, stanowiących duży potencjał rekreacyjny dla lokalnej społeczności.

Podobszar Zimne Wody-Czersko Polskie, Brdujście, Łęgono, Łęgnowo Wieś

Rys. 16 Podobszar zdegradowany Zimne Wody-Czersko Polskie, Brdujście, Łęgnowo, Łęgnowo Wieś

Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

Podobszar	Jednostka strukturalna	Jednostka urbanistyczna	Rada osiedla
Zimne Wody-Czersko Polskie, Brdyujście, Łęgnowo, Łęgnowo Wieś	1. Zimne Wody-Czersko Polskie 2. Brdyujście 3. Łęgnowo 4. Łęgnowo Wieś	1. Zimne Wody, 2. Czersko Polskie, 3. Brdyujście, 4. Łęgnowo 5. Łęgnowo II 6. Wypaleniska.	1. Zimne Wody – Czersko-Polskie 2. Brdyujście 3. Łęgnowo I 4. Łęgnowo Wieś

Wyznaczony podobszar zdegradowany obejmuje swym zakresem przestrzennym 4 jednostki strukturalne: Zimne Wody-Czersko Polskie, Brdyujście, Łęgnowo oraz Łęgnowo Wieś. Obszar ten tworzy 6 jednostek urbanistycznych – Zimne Wody, Czersko Polskie Brdyujście, Łęgnowo I, Łęgnowo II oraz Wypaleniska.

Podobszar położony jest we wschodniej części Bydgoszczy, wzdłuż ujściowego odcinka rzeki Brdy do Wisły. Jednostki urbanistyczne wchodzące w jego skład, ze względu na małą liczbę mieszkańców i jednolity charakter obu jednostek, są rozpatrywane łącznie.

Podobszar przecina droga krajowa S10. Charakter tego podobszaru kształtują funkcje przemysłowe oraz handel (hurtowy) i usługi lokalizowane wzdłuż S10. Jednostka Zimne Wody jest zagospodarowana w sposób bardziej intensywny niż Czersko Polskie. W strukturze tego obszaru wyróżnić można tereny zabudowy przemysłowej i magazynowej (dominująca forma zagospodarowania terenu), tereny zabudowy mieszkaniowej głównie jednorodzinnej oraz tereny Rodzinych Ogrodów Działkowych. Na terenie jednostki Zimne Wody znajduje się również osiedle zabudowy mieszkaniowej o niskim standardzie przy ul. Smoleńskiej. Natomiast w jednostce Czersko Polskie zlokalizowane są m.in. Elektrociepłownia Bydgoszcz (EC II) oraz Bydgoskie Fabryki Mebli - jedna z najstarszych i największych firm meblarskich w Polsce. Większość obszaru jednostki Czersko Polskie pozostaje niezabudowana.

Zimne Wody-Czersko Polskie to obszar miasta zamieszkały przez niewielką liczbę osób, co przy stosunkowo dużej powierzchni całej jednostki powoduje, że jest jedną z najsłabiej zaludnionych dzielnic Bydgoszczy. Obszar charakteryzuje się znaczącymi problemami społecznymi związanymi z długotrwałym bezrobociem, ubóstwem, a także bardzo niską skutecznością kształcenia na poziomie podstawowym. Negatywne zjawiska zaobserwować można również w sferze środowiskowej i przestrzenno-funkcjonalnej. Dotyczą one problemu niskiej emisji, w tym znacznego udziału gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, a także braku terenów zieleni urządzonej. Jednocześnie warto dodać, że na terenie osiedla Zimne Wody-Czersko Polskie przy ul. Toruńskiej znajduje się pomnik przyrody – dąb szypułkowy „Bartek”. Jest to najstarsze drzewo w Bydgoszczy, którego wiek

szacuje się na ponad 500 lat. Dużym potencjałem obszaru jest rzeka Brda, jej ujściowy odcinek wraz z wyspami i portem rzeczny. Są to obszary cenne przyrodniczo (ekosystemy wodne i od wody zależne) z uwagi na ciągłość korytarzy ekologicznych oraz właściwe kształtowanie miejskiego systemu przyrodniczego oraz występujące tam ptactwo wodne. Jest to także odcinek drogi wodnej Wisła – Odra oraz część Międzynarodowej Drogi Wodnej E-70.

Jednostką urbanistyczną wchodzącą w skład podobszaru zdegradowanego jest także **Brdujście** znajdujące się bezpośrednio nad zbiornikiem wodnym Brdujście. Rozwinęła się ona na obszarze ograniczonym z jednej strony rzekami Brdą i Wisłą, z drugiej zaś drogą krajową nr 80. Podobnie jak w przypadku jednostki Zimne Wody-Czersko Polskie, Brdujście jest zamieszkiwane przez niewielką liczbę osób tj. 1.257 (zameldowania na pobyt stały stan z 2015 r.). Gęstość zaludnienia w tej jednostce jest jednak dużo większa ze względu na mniejszą powierzchnię tego terenu. Pod względem funkcjonalnym w jednostce urbanistycznej, podobnie jak w całym podobszarze, dominuje przemysł z niewielkim udziałem mieszkalnictwa.

Niekorzystnie kształtuje się sytuacja społeczna mieszkańców tego obszaru. Analiza problemów rynku pracy wykazała w Brdujściu jeden z najwyższych wskaźników poziomu długotrwałego bezrobocia (2 pozycja wśród 29 jednostek). W rejonie ulicy Odrzańskiej znajduje się osiedle socjalne gdzie zamieszkuje duża ilość osób niepełnosprawnych. Na obszarze dzielnicy wykorzystuje się również tradycyjne piece na paliwa stałe będące źródłem tzw. niskiej emisji.

Jednostka Brdujście posiada także duży potencjał związany z położeniem nad Zbiornikiem Wodnym Brdujście oraz występującą tu sprawną i zabytkową zabudową hydrotechniczną oraz sportowo-rekreacyjną. Do najciekawszych obiektów na terenie jednostki należą tor regatowy oraz śluzy Czersko Polskie i Brdujście, jaz i elektrownia wodna, będące istotnymi elementami Bydgoskiego Węzła Wodnego. Tor regatowy przy ul. Witebskiej jest najstarszym takim torem w Polsce i należy obecnie do najważniejszych w kraju akwenów służących do rozgrywania regat wioślarskich i kajakarskich. Zbiornik oddzielony jest od Wisły wałem i groblą. Pomiędzy dwoma wyspami oddzielającymi tor od kanału ujściowego Brdy znajduje się kanał wiodący do śluzy Czersko Polskie. Zastępuje ona wyeksploatowaną, zabytkową śluzę Brdujście (odrestaurowaną w 2014 roku) i wraz z jazem

oraz stopniem wodnym „Czersko Polskie” stanowi otwarcie drogi wodnej Wisła-Odra. Wejście na wyspy możliwe jest poprzez utworzone nad śluzami mosty.

W granicach podobszaru znajduje się osiedle Łęgnowo, które dzieli się na dwie jednostki urbanistyczne Łęgnowo I i Łęgnowo II. Łęgnowo I włączono do miasta w 1954 r. a Łęgnowo II w 1977 r. Historia osiedla Łęgnowo I jest ściśle związana z budową fabryki materiałów wybuchowych DAG Fabrik Bromberg, na terenie założonej na początku XVII w. kolonii olęderskiej. Osiedle miało służyć jako dzielnica mieszkalna dla wyższych rangą oficerów niemieckich pracujących w „Dynamit-Aktien Gesellschaft” (DAG). Zabudowę osiedla tworzyło m.in.: 6 domów dwurodzinnych, kasyno oficerskie, baraki dla służby, stajnia. Fabrykę budowało ok. 30 tys. robotników przymusowych. Na terenie osiedla i fabryki znajdowało się 16 obozów pracy przymusowej. Budynki fabryczne oraz relikty infrastruktury przemysłowej znajdujące się na terenie jednostki uznane są za unikatowy w Europie przykład fabryki zbrojeniowej z okresu II wojny światowej. W kolejnych latach na terenie tym prowadzono produkcję materiałów wybuchowych (Nitrochem) oraz produktów chemicznych dla celów cywilnych (Zakłady Chemiczne Zachem). Obecnie Łęgnowo utrzymuje przemysłowy charakter. Są to tereny związane głównie z działalnością produkcyjną, usługową oraz techniczną obsługą miasta. Jednostka urbanistyczna Łęgnowo I podzielona jest linią kolejową. Wschodnią część jednostki zajmują zwarte kompleksy leśne (Puszcza Bydgoska) oraz tereny zabudowy przemysłowej, składów i magazynów. W 2005 roku uchwałą Rady Miasta Bydgoszczy na części terenu utworzono Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny obejmujący tereny inwestycyjne o powierzchni 286 hektarów.

W 2015 roku w jednostce urbanistycznej Łęgnowo I mieszkało 1.873 osób (zameldowania na pobyt stały). Zabudowa mieszkaniowa koncentruje się we wschodniej części jednostki – tzw. osiedle Awaryjne. Jest to obszar dotknięty wieloma problemami społecznymi związanymi z rynkiem pracy, ubóstwem ale także problemami sfery przestrzenno-funkcjonalnej.

Jednostka urbanistyczna Łęgnowo II do lat 70. XX w. była wsią, którą w 1977 roku włączono w granice administracyjne miasta. Wieś Łęgnowo założono w 1603 r. na prawie olęderskim. Od 1596 r. na terenach tych rozwijało się osadnictwo olęderskie. W XVIII i XIX wieku tereny te zamieszkiwali w większości osadnicy niemieccy wyznania ewangelicko-unijnego. W latach 1910-1911 w Łęgnowie zbudowano kościół ewangelicki (od 1958 r. służy społeczności katolickiej) oraz cmentarz w centralnym punkcie wsi. Po 1945 r. wysiedloną

społeczność niemiecką zastąpili polscy osadnicy. Obecnie Łęgnowo utrzymuje swój mieszkalno-rolniczy charakter. W roku 2015 roku w Łęgnowie II mieszkało 885 osób. Zabudowa mieszkaniowa koncentruje się głównie wzdłuż ulicy Toruńskiej. Znaczna część obszaru pozostaje niezbudowana. Są to przede wszystkim tereny rolne oraz tereny zieleni ochronnej. Na terenie jednostki funkcjonuje również Oczyszczalnia Ścieków i inne obiekty technicznej obsługi miasta.

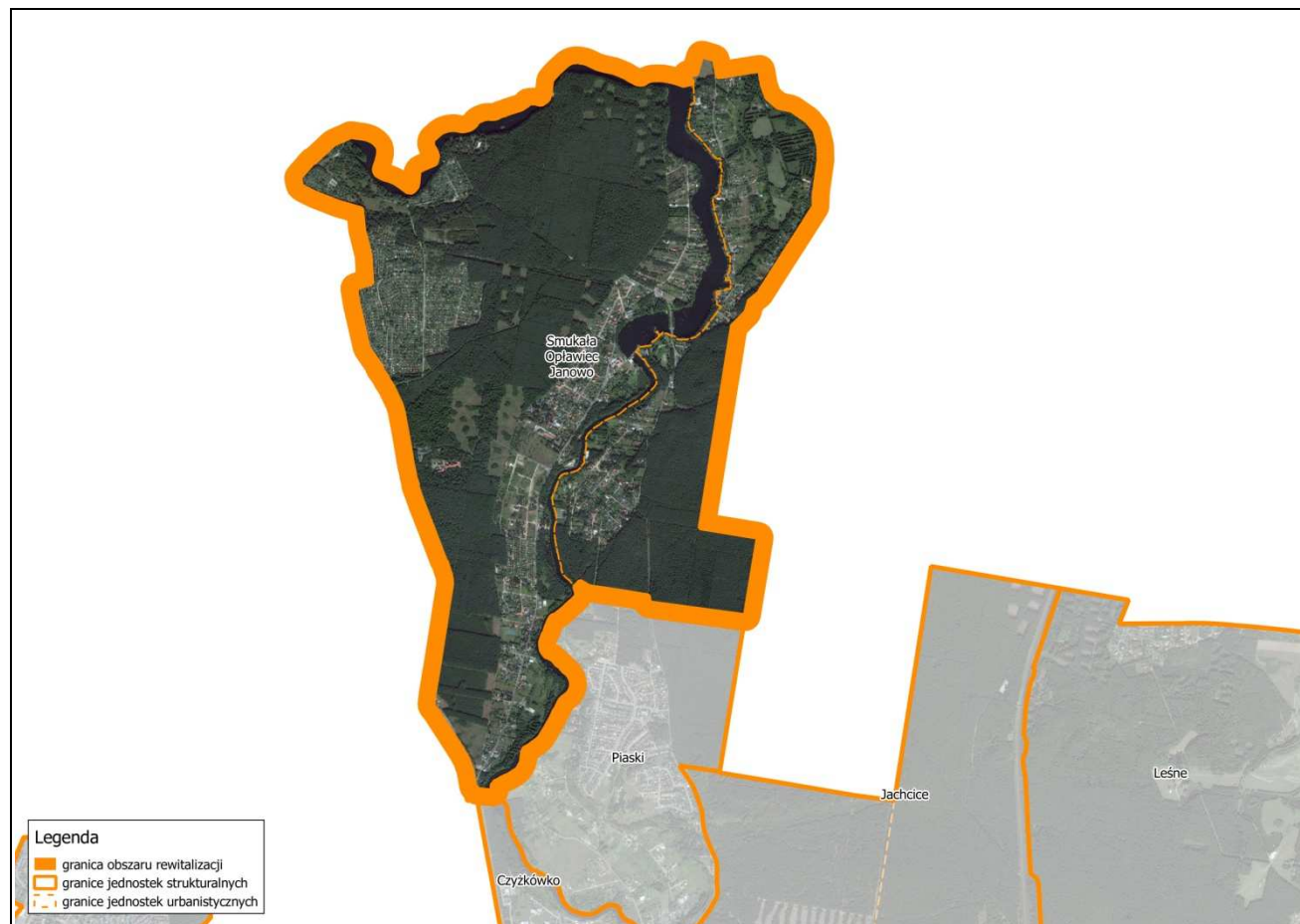
Łęgnowo charakteryzuje się atrakcyjnym, nadrzecznym położeniem w charakterystycznym zakolu rzeki Wisły oraz nad Zbiornikiem Wodnym Brdujście. Tereny nadrzeczne to głównie obszary zalewowe, które porastają lasy łęgowe. W północnej części jednostki znajduje się stacja kolejowa Bydgoszcz Łęgnowo powstała w 1910 roku – przy dawnym porcie drzewnym.

Od południa z osiedlem Łęgnowo sąsiaduje z jednostką urbanistyczną Wypaleniska. Są to głównie tereny leśne. Historycznie w skład obecnej jednostki urbanistycznej wchodziły dwa obszary: wcielony do Bydgoszczy w 1954 roku Żółwin, który stanowi północną część obecnej jednostki urbanistycznej oraz część wsi Wypaleniska, przyłączonej do Bydgoszczy w 1977 roku. Jednostka ta to jeden z najślabiej zaludnionych terenów w Bydgoszczy. Zamieszkuje ją 9 osób (stan na XII 2015 r.), co przy 462,26 ha powierzchni daje śladową gęstość zaludnienia.

Na terenie Wypalenisk funkcjonuje Zakład Gospodarki Odpadami wraz z Zakładem Termicznego Przekształcania Odpadów Komunalnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego. W skład kompleksu wchodzi także jedyny w woj. kujawsko-pomorskim czynny mogilnik - składowisko odpadów niebezpiecznych o pojemności 30.000 m³ oraz magazyn odpadów niebezpiecznych. W części północnej znajduje się zrekultywowana zalesiona hałda popiołów węglowych z Zespołu Elektrociepłowni Bydgoszcz Spółka Akcyjna. Część obszaru Wypalenisk należy do Obszaru Chronionego Krajobrazu Wydm Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej.

Obszar zdegradowany

Podobszar Smukała – Opławiec – Janowo

Rys. 17 Podobszar Smukała – Opławiec – Janowo

Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

Wskazany podobszar obejmuje swym zasięgiem przestrzennym jedną jednostkę strukturalną stworzoną z dwóch jednostek urbanistycznych.

Podobszar	Jednostka strukturalna	Jednostka urbanistyczna	Rada osiedla
Smukała – Opławiec – Janowo	Smukała – Opławiec – Janowo	1. Smukała, 2. Opławiec	1. Smukała – Opławiec – Janowo

Wyznaczony podobszar zdegradowany obejmuje dwie jednostki urbanistyczne – Smukałę oraz Opławiec (wraz z Janowem). Jednostki te położone są na północno-zachodnich obrzeżach Bydgoszczy, oddzielone od siebie rzeką Brdą. Oba obszary to osiedla mieszkaniowe o wysokich walorach rekreacyjno-wypoczynkowych. W 2015 r. Smukałę zamieszkiwało 637 osób, a Opławiec 1243 osoby. Smukała Dolna to peryferyjne osiedle mieszkaniowe Bydgoszczy, położone wzdłuż wschodniego brzegu Brdy. Dalej na wschód znajduje się wysoka, zalesiona skarpa doliny Brdy. W głębi lasu na górnym tarasie mieści się osada sanatoryjna zwana Smukała Górną. Opławiec natomiast położony jest w enklawie pośród lasów, a jego wschodnią i północną granicę stanowi Brda. Od strony zachodniej granica jednostki przebiega przez tereny leśne. Nazwa jednostki Smukała pochodzi od słów smug, smuk, co oznacza wąski pas zieleni lub podmokłe łąki pod lasem, a Opławiec - od słowa *plaw* - bieg wody, nurt, pokrewnego wyrazom *plynąć*, *opłynąć*. Obie nazwy posiadają zatem związek z położeniem tych obszarów nad Brdą. Rzeka w tym miejscu podpiętrzona jest przez zaporę ziemną wraz z elektrownią wodną tworząc tzw. Zalew Smukalski.

Opławiec to dawna wieś, należąca do wójtostwa bydgoskiego, włączona do miasta Bydgoszczy w 1954 r. Smukała natomiast została włączona do Bydgoszczy w 1977 r. (wcześniej należała do gminy Osielsko). Przełomowym momentem była budowa Bydgoskiej Kolei Powiatowej ze stacją Opławiec w 1895 r. Kolejną stacją oraz leśniczówkę, położone na górnym tarasie nazwano Smukałą Górną. W 1904 r. w odległości około 1 km od stacji wzniesiono Sanatorium Przeciwgruźlicze. W tym czasie sanatorium było nowoczesnym kompleksem leczniczym, jednym z najbardziej funkcjonalnych tego typu obiektów w Europie. Dobrze znana była również fabryka Karbidu Wielkopolskiego w Smukale oraz kolejka wąskotorowa do Koronowa. Okres międzywojenny przyniósł przede wszystkim rozwój rekreacji. W tym czasie Smukała i Opławiec stanowiły popularne miejsce wypoczynku,

odwiedzane w niedziele i święta przez mieszkańców Bydgoszczy. Sprzyjała temu przebiegająca tamtędy kolejka wąskotorowa do Koronowa. W latach 1941-1945 na terenie byłego Karbidu istniał hitlerowski obóz przejściowy, gdzie wskutek morderczej pracy, głodu i stosowanej przemocy zginęło 814 osób, w tym 420 dzieci. Byli to głównie ludzie wysiedleni z Pomorza. Zmarli spoczywają na cmentarzu przy ul. Baranowskiego i przy ul. Opławiec. Po II wojnie światowej, w 1952 r. odbudowano w nowej formie zapórę i elektrownię wodną na Brdzie, która jest do dzisiaj największą elektrownią wodną w Bydgoszczy. W tym czasie na rzece w ciągu ul. Biwakowej wybudowano też most o konstrukcji żelbetowej łączący Opławiec ze Smukałą. Niestety po wojnie obszary te zostały jednak pozbawione zaplecza gastronomiczno-sanitarnego. Zmalała ich rola rekreacyjna, a rozwinęło się budownictwo jednorodzinne. Osiedla zyskały charakter „sypialni” dla mieszkańców Bydgoszczy, stawiających tam swoje prywatne domy i wille.

Zarówno przez obszar Smukały, jak i Opławca nie przebiegają żadne ruchliwe drogi, brak też zabudowy o charakterze przemysłowym. Jedynie obrzeżem Opławca biegnie droga krajowa nr 25 w kierunku Koszalina. Na żyznych glebach nadrzecznych przeważają uprawy rolne, ogrodnicze. Niektóre fragmenty teras nadrzecznych z powodu wahań poziomu wody w rzece zostały podtopione, co powoduje zabagnienie i rozwój zbiorowisk olszowych i grądów. Większość zabudowy mieszkaniowej stanowi budownictwo jednorodzinne. Coraz większe znaczenie mają też domy letniskowe. Cały teren Smukały i Opławca należy do Obszaru Chronionego Krajobrazu Zalewu Koronowskiego. Poza atrakcyjnym krajobrazem, teren ten spełnia wysokie wymagania w zakresie czystości wód (Brdy i wód zasilających). Leży bowiem w strefie ochrony wód Brdy, które stanowią źródło wody pitnej dla mieszkańców Bydgoszczy. Ponadto, charakteryzuje się również szczególnie dużym udziałem zieleni nieurządzonej, która zajmuje ponad połowę powierzchni obszaru.

Głównym terenem rekreacyjnym są lasy i zieleń przybrzeżna Brdy. Przez Smukałę i Opławiec przebiega wiele szlaków turystycznych (głównie wokół zakola Brdy) oraz ścieżka rowerowa prowadząca do centrum miasta.

Rekreacyjny charakter obszaru widoczny jest najbardziej w północnej części Opławca, gdzie położona jest osada letniskowa Janowo. To tam gromadzą się najciekawsze atrybuty terenu czysta rzeka o charakterze naturalnym, lasy, piaszczyste zbocza. Brda w pobliżu Janowa zakręca tworząc zakole, wewnątrz którego znajduje się teren leśny. Osada letniskowa Janowo posiada znaczenie rekreacyjno-wypoczynkowe, głównie dla mieszkańców

Bydgoszczy. Latem na daczach w ogrodach działkowych w Janowie mieszka wielu mieszkańców z innych dzielnic miasta. Znajduje się tu m.in. kompleks zabudowy letniskowej oraz camping wraz ze stacją wodną PTTK, gdzie możliwe jest wypożyczenie sprzętu wodnego, a także most na drodze do Bożenkowa i Samociążka, pochodzący z 1987r. Na terenie Janowa znajdują się też dwa pomniki przyrody, dęby szypułkowe: jeden przy ul. Olimpijskiej i drugi - dąb "Magda" na terenie stacji PTTK.

5. Obszar rewitalizacji

Wskazany poprzez przeprowadzoną analizę obszar zdegradowany przekracza 20% powierzchni Miasta. W tej sytuacji do obszaru rewitalizacji zaliczyć można te jednostki strukturalne, gdzie liczba wskaźników z wartościami mniej korzystnymi od średniej dla gminy jest największa²⁰. Zatem, w pierwszej kolejności wybrane zostały jednostki strukturalne, w których w przypadku wszystkich 5 przeanalizowanych wskaźników stanu kryzysowego sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla gminy, tj. **Stary Fordon oraz Wilczak-Jary**.

W drugiej kolejności jednostki strukturalne, gdzie w przypadku 4 wskaźników sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla gminy, tj. **Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, oraz Zimne Wody-Czersko Polskie**.

W trzeciej kolejności jednostki strukturalne, gdzie w przypadku 3 wskaźników sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla gminy, tj. **Brdyujście, Łęgnowo, Łęgnowo Wieś oraz Smukała-Opławiec-Janowo**. Jednocześnie należy tutaj podkreślić, że zasady delimitacji umożliwiają wybór obszaru rewitalizacji dużo mniejszego niż wskazane progi 20% powierzchni gminy i 30% liczby ludności gminy, jeżeli takie są potrzeby, możliwości i polityka gminy. Zaleca się także priorytetyzację i koncentrację działań dla zwiększenia ich efektywności. Stąd, miasto **jednostki te uznaje się za zdegradowane, ale nie kwalifikuje się ich do rewitalizacji**. W przypadku Brdyujścia, Łęgnowa oraz Łęgnowa Wsi, charakter tych jednostek pod kątem funkcjonalnym jest zbliżony – przeważa tu funkcja przemysłowo-usługowa nad mieszkaniową. Ponadto każdą z tych jednostek zamieszkuje populacja poniżej 1% mieszkańców miasta. Znikomy udział liczby ludności tych jednostek w liczbie ludności Bydgoszczy powoduje, iż efekty działań rewitalizacyjnych w skali miasta byłyby znikome.

Uzyskany obszar rewitalizacji:

- 1. Podobszar obejmujący Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole oraz Wilczak-Jary,**
- 2. Podobszar Stary Fordon,**
- 3. Podobszar Zimne Wody-Czersko Polskie**

---

²⁰ Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020, s. s.36.

Tabela 15. Zestawienie jednostek strukturalnych wskazanych jako obszar rewitalizacji – liczba ludności, powierzchnia

L.p.	Jednostka strukturalna	Liczba mieszkańców*	Udział mieszkańców w ogólnej liczbie mieszkańców [%]	Powierzchnia [ha]	Udział powierzchni jednostki strukturalnej w ogólnej powierzchni miasta [%]
1	Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto	29 802,00	9,05	405,14	2,30
2	Okole	10 388,00	3,16	191,22	1,09
3	Wilczak-Jary	9 682,00	2,94	181,35	1,03
4	Stary Fordon	2 079,00	0,63	157,30	0,89
5	Zimne Wody-Czersko Polskie	1 569,00	0,48	741,95	4,22
	SUMA	53 520,00	16,26	1 676,96	9,53

*zameldowania na pobyt stały

Źródło: opracowanie własne

Wskazany obszar rewitalizacji ma istotne znaczenie dla rozwoju gminy. Wybór podobszarów rewitalizacji znajduje potwierdzenie w dokumentach rozwojowych (kierunkowych), planistycznych i koncepcyjnych, w tym:

1. Strategia rozwoju Bydgoszczy do 2030 roku
2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Bydgoszczy
3. Kierunki działań służących rewitalizacji przestrzeni publicznych Starego Miasta w Bydgoszczy
4. Strategia Rozwoju Terenów Zieleni Miasta Bydgoszczy
5. Program rozwoju i rewitalizacji Bydgoskiego Węzła Wodnego
6. Tereny wypoczynku i rekreacji w mieście Bydgoszczy – diagnoza stanu istniejącego i kierunki rozwoju
7. Kierunki rewitalizacji funkcjonalno-przestrzennej Starego Fordonu w Bydgoszczy

Jednocześnie stanowi kontynuację działań miasta w kontekście zdiagnozowanej sytuacji kryzysowej i kierunków interwencji w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla miasta Bydgoszczy – obowiązującego w latach 2005-2006 oraz Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Bydgoszczy na lata 2007-2015.

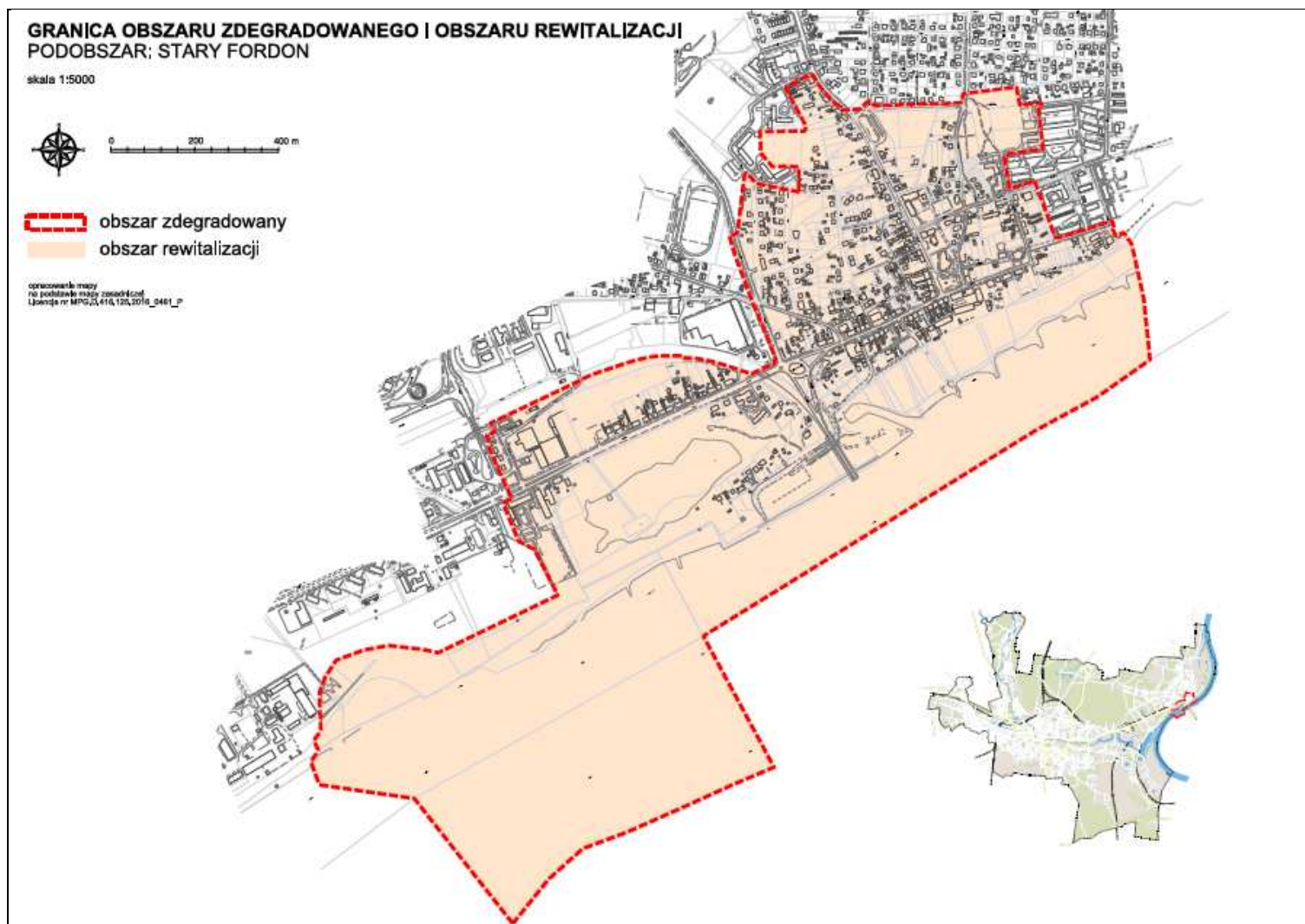

Obszar rewitalizacji

Rys. 18 Obszary rewitalizacji w podziale na podobszary rewitalizacji
Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

Rys. 20 Podobszar rewitalizacji Stary Fordon
Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

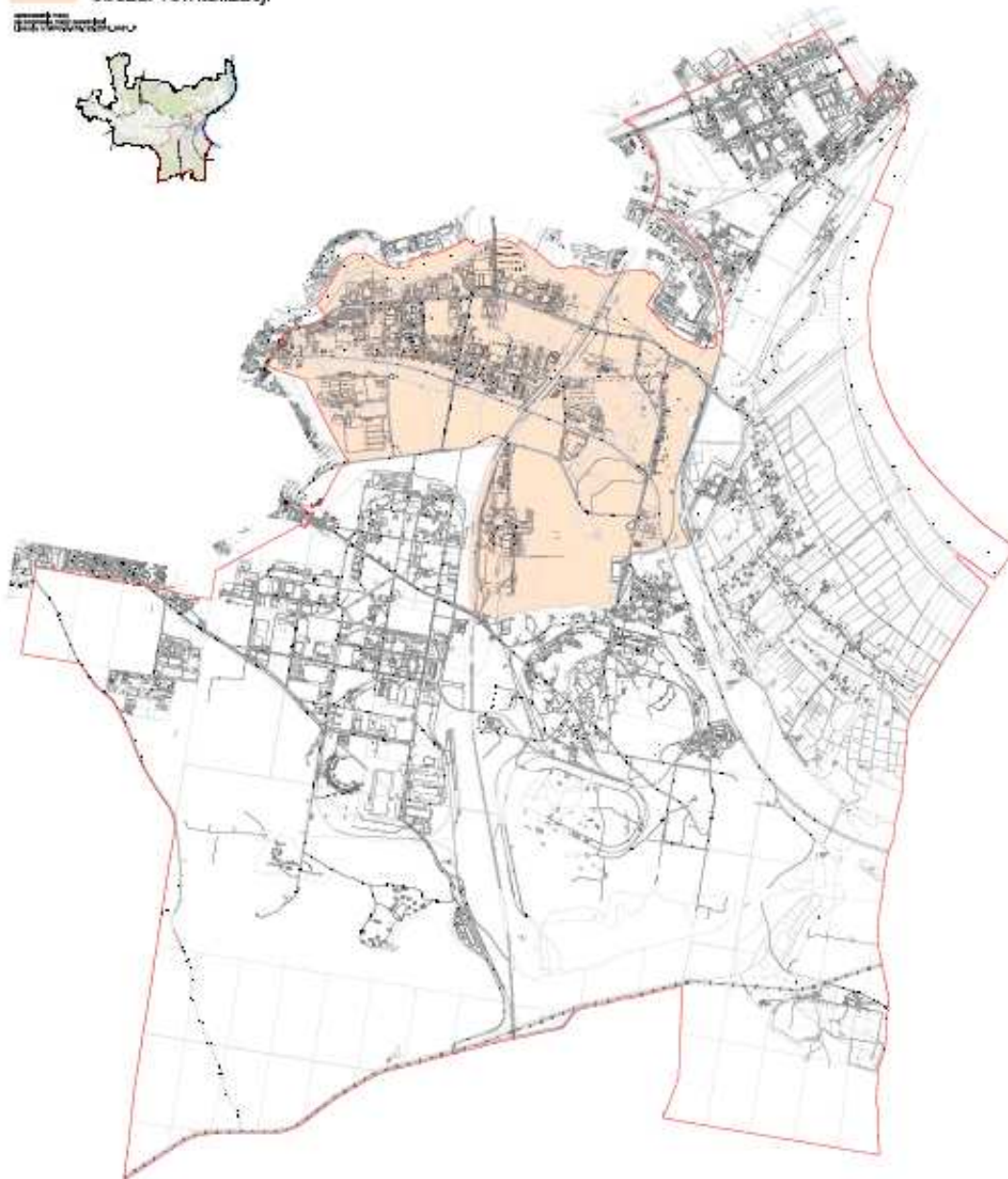
GRANICA OBSZARU ZDEGRADOWANEGO I OBSZARU REWITALIZACJI
PODOBSZAR: ZIMNE WODY- CZERSKO POLSKIE - BRDYUJŚCIE - ŁĘGNOWO - ŁĘGNOWO WIEŚ

skala 1:5000

- obszar zdegradowany
- obszar rewitalizacji

Urząd Miejski w Bydgoszczy

Rys. 21 Podobszar rewitalizacji Zimne Wody-Czersko Polskie

Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Bydgoszczy

Obszar rewitalizacji – syntetyczna charakterystyka potencjału i obszarów

Tab. 16 Obszar rewitalizacji – syntetyczna charakterystyka potencjału i obszarów.

Nazwa podobozaru	Charakterystyka podobozaru	Uzasadnienie wyznaczenia
Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary	Jest to obszar w całości pokrywający się z podobozarem zdegradowanym (Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary). Jest to obszar utworzony w wyniku połączenia trzech jednostek strukturalnych	Jest to obszar obejmujący centralną część Miasta (Śródmieście ze Starym Miastem) oraz obszary dawnych/ historycznych części miasta tj. Bocianowo, Okole, Wilczak. W tak wyznaczonym obszarze Śródmieście ma charakter centrotwórczy, wraz z pozostałymi jednostkami tworzą strukturę o podobnym profilu problemów. Jest to obszar funkcjonalnie i przestrzennie będący kontynuacją rewitalizowanej w latach 2007-2015 części miasta. Jest to obszar koncentracji wielu negatywnych problemów społecznych powiązanych z dekapitalizacją i degradacją zasobów mieszkaniowych oraz infrastruktury miejskiej. Jest to obszar o szczególnym znaczeniu dla rozwoju głównych funkcji Miasta i jego centrum.
Stary Fordon	Jest to obszar w całości pokrywający się z podobozarem zdegradowanym Stary Fordon	Jest to obszar samodzielnego niegdyś miasta, który z uwagi na szczególne nadwiślańskie położenie, krajobraz i klimat małego miasteczka, ale przede wszystkim z uwagi na degradację zarówno społeczną jak i funkcjonalno-przestrzenną zasługuje na odnowę. Uznanie go za obszar rewitalizacji wzmocni podejmowane oddolnie, przez lokalną społeczność działania zmierzające do przywrócenia prawidłowego funkcjonowania tego obszaru miasta. Obszar ten od lat był wskazywany jako wymagający pilnych interwencji i działań naprawczych. Wieloletnie zaniedbanie i niedoinwestowanie oraz piętrzące się i nierozwiązane problemy doprowadziło do dekapitalizacji i degradacji cennych zasobów. Ponadto aktywna, lokalna społeczność i jej zaangażowanie w sprawy obszaru pozwalają mieć nadzieję, że proces rewitalizacji będzie szeroko uspołeczniony (współdziałanie, współodpowiedzialność).
Zimne Wody-Czersko Polskie	Jest to obszar wydzielony z większego podobozaru zdegradowanego (Zimne Wody-Czersko Polskie, Brdujście, Łęgnowo, Łęgnowo Wieś)	Wskazany obszar jest częścią znacznie większej struktury przemysłowej i aktywności gospodarczej. O wskazaniu tego obszaru jako obszaru rewitalizacji zdecydowały problemy społeczne dotyczące osiedla socjalnego zlokalizowanego przy ul. Smoleńskiej.

Syntetyczna charakterystyka potencjału i obszarów²¹

Tab. 17 Podobszar Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary – charakterystyka potencjału i obszarów.

Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto	
Profil funkcjonalny jednostki: administracja publiczna, handel i usługi z zakresu (hotelarstwa, kultury, gastronomii itp.), mieszkalnictwo, szkolnictwo wyższe, turystyka i rekreacja	
Problemy	Zasoby
Ubóstwo wraz z wyraźnym zjawiskiem dziedziczenia biedy	Tereny zieleni udostępnione mieszkańcom (parki, skwery itp.) – wschodnia część Śródmieścia i Bocianowa
Niska aktywność zawodowa mieszkańców Niskie kwalifikacje zawodowe mieszkańców nie przystające do potrzeb rynku pracy	Udostępniona mieszkańcom rzeka Brda wraz z nabrzeżami, bydgoski waterfront, sprawne zabytki hydrotechniki
Widoczne zjawiska dziedziczenia negatywnych wzorców i patologicznych zachowań (przestępczość, narkomania, alkoholizm, agresja i wandalizm)	Zagospodarowana Wyspa Młyńska wraz z licznymi atrakcjami - wizytówka turystyczna Bydgoszczy, obszar rekreacyjny dla mieszkańców obszaru i miasta
Niska jakość kształcenia na poziomie podstawowym z uwagi na strukturę społeczną rodzin z obszaru (brak wsparcia dla dziecka w rodzinie)	Lokalizacja licznych i różnorodnych instytucji kultury, łatwy dostęp do kultury
Niski standard zasobu mieszkaniowego i infrastruktury miejskiej	Lokalizacja uczelni wyższych (UKW, UTP, BSW, Akademia Muzyczna, Wyższe Seminarium Duchowne, Collegium Medicum UMK i inne)
Niekorzystne środowiskowe warunki i jakość życia (hałas, CO ₂ , niska emisja, wysokie stężenie pyłu zawieszony PS10)	Historyczna zabudowa (kamienice czynszowe) i liczne zbytki
Narastający proces wyludnia obszaru	Lokalizacja dużych zakładów pracy
Słaba integracja mieszkańców	Lokalizacja instytucji publicznych, w tym instytucji społecznych (MOPS-ROPS),
Wymagające odbudowy więzi społeczne, relacje społeczne	Historyczna tożsamość
Niewystarczający udział lokalnych liderów w budowaniu kapitału społecznego obszaru	Tereny typu brownfields
Brud i nieporządek, wieloletnie zaniedbania	Duży ilość zasobów komunalnych
Niskie poczucie bezpieczeństwa – liczne oznaki wandalizmu	Centrowy charakter obszaru (j. urbanistyczna Śródmieście),
Zjawisko zawłaszczania przestrzeni publicznej (bramy, ulice, schody, pustostany w parterach itp.) przez osoby, których wygląd i zachowanie narusza przyjęte normy społeczne	Wysoka wartość kulturowa obszaru
Duża ilość pustostanów należących do Miasta	Środowisko akademickie - studenci i kadra
Zły wizerunek części obszaru (np. Bocianowo, Londynek)	Możliwości znalezienia pracy na obszarze zamieszkania (w porównaniu do innych dzielnic i całej Bydgoszczy)
Niejednorodność obszaru	Lokalizacja w obszarze instytucji, w których można podnieć swoje kwalifikacje, dokończyć się z myślą o

²¹ Podczas formułowania opisu wykorzystano diagnozę własną oraz wyniki badań i konsultacji społecznych przeprowadzonych w IV kwartale 2015 r. w trakcie tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) przez Bydgoską Lokalną Grupę Działania Dwie Rzeki (BLGD) oraz deficyty wykazane w Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

	zwiększeniu szans na rynku pracy
Brak zorganizowanych i bezpłatnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży	Koncentracja firm handlowych, usług bankowych, usługi dla ludzi – wielobranżowość, drobna przedsiębiorczość
Niewystarczająco i nieefektywnie wykorzystywane media społecznościowe dotyczące dzielnicy/obszaru	
Po 18 usługi poza gastronomią wymierają	
Płatne parkingi	
Duża rotacja przedsiębiorców	
Wysokie czynsze	
Zaniedbane i często zadłużone mieszkania w starych zasobach	
Niechęć do zmiany przez osoby korzystające z pomocy społecznej, wyuczona bierność i dziedziczenie biedy	
Seniorzy nie wychodzący z domu, bierność, izolacja	
Mało działań motywujących mieszkańców i osoby w trudnej sytuacji życiowej do zmiany tej sytuacji	
Wyuczona bezradność – brak wiary we własne siły i możliwość zmiany	
Zaniedbanie przestrzeni publicznej – ogrody, podwórka, otoczenie domów	
Patologia rodziny, charakterystyczna dla centrów miast, przemoc, uzależnienia	
Bezdomność – bezdomni na ławkach i w bramach	
Pomimo bogatej oferty kulturalnej instytucji zlokalizowanych na obszarze brakuje oferty skierowanej do mieszkańców śródmieścia i grup defaworyzowanych, informacja o ofercie – nie dociera do grup marginalizowanych, odpłatana oferta	
Zbyt niski poziom inwestowania w śródmieściu	
Okole	
Profil funkcjonalny jednostki: mieszkalnictwo, usługi, rzemiosło, handel, rekreacja, przemysł	
Problemy	Zasoby
Ubóstwo wraz z wyraźnym zjawiskiem dziedziczenia biedy	Dziedzictwo kulturowe związane z Kanałem Bydgoskim – Kanał Bydgoski, planty nad Kanałem, sprawne budowle hydrotechniczne (śluzy)
Widoczne zjawiska dziedziczenia negatywnych wzorców i patologicznych zachowań (przestępczość, narkomania, alkoholizm, agresja i wandalizm)	Rzeka Brda i związane z nią tereny zielone oraz tereny rodzinnych ogrodów działkowych
Niskie poczucie bezpieczeństwa – liczne oznaki wandalizmu	Historyczna zabudowa i struktura urbanistyczna, zabytki hydrotechniki, sakralne
Niewykorzystany potencjał historycznych przestrzeni publicznych	Historyczne przestrzenie publiczne (place m.in. Chełmiński, plac położony przy ul. Granicznej tzw. Kozi Rynek
Niski standard zasobu mieszkaniowego i infrastruktury miejskiej	Lokalizacja instytucji kultury masowej (Multikino, Muzeum Kanału Bydgoskiego, Akademicka Przestrzeń Kulturalna (m.in. Muzeum Fotografii)
Zjawisko zawłaszczania przestrzeni publicznej (bramy,	Uwarunkowana historycznie struktura drobnych

ulice, schody, pustostany w parterach itp.) przez osoby, których wygląd i zachowanie narusza przyjęte normy społeczne	usług, rzemiosła i handlu
Niska jakość kształcenia na poziomie podstawowym z uwagi na strukturę społeczną rodzin z obszaru (brak wsparcia dla dziecka w rodzinie)	Lokalizacja dużych zakładów pracy (Atos, Unilewer), przedsiębiorstw o znaczącym potencjale rozwojowym (Atos)
Negatywne stereotypy dotyczące dzielnicy (niebezpieczna dzielnica, słaba estetyka, stare budownictwo)	Tereny atrakcyjne dla lokalizacji nowej (deweloperskiej) zabudowy mieszkaniowej i czynszowej (BTBS)
Brak animatorów życia społecznego	Nowe przestrzenie biznesu i przemysłu (Biznes Park)
	Atrakcyjne położenie - bezpośrednie sąsiedztwo Śródmieścia, nadwodne położenie, bliskość dworca PKP (Bydgoszcz Główna)
	Aktywna Rada Osiedla - działania integrujące lokalną społeczność (festyny, święta dzielnicy itp.)
	Funkcjonowanie i dostępność wielu, zróżnicowanych instytucji i placówek oświatowych/edukacyjnych
	Dogodna lokalizacja dzielnicy - dobra dostępność komunikacyjna, bliskość centrum miasta
Wilczak-Jary	
Profil funkcjonalny jednostki: mieszkalnictwo, przemysł, usługi, rekreacja	
Problemy	Zasoby
Bardzo niska aktywność społeczna w tym organizacji pozarządowych	Dziedzictwo kulturowe związane z Kanałem Bydgoskim – Kanał Bydgoski, planty nad Kanałem, sprawne budowle hydrotechniczne (Śluzy)
Brak liderów lokalnych, animatorów lokalnych	Dziedzictwo przemysłowe związane z przemysłem narzędziowym (m.in. Fabryka Obrabiarek do Drewna – obiekt na szlaku TeH ₂ O),
Ubóstwo wraz z wyraźnym zjawiskiem dziedziczenia biedy (Wilczak)	Historyczna zabudowa
Widoczne zjawiska dziedziczenia negatywnych wzorców i patologicznych zachowań (przestępczość, narkomania, alkoholizm, agresja i wandalizm - Wilczak)	Infrastruktura sportowa - klub sportowy Gwiazda, marina, korty tenisowe nad Kanałem
Niskie poczucie bezpieczeństwa – liczne oznaki wandalizmu	Tereny zielone związane z tzw. Starym Kanałem Bydgoskim, parki i skwery (Park Księżycowy)
Niski standard zasobu mieszkaniowego (zabudowa wielorodzinna, kamienice czynszowe - Wilczak) i infrastruktury miejskiej	Centrum Demonstracyjne Odnawialnych Źródeł Energii przy Zespole Szkół Mechanicznych nr 2, ul. Słoneczna
Niski wskaźnik przedsiębiorczości	Bliskość /sąsiedztwo Okola i Śródmieścia
Struktura własnościowa - przewaga terenów własnością osób fizycznych (Jary)	Dotychczasowe inicjatywy związane z budżetem obywatelskim, programem 5/6
Brak miejsc do spotkań lokalnej społeczności	
Niski stopień postaw przedsiębiorczych	
Brak ofert spędzania czasu wolnego dla młodzieży	
Podziały mieszkańców obszaru (my/oni), mała integracja	

Tab. 18 Podobszar Stary Fordon - charakterystyka potencjału i obszaru.

Stary Fordon
Profil funkcjonalny jednostki: mieszkalnictwo

Problemy	Zasoby
Pustostany należące do Miasta	Silny kapitał społeczny - aktywne, zaangażowane w sprawy obszaru organizacje pozarządowe
Zły stan zasobu mieszkaniowego i infrastruktury publicznej (ulice, budynki, przestrzeń publiczna)	Historyczna zabudowa i struktura urbanistyczna
Niewykorzystany potencjał historycznych przestrzeni publicznych	Klimat małego, zabytkowego miasteczka
Brak instytucji publicznych - klub integracji społecznej (KIS), centrum informacji zawodowej (CIZ)	Rzeka Wisła wraz z terenami nadzeczynymi, nadwiślański krajobraz, panorama Starego Fordonu
Brak instytucji kultury - brak życia kulturalno-rozrywkowego	Stosunkowo duża ilość zasobów komunalnych
Niewystarczająca dostępność komunikacyjna, tranzyt osobowy przez ul. Bydgoską i Wyzwolenia	Historyczne przestrzenie publiczne (Rynek, rejon targowiska i synagogi, tereny nadwiślańskie, park milenijny itp.),
Niska atrakcyjność gospodarcza, brak pracy w samym Starym Fordonie	Silne poczucie tożsamości i duży stopień integracji społecznej
Ubóstwo wraz z wyraźnym zjawiskiem dziedziczenia biedy	Duże zaangażowanie lokalnej społeczności w sprawy dotyczące obszaru
Dziedziczenie negatywnych wzorców i patologicznych zachowań (przestępczość, narkomania, alkoholizm, agresja i wandalizm)	Lokalny patriotyzm
Brak zaplecza usług o charakterze gastronomicznym, rekreacyjnym, turystycznym i kulturalnym	Wielokulturowość - historia współistnienia trzech kultur
Ryzyko wstępowania powodzi, tereny zalewowe	Duża ilość aktywnych i świadomych interesariuszy procesu rewitalizacji (mieszkańcy, NGO, lokalni przedsiębiorcy, instytucje publiczne – szkoły, UMB, Zakład Karny itp.)
Niska jakość życia mieszkańców w zakresie warunków lokalowych: niepełne podłączenie do sieci wod-kan, sieci gazowej, przestarzałe systemy grzewcze oparte na paliwach stałych	Znaczące walory środowiska przyrodniczego związanego z rzeką Wisłą
	Potencjał turystyczny

Podobszar Zimne Wody-Czersko Polskie

Tab. 19 Zimne Wody-Czersko Polskie - charakterystyka potencjału i obszarów.

Zimne Wody-Czersko Polskie	
Profil funkcjonalny jednostki: przemysł, składy, magazyny, handel hurtowy	
Problemy	Zasoby
Utrudniony dostęp do rzeki Brdy i terenów nadzeczynnych - wzdłuż ujściowego odcinka Brdy, duży udział terenów przemysłowych oraz rodzinnych ogrodów działkowych	Żeglowna rzeka Brda
Struktura użytkowania gruntów i profil funkcjonalny obszaru – przewaga funkcji przemysłowych, składów, magazynów, obiektów technicznej obsługi miasta	Potencjał gospodarczy przedsiębiorstw działających na obszarze
Umiejscowienie osiedla socjalnego (przy ul. Smoleńskiej) - kumulacja, nawarstwienie w jednym miejscu problemów społecznych	Aktywnie działające Centrum Integracji Społecznej im. Jacka Kuronia przy ul. Smoleńskiej oraz Powiatowy Urząd Pracy

6. Słowniczek najważniejszych pojęć

- 1) **Interesariusze rewitalizacji**²² – to w szczególności: mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wieczyści nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego; inni mieszkańcy gminy; podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą; podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne; jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; organy władzy publicznej.

- 2) **Obszar zdegradowany**²³ – obszar gminy znajdujący się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany w przypadku występowania na nim ponadto co najmniej jednego z następujących negatywnych zjawisk:
  - a) gospodarczych - w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw lub
  - b) środowiskowych - w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska, lub
  - c) przestrzenno-funkcjonalnych - w szczególności niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych, lub

---

²² Definicja opracowana na podstawie art. 2 ustawy o rewitalizacji.

²³ Definicja opracowana na podstawie art. 9 ustawy o rewitalizacji, oraz „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”

d) technicznych - w szczególności degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz niesfunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, pod warunkiem stwierdzenia na każdym z podobszarów występowania koncentracji negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych lub technicznych.

3) Obszar rewitalizacji²⁴ - obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, o których mowa w pkt. 2, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby jej mieszkańców. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

Niezamieszkałe tereny przemysłowe, w tym portowe i wydobywcze, tereny powojenne albo pokolejowe, na których występują negatywne zjawiska, o których mowa w pkt. 2 (lit.a-d), mogą wejść w skład obszaru rewitalizacji wyłącznie w przypadku, gdy działania możliwe do przeprowadzenia na tych terenach przyczynia się do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym, o których mowa w pkt. 2.

Pewne ograniczenia dotyczą włączania do niego niezamieszkałych terenów przemysłowych, w tym portowych i wydobywczych, terenów powojennych i pokolejowych.

---

²⁴ Definicja opracowana na podstawie art. 10 ustawy o rewitalizacji oraz „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”

- 4) Gminny Program Rewitalizacji²⁵** - uchwalony przez radę gminy, na podstawie art.14 ust.1 ustawy o rewitalizacji wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej²⁶. Program ten jest sporządzany dla obszaru rewitalizacji. Gminny Program Rewitalizacji przygotowywany jest w dialogu z lokalnymi społecznościami oraz interesariuszami rewitalizacji. Zakres Gminnego Programu Rewitalizacji określa art. 15 ustawy o rewitalizacji.
- 5) IZ** - Instytucja Zarządzająca: Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego.
- 6) RPO W K-P 2014-2020** - Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

---

²⁵ Definicja opracowana na podstawie art. 14, 15 ustawy o rewitalizacji oraz „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”.

²⁶ Program powinien zawierać działania w sferze gospodarczej oraz przynajmniej w jednej z takich sfer jak: gospodarcza, przestrzenno-funkcjonalna, techniczna, środowiskowa i tym samym być odpowiedzią na zidentyfikowany stan kryzysowy.

Spis rysunków

Rys. 1 Schemat przygotowania i uchwalania Gminnego Programu Rewitalizacji	4
Rys. 2 Jednostki strukturalne	14
Rys. 3 Analiza problemów: struktura powiązań przyczynowo-skutkowych	28
Rys. 4 Analiza celów: struktura powiązań - cel i środek do jego realizacji. Okres realizacji strategii 2013-2020	29
Rys. 5 Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12-m-cy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym	35
Rys. 6 Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze	37
Rys. 7 Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na danym obszarze) ...	40
Rys. 8 Zatrudnienie w centrach outsourcingu procesów biznesowych (BPO), centrach usług wspólnych (SSC), centrach IT oraz centrach badawczo-rozwojowych (R&D) w poszczególnych ośrodkach biznesowych	42
Rys. 9 Zmiany zatrudnienia w zagranicznych centrach usług w Polsce w latach 2013-2016	43
Rys. 10 Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze	47
Rys. 11 Lokalizacja stacji pomiarowych na terenie Bydgoszczy	48
Rys. 12 Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru	53
Rys. 13 Obszary zdegradowane w podziale na podobszary	60
Rys. 14 Podobszary Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary	61
Rys. 15 Podobszary Stary Fordon	68
Rys. 16 Podobszary zdegradowany Zimne Wody-Czersko Polskie, Brdyujście, Łęgowo, Łęgowo Wieś	70
Rys. 17 Podobszary Smukała – Opławiec – Janowo	75
Rys. 18 Obszary rewitalizacji w podziale na podobszary rewitalizacji	81
Rys. 19 Podobszary rewitalizacji Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary	82
Rys. 20 Podobszary rewitalizacji Stary Fordon	83
Rys. 21 Podobszary rewitalizacji Zimne Wody-Czersko Polskie	84

Spis tabel

Tabela 1. Zestawienie liczby ludności i powierzchni w poszczególnych jednostkach strukturalnych	15
Tabela 2. Lista wybranych wskaźników stanu kryzysowego	17
Tabela 2a. Lista wybranych wskaźników stanu kryzysowego	17
Tabela 3. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP Bydgoszcz w 2015 r. wg wielkich grup zawodów	21
Tabela 4. Osoby bezrobotne wg najliczniej reprezentowanych elementarnych grup zawodów w końcu 2015r.	21
Tabela 5. Ranking zawodów deficytowych w Bydgoszczy w 2015 r.	23
Tabela 6 Zestawienie przyznanych przez wszystkie bydgoskie ROPS świadczeń w 2015 r. wg powodów przyznania pomocy	25
Tabela 7 Liczba środowisk (uzależnieni oraz ich rodziny) objętych pomocą MOPS w Bydgoszczy	26
Tabela 8 Liczba interwencji związanych z przemocą domową w latach 2006-2014	27
Tabela 9 Wskaźniki dla ujawnienia stanu kryzysowego sfery społecznej w jednostkach strukturalnych	32
Tabela 9a. Wskaźniki dla ujawnienia stanu kryzysowego sfery społecznej w jednostkach strukturalnych	33
Tabela 10 Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze	45
Tabela 11 Porównanie wyników monitoringu hałasu w kolejnych latach z wynikami Mapy akustycznej miasta Bydgoszczy (wartości średniorocznego wskaźnika LDWN dla wszystkich mierników)	49
Tabela 12 Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru	51
Tabela 13 Wskaźniki, dla których występują niekorzystne wartości w stosunku do wartości średniej dla miasta	54
Tabela 14 Zestawienie jednostek strukturalnych wskazanych jako obszar zdegradowany -powierzchnia i ludność	59
Tabela 15 Zestawienie jednostek strukturalnych wskazanych jako obszar rewitalizacji – liczba ludności, powierzchnia	80
Tabela 16 Obszar rewitalizacji – syntetyczna charakterystyka potencjału i obszarów	85

Tabela 17 Podobszar Bocianowo-Śródmieście-Stare Miasto, Okole, Wilczak-Jary – charakterystyka potencjału i obszarów 86

Tabela 18 Podobszar Stary Fordon - charakterystyka potencjału i obszaru 88

Tabela 19 Zimne Wody-Czersko Polskie - charakterystyka potencjału i obszarów 89

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba bezrobotnych w 2014 r. i 2015 r. 20

Wykres 2. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną 24

Wykres 3. Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 miesięcy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze 33

Wykres 4. Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze (w %) 36

Wykres 5. Wynik średni sprawdzianu szóstoklasisty (w placówkach działających na danym obszarze [%]) 38

Wykres 6. Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze 46

Wykres 7. Udział gospodarstw domowych użytkujących tradycyjne piece na paliwa stałe, będące źródłem tzw. niskiej emisji gazów spalinowych, względem ogółu gospodarstw domowych danego obszaru (w %) 52